

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

ЕВРОАЗИЈСКИ БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

НАУЧНО-ТЕОРИЈСКИ ЧАСОПИС

2/2022 ГОДИНА VII
УДК 327.56 / ISSN 2466-4448

ЕВРОАЗИЈСКИ БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др Митар Ковач

УРЕДНИК

Петко Рашевић

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Председник - проф. др Радомир Милашиновић, проф. др Радован Радиновић, проф. др Митар Ковач, проф. др Спасоје Мучибабић, проф. др Слободан Мишовић, проф. др Зоран Килибарда, проф. др Јан Марчек, проф. др Мила Алечковић, проф. др Станко Нишић, проф. др Јелена Гускова, проф. др Александар Дугин, проф. др Предраг Ђеранић, проф. др Синиша Атлагић, проф. др Милоје Пршић, проф. др Бојана Остојић доц. др Снежана Лакићевић, доц. др Јасминка Симић, доц. др Јелена Вукоичић, др Владимир Пејак, др Данко Јовановић, др Ања Филимонова, др Миле Драгић, мр Љубица Гојковић.

Адреса: Евроазијски безбедносни форум,
Бул. Зорана Ђинђића 45г/3, 11070 Нови Београд;
forum@eabezbednost.org;
тел: +381-64-877-92-73, +381-64-177-41-84.

Рукописи се не враћају.

Часопис излази два пута годишње

Штампа: DIS PUBLIC DOO, Браће Јерковић 111, 11010 Београд

e-mail: dispub.05@gmail.com

САДРЖАЈ

Божидар ФОРЦА

Смисао и циљеви ширења НАТО на исток 7 – 34

Митар КОВАЧ

Деловање Сједињених америчких држава и Велике Британије на стање безбедности у Европи 35 - 64

Часлав Д. КОПРИВИЦА

Историјске претпоставке и савремени донети европско-западначке русофобије у свјетлу рата у бившој Украјини .. 65 - 72

Слободан РЕЉИЋ

Медијски аспекти хибридног рата на случају украјинске кризе 73 - 82

Александар ПАВИЋ

Да ли је Русија извршила агресију на Украјину? 83 - 89

Драган ПЕТРОВИЋ

Однос регионалних сила и суседних држава према Босни и Херцеговини у оквиру актуелне кризе..... 90 - 98

Радован ГРАЈИЋ

Заштита српске имовине и имовинска права Срба у поступку евидентирања непокретности у Федерацији Босне и Херцеговине и злоупотреба тих права 99 – 111

Остоја БАРАШИЊ

Значај јединства политичких субјеката у одбрани виталних националних интереса Републике Српске у дејтонској структури Босне и Херцеговине112 – 130

Рајко ПЕТРОВИЋ

Иницијативе за регионалну сарадњу на западном Балкану: случај „мини шенгена” 131 – 156

Адела ЧЕКОВИЋ

Друштвено-економски развој и образовни систем Белорусије157 - 174

CONTENTS

Božidar FORCA

Purpose and objectives of the Nato expansion to the East..... 7 – 34

Mitar KOVAČ

Actions of the United states of america and the Great Britain regarding the security situation in Europe 35 - 64

Časlav D. KOPRIVICA

Historical assumptions and contemporary extent of european-western russophobia in the light of war in the former Ukraine 65 - 72

Slobodan RELJIĆ

Media aspects of hybrid war in case of ukrainian crisis 73 - 82

Aleksandar PAVIĆ

Did Russia commit aggression against Ukraine? 83 - 89

Dragan PETROVIĆ

Attitude of regional powers and neighboring countries towards Bosnia and Herzegovina in the framework of the current crisis 90 – 98

Radovan GRAJIĆ

Protection of serbian property and property rights of Serbs in the procedure of registration of real estate in the Federation of Bosnia and Herzegovina and abuse of those rights 99 - 111

Ostoja BARAŠIN

Significance of the unity of political subjects in defence of the vital national interests of the Republika Srpska in the dayton structure of Bosnia and Herzegovina 112 – 130

Rajko PETROVIĆ

Regional cooperation initiatives in the western Balkans: the “mini schengen” case 131 - 156

Adela ČEKOVIĆ

Socio-economic development and education system of Belarus 157 – 174

СОДЕРЖАНИЕ

Божидар ФОРЦА

Смысл и цели расширения НАТО на восток 7 - 34

Митар КОВАЧ

Действия США и Великобритании по обеспечению безопасности в Европе 35 - 64

Часлав Д. КОПРИВИЦА

Исторические предположения и современные масштабы европейско-западной русофобии в свете войны на бывшей Украине 65 - 72

Слободан РЕЛИЧ

Медийные аспекты гибридной войны в случае украинского кризиса 73 - 82

Александр ПАВИЧ

Осуществила ли Россия агрессию против Украины? 83 - 89

Драган ПЕТРОВИЧ

Отношение региональных сил и соседних государств к Боснии и Герцеговине в рамках нынешнего кризиса 90 – 98

Радован ГРАЙИЧ

Защита сербской собственности и имущественных прав Сербов в процессе регистрации недвижимости в Федерации Боснии и Герцеговины и злоупотребления этими правами 99 - 111

Остоя БАРАШИН

Значение единства политических субъектов в защите жизненно важных национальных интересов Республики Сербской в дейтонской структуре Боснии и Герцеговины 112 – 130

Райко ПЕТРОВИЧ

Инициативы регионального сотрудничества на западных Балканах: случай „мини-шенген“ 131 - 156

Адела ЧЕКОВИЧ

Социально-экономическое развитие и система образования Беларуси 157 – 174

СМИСАО И ЦИЉЕВИ ШИРЕЊА НАТО НА ИСТОК

Сажетак: НАТО је формиран од стране десет европских и две северноамеричке државе 1949. године, с циљем одржавања мира и безбедности у евро-атлантском простору, како се наводи у Споразуму из Вашингтона. Међутим, стварне циљеве формирања НАТО изнео је први Генерални секретар Алијансе британски генерал Лорд Исмај, на следећи начин: 1) Немачка под контролу, 2) Русе ван Европе и 3) Американце у Европу. Овај рад је теоријски допринос осврту на ширење НАТО на исток, са два аспекта. Прво, да се илуструју тврдње Лорда Исмаја о циљевима формирања НАТО. Друго, да се покаже да је НАТО опстао као полуга моћи САД, а не као истински безбедносни форум који је формиран као одбрамбени савез у складу с чланом 51. Повеље УН. Основна хипотеза у истраживању гласи: Смисао и циљеви ширења НАТО на исток јесу непосредни исказ настојања САД да владају светом применом свих средстава, а посебно силом. Општи закључак рада гласи: Ако је филозофија трагање за смислом живота и бивствовања, а наука трагање за истином, онда се смисао и циљеви ширења НАТО на исток не могу пронаћи ни у филозофији ни у науци, већ у практичном поступању и себичном интересу владања светом од стране најмоћније државе – САД.

Кључне речи: Повеља УН, Вашингтонски споразум, НАТО, САД, Исток, смисао, циљеви.

УВОД

Често се у теорији и пракси поистовећују (синонимија) појмови, или значење термина „циљ”, „сврха” и „смисао”, иако то са сазнајног аспекта посматрано није потпуно коректно. Или, прецизније казано, термини „циљ” и „сврха” су међусобно блиски, па и синоними у извесним ситуацијама, јер одговарају на питање – зашто се нешто ради. Тако, Ђорђевић и Трнавац пишу: „Циљ се у суштини не разликује од значења израза *сврха* и ова два термина се најчешће римују као

¹ Проф. др Божидар Форца, генерал-мајор у пензији, начелник Катедре безбедности на Факултету за пословне студије и право Универзитета „УНИОН-Никола Тесла” у Београду.

синоними”². Такође, у теорији постоје и други погледи који поистовећују циљ и сврху: „Сврха је слична циљу. Оксфордски речник сврху дефинише као „разлог због којег се нешто ради или ствара или због чега нешто постоји”. Речник *American Heritage* дефинише сврху као „објект према којем се тежи или због чега нешто постоји”. Дакле, сврха је циљ или циљ иза акције. Готово све ствари које радимо у свом животу имају сврху³.

С друге стране, реч „смисао” има већи или мањи отклон од наведених термина. Стојећи на становишту да се не може правити потпуна синонимија међу наведеним терминима, Крсто Вуковић пише: „Дакле, оно што лично производимо као тзв. животне *сврхе* и *циљеве* то и генерише раздаљину од *смисла* постојања. Уколико је сврха новац, утолико је егзистенција апсурднија или тежа, а смисао даљи (нестабилнији), уколико је сврха рад и стварање са уравнотеженим материјалним и нематеријалним димензијама нашег бића, утолико је егзистенција разуму прихватљивија и оперативно подношљивија, а смисао као трајна категорија, ближи”⁴.

Циљ, у општем смислу, дефинише се као вредност коју треба стећи или сачувати⁵. Циљеви су једна од кључних детерминанти сваког друштвеног система, те се и поимају као сврха њиховог постојања и функционисања и покретачи свих активности. У теорији постоји мноштво приступа одређењу циљева и њиховом месту у организацији и функционисању друштвених система. Циљеве има и поставља човек и управљачки део сваког система, стога они морају бити реални, јасно формулисани и прецизно постављени онима који их извршавају. У савременим условима, пре свега у менаџменту и бизнису, постоји тзв. паметан (енгл. *smart*) приступ утврђивању циљева. Тај приступ каже да сваки циљ треба да буде: јасан, мерљив, достижан, изазован и временски одређен⁶.

Смисао је појам уско повезан са циљем (сврхом), али није исто (синоним). Наиме, циљ (сврху) поставља човек и управљачки део

² Ј. Ђорђевић, Н. Трнавац, *Педагогија*, Научна књига нова Infohome, Београд, 2002.

³ Доступно на: <https://hr.strephonsays.com/meaning-and-vs-purpose-10900>, 12.04.2022.

⁴ К. Вуковић, *Криза смисла*, ЈУ Народна библиотека Будве, Будва, 2021, стр. 25.

⁵ Б. Јовановић, *Увод у теорију војног руковођења*, ВИЗ, Београд, 1984, стр. 26.

⁶ Доступно на: <https://poslovi.infostud.com/saveti/Pametno-postavljanje-ciljeva/161>, 12.04.2022

система, а смисао се види у начину предузете активности која се одвија у складу с постављеним циљевима. У општем смислу казано, циљеве постављају друштвене снаге, а смисао се читава у друштвеним процесима. У складу с наведеним, можемо да констатујемо и једну крајност односа циља и смисла речима – *неки циљеви, стварно, немају смисла*. Тако, Марко Јовашевић тврди: „Смисао је начин на који се неке ствари догађају, а не њихов крајњи резултат”⁷.

Потреба за прављењем дистинкције између појмова „смисао” и „циљ” (сврха), намеће нам и захтев да се осврнемо и на остале појмове насловљене теме:

(1) *НАТО* је одбрамбени савез који су формирале 12 држава Европе и Северне Америке, 1949. године⁸, у складу с чланом 51. Повеље УН, који је опстао након Хладног рата и до данас се проширио на 30 држава чланица, са тенденцијом даљег ширења. (2) *Исток* је страна света. У духу овог рада, термин *Исток* подразумева државе централне и источне Европе које крајем Хладног рата, односно након рушења Берлинског зида 1989. године, нису биле у саставу НАТО. (3) *Ширење НАТО на исток*, у смислу предмета овог рада, подразумева пријем држава централне и источне Европе и Балкана у састав Алијансе након рушења Берлинског зида 1989. године.

У складу с наведеним значењима термина, предмет овог рада разрадићемо преко одговора на питања: 1) Зашто је формиран НАТО и 2) Опстанак НАТО као полуге моћи САД.

ЗАШТО ЈЕ ФОРМИРАН НАТО?

Вашингтонски споразум о формирању НАТО 1949. године (Слика 1) састоји се од преамбуле и 14 параграфа. Споразум је ступио на снагу 24. августа 1949. године, након што су све земље потписнице предале своје ратификације. У Преамбули споразума стоји:

„Потписнице овог споразума наново потврђују своје уверење у намере и начела Повеље Уједињених нација и своју жељу да живе у миру са свим људима и свим владама.

⁷ М. Јовашевић, *Сврха и смисао*, доступно на: <http://markojovasevic.rs/svrha-i-smisao/>, 12.04.2022.

⁸ Државе које су 1949. године формирале НАТО: САД, Канада, Велика Британија, Француска, Белгија, Холандија, Луксембург, Норвешка, Данска, Исланд, Португалија и Италија.

Оне су одлучне чувати слободу, заједничко наследство и цивилизацију својих народа, заснованих на начелима демократију, индивидуалних слобода и права.

Оне желе подстицати стабилност и бољитак на северно-атлантском подручју.

Оне су одлучне ујединити своје напоре за заједничку одбрану и одржавање мира и безбедности.

Стога се оне слажу с овим северно-атлантским споразумом”⁹.

Слика 1. Потписивање Вашингтонског споразума 04.04.1949. године

Извор: ISAC Fond, 2010:13

Формално-правно посматрано, НАТО је настао као одбрамбени савез у складу са чланом 51. Повеље УН, у којем стоји:

„Ништа у овој Повељи не умањује урођено право на индивидуалну или колективну самоодбрану у случају оружаног напада против члана Уједињених нација, док Савет безбедности не предузме мере потребне за очување међународног мира и безбедности. О мерама које предузму чланови при вршењу овога права на самоодбрану биће одмах извештен Савет безбедности и оне неће ни на који начин да доведу у питање овлашћења и одговорност Савета безбедности да по

⁹ *The NATO Handbook*, Office of Information and Press, NATO-1110 Brussels, Belgium, 1999.

овој Повељи предузме у свако доба такву акцију ако је сматра нужном ради одржања или васпостављања међународног мира и безбедности”¹⁰.

Наведена одредба из члана 51. Повеље УН експлицитно се препознаје у кључном члану Вашингтонског споразума – члан 5, у коме је утврђено:

„Потписнице сматрају да се оружани напад на једну или више њих, у Европи или Северној Америци. треба сматрати нападом на све њих и зато се слажу да ће у случају таквог оружаног напада, свака од њих, позивајући се на право индивидуалне или заједничке самоодбране из члана 51 Повеље Уједињених Нација, помоћи потписници или потписницама које су нападнуте, предузимајући одмах, саме и у складу с другим потписницама, кораке који се сматрају неопходнима, укључујући употребу оружане силе, да би повратиле и одржале безбедност Северно-атлантског подручја.

Сваки такав оружани напад и мере предузете као резултат тог напада морају се одмах пријавити Савету безбедности. Такве мере морају се зауставити када Савет безбедности предузме мере потребне за поновно успостављање и одржавање међународног мира и безбедности”.¹¹

Наведени правни аспект формирања НАТО добија сасвим други смисао ако се узму у обзир ставови првог Генералног секретара Алијансе, британског генерала Лорда Исмаја, као и утврђени принципи из стратешког концепта НАТО, усвојеног 1952. године.

Лорд Исмај за разлоге формирања НАТО наводи да Алијанса треба да држи: 1) Немачку под контролом, 2) Русе ван Европе и 3) Американце у Европи¹². Анализирајући процесе у Европи од формирања НАТО до краја Хладног рата, а и после тог периода, може се пронаћи безброј потврда наведених ставова Лорда Исмаја о разлозима формирања северно-атлантске Алијансе. О томе ће бити речи у даљем тексту.

Кључни ставови о организовању и функционисању НАТО у међународним односима утврђивани су у документу који се назива *Стратешки концепт*. Ти концепти су формирану у складу с развојем

¹⁰ Повеља УН, доступно на: https://ius.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2020/10/povelja_un.pdf, 12.04.2022.

¹¹ *The NATO Handbook*, Office of Information and Press, NATO-1110 Brussels, Belgium, 1999.

¹² П. Симић, *Где је НАТО погрешно*, Политика, 16.05.2014.

међународним процеса, посебно на северно-атлантском подручју, али и шире, с једне и, под највећим утицајем САД, са друге стране.

Од свог формирања до данас, НАТО је усвојио седам стратешких концепата:

1) Стратешки концепт за одбрану северноатлантске области (DC 6/1, 1. децембар 1949.);

2) Стратешки концепт за одбрану северноатлантске области (MC 3/5, 3. децембар 1952.);

3) Свеобухватни стратешки концепт за одбрану НАТО области (MC14/2, 23. мај 1957.);

4) Свеобухватни стратешки концепт за одбрану НАТО области (MC 14/3, 16. јануар 1968.);

5) Стратешки концепт НАТО „Стратегија дијалога и сарадње” (новембар 1991.);

6) Стратешки концепт „Стратегија сарадње у безбедности” НАТО (DC, 23-24 април 1999.) и

7) Стратешки концепт „Активно ангажовање – модерна одбрана” (19-20. новембар 2010.).¹³

У децембру 2019. године лидери НАТО затражили су од Генералног секретара Јенса Столтенберга да спроведе процес који је окренут ка будућности како би ојачао Алијансу. У јуну 2020. године Генерални секретар Столтенберг је изложио своје приоритете за НАТО 2030: осигурати да НАТО остане јак у сваком смислу, да постане политички јачи и да заузме глобалнији приступ. На самиту у Бриселу 2021. године, савезници су усагласили амбициозну Агенду *НАТО 2030*, која је укључивала одлуку о ажурирању Стратешког концепта. Нови (осми) стратешки концепт НАТО (*НАТО 2030*) треба да буде усвојен на самиту у Мадриду, планираном за јун 2022.¹⁴

У контексту разлога формирања НАТО значајан је и стратешки концепт из 1952. године. Наиме, када су хладноратовске претње по безбедност Западне Европе и САД, Варшавски уговор и Совјетски Савез нестале са међународне позорнице, могло се очекивати да ће нестати и НАТО. Многи политичари и експерти градили су своје процене на изнетом ставу, не узимајући у обзир да је НАТО скоро на

¹³ Б. Форца, *Системи безбедности*, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2021, стр. 279.

¹⁴ Доступно на: <https://www.nato.int/strategic-concept/>, 12.04.2022.

почетку свога развоја, на састанку Северноатлантског савета у Лисабону фебруара 1952. године, донео *Декларацију о циљевима* у којој је, између осталог, наглашено да Алијанса није пројектована само због организовања припрема за одбрану од агресије Варшавског уговора, већ и ради сталности трајања. Заправо, већ тада је постојала идеја да се, након престанка хладноратовских непријатељстава, главни капацитети НАТО концентришу на стварање услова и унапређење благостања народа у читавој међународној заједници¹⁵. Дакле, у складу са претходно наведеним, евидентно је да НАТО није формиран за кратко, већ трајно постојање.

Да би се разумео разлог формирања НАТО, неопходно је осликати и однос према одбрани у државама Европе након Другог светског рата, посебно формирање *Западне уније* 1948. године.

Међу кључним питањима западноевропских земаља након Другог светског рата, свакако, нашло се и питање одбране, у складу с чланом 51 Повеље УН. Проблем дефинисања европске димензије одбране покушало је да аутономно реши пет западноевропских земаља (Француска, Велика Британија, Белгија, Холандија и Луксембург), стварањем колективног одбрамбеног савеза – „Западна унија” (Слика 2), о чему су потписале уговор у Бриселу, 17. марта 1948. године (*Бриселски уговор*). Потписивање Бриселског споразума било је у складу са чланом 51 Повеље УН, а пет земаља се обавезало да ће се ангажовати на узајамном пружању војне помоћи у случају да нека од њих буде нападнута. Уговору о Западној унији (Брисел 1948), претходио је *Уговор о савезништву и узајамној помоћи* закључен између Француске и Велике Британије у Денкерку (Француска), 4. марта 1947. године. О разлозима склапања тог уговора, Ракић пише:

„Као што је страх од поновног оживљавања бонапартизма, након Наполеоновог поновног доласка на власт 1815. године, довео до склапања најпре „*Пакта Свете алијансе*” 26. септембра 1815. године, а затим, након одбијања Велике Британије да приступи овом пакту, до закључења 20. новембра 1815. године *Париског уговора* о стварању „Четворне алијансе” између четири силе победнице над Наполеоном (Велика Британија, Русија, Пруска и Аустрија), тако је и страх од поновног буђења водеће поражене силе у Другом светском рату, Немачке, довео до свести код победничких држава о потреби реализовања и поратне војне кооперације (поред економске, која ће

¹⁵ М. Глишић, „Нови стратешки концепт НАТО - Активно ангажовање и модерна одбрана”, *Војно дело*, јесен 2011, стр. 69.

почети да се остварује преко Маршаловог плана и кроз стварање Организације за економску сарадњу у Европи”¹⁶.

Слика 2. Потписивање Бриселског споразума 17.03.1948. године

Извор:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c3/Pact_van_Brussel%2C_Bevin_tekent.jpg

Уговор о савезништву и узајамној помоћи у Денкерку 1947. године потписали су француски и британски министри спољних послова Жорж Бидо (*Georges Bidault*) и Ернест Бедвин (*Ernest Bevin*). Иницијатива за закључење овог уговора потекла је од француског премијера Леона Блума (*Leon Blum*), социјалистичког политичара јеврејског порекла, током Другог светског рата противника колаборационистичког режима из Вишија коме је због тога суђено и затим заточеника концентрационих логора Бухенвалд и Дахау. Имајући

¹⁶ Б. Ракић, *Бриселски уговор о Западној унији*, Зборник радова „Проширење Европске уније на Западни Балкан”, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2009, стр. 27.

у виду прошлост иницијатора закључења овог уговора (чији је кратки премијерски мандат престао пре закључења Уговора), није необично да је кључна преокупација савезништва које тај уговор успоставља управо борба против евентуално обновљене агресивне политике Немачке. Сажет опис садржине и смисла Уговора из Денкерка даје Жан-Пјер Мори (*Jean-Pierre Mauru*) са Универзитета у Перпињану, следећим речима: „Ради се о уговору о класичном савезништву између Француске и Уједињеног Краљевства, које подразумева обавезу аутоматске помоћи ‘ради наношења пораза сваком понављању немачке политике агресије’ (преамбула).¹⁷”

Подела до које брзо по завршетку рата долази између савезника, с једне стране Совјетског Савеза, а с друге стране западних савезника, и посебно њено продубљење, након одбијања Совјетског Савеза да приступи Маршаловом плану, стварања Коминформа у септембру 1947. године, затим неуспеха, у децембру исте године, Конференције у Лондону на којој је требало да четири велике силе победнице (СССР, САД, Велика Британија и Француска) реше „аустројско и немачко питање”, као и преузимања власти у Чехословачкој од стране комуниста 25. фебруара 1948. године, доводи до јачања потребе за још тешњим и свеобухватнијим повезивањем западних савезника на плану одбране, сада и пред још једним, новим, потенцијалним непријатељем – СССР-ом¹⁸. Управо због јачања свести о совјетској опасности долази до проширења система успостављеног Уговором из Денкерка и на земље Бенелукса и до његовог значајног садржинског унапређења, закључењем у Бриселу 17. марта 1948. године – *Уговора о Западној унији*¹⁹. Овај уговор садржи обавезу држава потписница на аутоматску узајамну војну помоћ у случају сваке агресије на неку од њих (дакле не само Немачке, већ и совјетске или било које друге). Поред војне, овај уговор предвиђа и политичку, економску, социјалну и културну сарадњу између држава потписница.

Бриселски уговор (1948), пре свега, јесте уговор о одбрамбеном савезу, који предвиђа и сарадњу у другим у наслову наведеним областима (као и у неким областима које нису експлицитно наведене у наслову). О односу наслова и смисла и садржине Уговора и о разлозима

¹⁷ Жан-Пјер Мори, у: Ракић, Б., оп. цит., стр. 28.

¹⁸ Упоредити: 1) Charles Zorgbibe, *Histoire de la construction européenne*, Paris, Presses Universitaires de France, 1996, pp. 17-18; 2) Jean-Claude Masplet, *L'Union politique de l'Europe, Collection Que sais-je?*, Paris, Presses Universitaires de France, 2001.

¹⁹ Пуни назив Уговора из Брисела 1948 гласи: *Уговор о економској, социјалној и културној сарадњи и колективној самоодбрани*.

за давање таквог наслова, а не другог о коме се такође размишљало, Жан-Реми Безијас (*Jean-Remy Beziyas*) наводи следеће: „У односу на наслов *'Пакт Уније Западне Европе'*, који је оцењен као превише провокативан према Совјетима, предност је дата наслову *'Уговор о економској, социјалној и културној сарадњи и колективној самоодбрани'* (војни аспекти, који су били главни разлог постојања пакта, појављују се тек на крају наслова).²⁰”

У Уговору из Денкерка, али и из Брисела, Немачка је означена као главна опасност, иако су земље Бенелукса исказале резерву према антинемачкој садржини. Разлоге за то историчар Мари-Терез Бич објашњава још увек присутним страхом и негативним односом јавности у Француској према Немачкој и Немцима, али и свешћу британског министра иностраних послова о тој опасности и о односу јавности у његовој земљи према тој опасности – „Не можемо да игноришемо немачку опасност, а ни јавно мњење то не би дозволило”. Један од разлога помињања Немачке као потенцијалног агресора, а не Совјетског Савеза, било је и настојање да се избегне додатно затезање односа са Совјетским Савезом, док је с друге стране, такво постављање према непуне три године раније пораженој Немачкој било на неки начин рутинска ствар. С друге стране, супротно постављању и помињању у тексту Уговора могућности да се Немачка накнадно укључи у систем који се њиме формира, није било страна Британцима и уклапало се у већ присутна настојања Американаца у то време, али је било потпуно неприхватљиво за Французе, и то како за политичаре тако још више за јавност у тој земљи.

Друга дилема која се поставља у вези са Бриселским уговором јесте однос према до тада исказаној политици неутралности земаља Бенелукса које су приступиле Западној унији. У теорији преовладава став да је Уговор из Брисела био сасвим у складу с Повељом УН, посебно њеним чланом 52, који дозвољава оснивање регионалних организација²¹.

²⁰ Jean-Rémy Bézias, “Prélude au Conseil de l'Europe: La déclaration de Georges Bidault à la Haye (19 juillet 1948)”, dans *Guerres Mondiales Et Conflits Contemporains - 1906-1956: Des Anées En 6!*, Revue Trimestrielle d'Histoire, n° 220, 2005/4, Paris, P.U.F., p. 117.

²¹ Члан 52 Повеље УН: „1. Ова Повеља ничим не искључује постојање регионалних споразума или агенција које се баве оним питањима одржања међународног мира и безбедности која су подесна за регионалну акцију под условом да су ти споразуми или установе и њихова активност у складу с циљевима и начелима Уједињених нација”. 2. Чланови Уједињених нација који

Супротно великим очекивањима његових потписника, Бриселски уговор је, иако није формално раскидан, веома брзо потпуно изгубио значај. Кључни разлог за неуспех Бриселског уговора, према мишљењу свих аутора који су се овом темом бавили, спољне је природе. Наиме, јасно је да је све очигледније и све интензивније „хладно” сучељавање Запада са совјетским блоком било један од мотива за закључење Бриселског уговора, мада је у њему, као што смо навели, експлицитно наведена само „немачка опасност”. О томе говори и следећа реченица из чланка у париском *Le Monde* од 17. марта 1948. године, дакле самог дана закључења овог уговора, чланка насловљеног „Бриселски уговор”: „Као и у уговору из Денкерка, Немачка је поменута као могући агресор, али, супротно ономе што је наведено у уговору, не као једини претпостављени агресор; а познато је да се данас могу претпоставити и други могући агресори.”²²

Друго, заоштравање односа са СССР и његовим савезницима, имајући у виду снагу овог новог противника, доводи до свести о недовољности европског система одбране предвиђеног Бриселским уговором, и као последице те свести до одлуке САД да се укључе у заједнички систем европске (прецизније западноевропске) безбедности, па 4. априла 1949. године долази до закључења, у Вашингтону, Уговора о Северноатлантској организацији (НАТО), којој се, поред САД и држава потписница Бриселског уговора, придружују и Канада, Данска, Исланд, Италија, Норвешка и Португалија. Формирање НАТО и интензивније укључење САД у систем одбране западне Европе представљали су, како наводи Пјер Жербе, „оно што се назива 'бекством ка атлантизму’”. Наиме, не само да се „од почетка, Бриселски уговор показао недовољним и америчко учешће неопходним”, већ је укључење Американаца окончало суревњивост и трвења између Француза и Британаца, који су током кратког периода функционисања Западне уније били више него присутни и просто обележили рад ове организације. О овоме Пјер Жербе пише: „Француски војници нису хтели да буду потчињени Британцима и само је међу ваздухопловцима сарадња била задовољавајућа ... Французи су мислили да ће апарат из Бриселског уговора бити коришћен само за борбе ради задржавања

склапају такве споразуме или оснивају такве установе улагаће сваки напор да локалне спорове, пре но што их поднесу Савету безбедности, реше мирним путем посредством таквих регионалних усанаова. 3. Савет безбедности подстиче развој мирног решавања локалних спорова посредством таквих регионалних споразума или таквих регионалних агенција на иницијативу заинтересованих држава или на позив Савета безбедности. ...”

²² “Le traité de Bruxelles”, *Le Monde*, 17.03.1948, p. 1.

непријатеља, да би главни напори били концентрисани на одбрану Британских острва, и то нису могла да промене уверавања маршала Монтгомерија да ће се Велика Британија борити на континенту. Осим тога, Французи нису хтели да буду сјајни други иза Енглеза у Бриселском пакту. Они су у ствари прижељкивали да се Американци умешају и пре су желели америчког него британског врховног команданта.²³

Треће, сарадњу у области културе преузима Савет Европе, основан 5. маја 1949. године у Лондону, а четврто – економску сарадњу преузимају већ постојећа Европска организација за економску сарадњу (ОЕЦЕ – основана 16. априла 1948. године) са превасходним циљем да се стара о реализацији Маршаловог плана, тј. о заједничком програму опоравка и надгледању расподеле помоћи и Европска заједница за угаљ и челик, основана 18. априла 1951. године у Паризу, као прва од три Европске заједнице које ће постати центар економске интеграције и интеграције уопште на Старом континенту.

Иначе, лошу прогнозу Западне уније, а по њеном формирању, изнео је један од „отаца” Европе, белгијски политичар Пол-Анри Спак који је рекао да у томе има неколико дирљивих, али и смешних ствари, јер се ради о савезу који су створиле ратом исцрпљене земље и из којег су изашле са уништеним војним апаратом. Констатовао је да нико не може резонски мислити да би нови савезници могли сами представљати ефикасну препреку у случају, евентуалног, напада СССР-а, који држи 200 дивизија под пуном ратном спремом. На другој страни, рекао је Спак, само су САД у могућности, као једина светска сила, да надокнаде разлику у снази, да су једино оне могле повратити трагично нарушену равнотежу, захваљујући својим неограниченим индустријским потенцијалима, финансијским ресурсима и, посебно, због поседовања атомског оружја, над којим још увек имају монопол. И на крају, закључио је Спак, да би се Европа одбранила, мора се везати за САД²⁴. Да је Спак био у праву, потврђено је већ следеће године, (април 1949.) када пет наведених држава (Бриселски споразум), заједно са Канадом и САД, формирају НАТО.

Након формирања НАТО 4. априла 1949. године у Вашингтону, Савета Европе 4. маја 1949. године у Лондону и Европске заједнице за

²³ Pierre Gerbet, “*Défense commune et problèmes institutionnels*”, dans Raoul Girardet (sous la direction de), *La défense de l’Europe*, Bruxelles, Éditions Complexe, 1988, p. 29.

²⁴ М. Јањевић, *Спољна политика Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2007.

угаљ и челик 18. априла 1951. године у Паризу, дошло је и до потписивања Уговора о оснивању Европске одбрамбене заједнице (ЕОЗ) 27. маја 1952. године, у чему је предњачио белгијски политичар Пол Анри Спак. И тај покушај стварања заједничке одбране Европе је пропао, јер га 1954. године није ратификовао Парламент Француске. Исте, 1954. године у Паризу (Паришки споразум) формирана је Западноевропска унија (ЗЕУ), као наставак Западне уније. ЗЕУ је постојала до Лисабонског уговора, када се „утопила” у ЕУ. Тако, одбрана ЕУ примарно остаје под кишобраном НАТО.

Суштина разлога формирања НАТО, пре свега у ставовима које је изнео Лорд Исмај, јесте све већи утицај СССР на прилике у Европи и немогућност западне Европе да се самостално опорави од Другог светског рата. У том смислу, претеча формирању НАТО јесте наведени „Маршалов план”. Наиме, сама прича о *Маршаловом плану* се појавила у пролеће 1947. године, када се тадашњи амерички државни секретар за иностране послове Џорџ Маршал вратио са московског састанка Већа министара иностраних послова, на коме је стекао утисак да дојучерашњи савезници Руси нису склони заједничком европском приступу, те да су политички заинтересовани за економску пропаст Западне Европе, која се веома споро, готово никако опорављала од ратне катастрофе²⁵. Према мишљењу Маршала, Стаљин је сматрао да је прилика да се совјетски утицај прошири на целу Европу и да томе иду у прилог лоше послератне прилике. Обраћајући се нацији по повратку са пута, Џорџ Маршал се zaloжио за самосталну акцију САД у Европи, те је преко радија рекао: „Док се лекари консултују, пацијент умире”.²⁶

Маршалов план био је пресудни фактор послератне економске обнове Западне Европе. Он је осигурао средства за стабилизацију привреда држава Западне Европе, у периоду између 1947. и 1951. године²⁷. У околностима наглашене потребе за подршком Маршаловом плану и у страху од експанзионистичке политике Совјетског Савеза, западноевропске државе и њихови северноамерички савезници основали су НАТО, Северноатлантским уговором. Укупни износ овог четворогодишњег плана износио је око тринаест милијарди америчких долара²⁸.

²⁵ С. Буњак, *Ширење НАТО-а после пада Берлинског зида*, Универзитет у Београду, Београд, 2016, стр. 15.

²⁶ Доступно на: www.vreme.com/arhiva/pretpostavkenovogmarsalovogplana, 15.04.2022.

²⁷ *Шта је Партнерство за мир?*, ISAC фонд, Београд, 2010, стр. 13.

²⁸ Исто.

Маршалов план је омогућио да се прикупе средства која су послужила за стабилизацију западноевропских економија. Улога НАТО-а као политичке и војне алијансе била је да обезбеди колективну одбрану против било какве агресије и да очува безбедно окружење за развој демократије и економски раст. Према речима тадашњег председника САД Харија С. Трумана, Маршалов план и НАТО су „две половине истог ораха”²⁹. Председник француске владе Роберт Шуман сматрао да је Маршалов план највећи подухват људске солидарности за који је икада знала европска историја. Черчил је рекао је ово „најнесебичнији потез у историји.”³⁰

„У очима креатора америчке спољне политике тесна веза економског опоравка, политичке стабилности и безбедности од спољне агресије чинила је срж европског проблема. Међутим, питање европске будућности надмашивало је важне циљеве постизања мира и безбедности, јер је ваљало проникнути у саму природу америчких националних интереса и света у којем се морају посматрати. Поставило се питање о томе шта Труманова администрација заиста жели у Европи: независну, на себе ослоњену групу сила која повезује што је могуће већи део Европе, или сферу утицаја уско повезану уз Сједињене Државе? Како је Вилсониајанска традиција у америчкој јавности још увек била снажна, није било могуће заузимати се за организовање савеза који би штитио територијални *status quo* у Европи. Стога је Труман наглашавао да се НАТО никако не сме повезивати с традиционалним савезима склапаним ради заштите равнотеже снага, јер се његовим формирањем доприноси свеукупном јачању властите одбране и стварању претпоставки за вођење *политике с позиција снаге*”³¹.

Формирањем НАТО 1949. године остварена су два циља која је истакао Лорд Исмај: 1) Немачка је стављена под контролу САД и 2) Американци су дошли у Европу. Остао је трећи циљ – Руси ван Европе, који ће се остваривати у наредним деценијама.

ОПСТАНАК НАТО КАО ПОЛУГЕ МОЋИ САД

Одбацивањем *Маршаловог плана* од стране СССР-а и формирањем НАТО, почео је период затегнутих односа на релацији запад-исток, познат под називом „биполаризам” и „Хладни рат”. На тај

²⁹ Public Diplomacy Division, *NATO u 21.veku*, NATO, Brisel, 2004., стр. 6.

³⁰ Доступно на: www.vreme.com/arhiva, 15.04.2022.

³¹ Н. Kissinger, *Diplomacy*, Simon & Schuster, New York, 1994, pp. 457-462.

начин, савезници у Другом светском рату (САД и СССР) представљаће сталну глобалну претњу – избијање Трећег светског рата.

НАТО за време Хладног рата

У литератури се период од краја Другог светског рата до почетка последње деценије прошлог века именује као Хладни рат. Иако се, по мишљењу неких теоретичара (Александар Дугин), свет налази у „новом биполаризму” (нови Хладни рат), ипак симбол краја првобитно поиманог краја Хладног рата јесте рушење Берлинског зида (1989) и уједињење Немачке (1990).

У тих првих 40 година постојања, НАТО је био истински одбрамбени бедем од источног блока који је формиран 1955. године у Варшави – Варшавски пакт (ВУ)³². Међусобно се оптужујући за генератора међународне небезбедности, НАТО и ВУ су током Хладног рата развили невиђену трку у наоружавању, у којој су предњачили САД и СССР. У први годинама Хладног рата, та трка примарно се односила на нуклеарно наоружање. Тако су се и стратегије блокова примарно заснивале на употреби нуклеарног оружја. Међутим, временом су велике силе схватиле да располажу арсеналом нуклеарног оружја којим може да буде уништен цео свет и стратегије су прелазиле у друге облике, пре свега конвенционалног ратовања.

У сталном настојању да осигурају превласт у стратегијском балансу, стратешки планери НАТО су предузимали кораке за проширењем свог састава. Тако су, током Хладног рата у НАТО примљене следеће државе: Турска и Грчка (1952), Немачка (1955) и Шпанија (1982). Тако, на крају Хладног рата НАТО се проширио само за четири државе и нарастао на 16 чланица. Тампон зону између НАТО и СССР чиниле су земље централне и источне Европе и Балкана, као чланице ВУ (Слика 3).

Иако се директно нису војно сукобили током Хладног рата НАТО и ВУ, пре свега САД и СССР су подржавале супротстављене стране у локалним и регионалним ратовима тог периода, који су били чести. Тако, професор историје Малколм Крег са Универзитета „Ливерпул Џон Мурелс” каже: „Хладни рат никада није био хладан. У посредничким ратовима погинули су милиони људи. За људе у

³² Државе које су формирале Варшавски пакт: СССР, Пољска, Чехословачка, Мађарска, Румунија, Бугарска, Демократска Република Немачка и Албанија.

Вијетнаму, Камбоџи, Кореји, Етиопији и Сомалији, као и за многе друге, Хладни рат је био врео”³³.

Слика 3. Однос НАТО и ВУ у Европи пред крај Хладног рата

Извор: Форца Божидар, 2003:323

Опстанак НАТО после Хладног рата

Осим уједињења Немачке, процеси краја Хладног рата имали су дезинтеграциони и интеграциони карактер. Кључне дезинтеграције јесу распуштање ВУ и распад СССР, као и раздруживање Чехословачке и разби-распад СФР Југославије. С друге стране, кључни интеграциони процесије су формирање и ширење Европске уније (ЕУ) и опстанак и ширење НАТО.

Зашто је опстао НАТО ако је распуштен ВУ, било је реторичко, али и кључно питање тога времена, па и данас.

У теорији постоји мноштво подударних ставова о томе да владање светом из једног центра (државе) није могуће. Хладноратовски победник – САД, након распуштања ВУ и распада СССР, осетио је прилику да загосподари светом и створи нови светски поредак. Сматра се да је синтагму „нови светски поредак” у политички дискурс увео амерички председник Џорџ Буш (старији) за време рата у Ираку („Пустињска олуја”, 1991)³⁴, иако постоје и другачији погледи на

³³ Доступно на: <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-43553575>, 15.04.2022.

³⁴ С. Аврамов, *Постхеројски рат запада против Југославије*, ИДИ, Ветерник 1997.

зачетке америчке хегемоније. Приступ САД према сопственој улози у стварању новог светског поретка евидентан је и у званичном документу – *Стратегија националне безбедности* из 1991. године, када у Уводнику документа, председник Џорџ Буш (старији) поручује:

„Нови светски поредак није чињеница; то је тежња и прилика. Имамо изванредну могућност у којој су неколико генерација уживале да изграде нови међународни систем у складу са нашим вредностима и идеалима, док се стари обрасци и извесности руше околу. За Америку не може бити повлачења од светских проблема. Унутар шире заједнице нација јасно видимо своју улогу. Морамо не само да заштитимо наше грађане и своје интересе, већ и да помогнемо у стварању новог света у коме наше основне вредности не само да опстају већ и цветају. Морамо радити са другима, али морамо бити и лидери”³⁵.

Наведени приступ председника САД Буша о новом светском поретку, Смиља Аврамов осликава на следећи начин: „Доминантна категорија Бушовог концепта „новог светског поретка” остаје сила, као што је била у доба хладног рата; само уместо равнотеже силе, на релацији Исток - Запад појављује се САД као суперега, у смислу захтева за апсолутном супремацијом, неприкосновеним ауторитетом на међународној сцени, без икаквог ослонаца на правне или моралне норме. У политици Бушове и Клинтонове администрације, колективно кажњавање недужног народа у виду тзв. санкција, застрашивање и претње, представљају стратегију глобалне хегемоније”³⁶.

Тај приступ заговорници ове тезе илуструју примером изгледа новчанице од једног долара у САД (Слика 4).

Слика 4. Изглед новчанице од једног долара у САД
Извор: <https://opusteno.rs/misterije-f159/ko-stvarno-vlada-svetomt22302.html>

³⁵ *National Security Strategy of the USA*, The White House, August 1, 1991, Washington, Preface.

³⁶ С. Аврамов, *Постхеројски рат Запада против Југославије*; исто, стр. 53.

Како смо навели, поједини аутори зачетке америчке хегемоније виде још од почетка 20. века, повезујући је са симболима илuminата („пирамида моћи“), а што је преузето од масона. Новчаница од једног долара створена је по замисли тезеолога Сергеја Макроновског, а по наруџби америчког председника Хенрија Валаса. Централни симбол на десној страни новчанице је „амерички орао“, који носи штит са 13 пруга. У десној канци орао држи маслинову (по некима багремову) гранчицу са 13 пупољака. У левој канци орао носи 13 стрела, које симболишу снагу кроћења непослушника или поданика. Свака од 13 стрела прети једном реду пирамиде (државе) покороног човечанства, сазиране од цигала (лева страна новчанице). На левој страни новчанице је, дакле, приказ „новог светског поретка“ (на новчаници и пише *NOVUS ORDER SECLORUM*), у облику заравњене пирамиде. Над пирамидом је троугласти врх са свевидећим оком масонског божанства – Великог Архитекте Изума, над којим је латински натпис – *Annuit coeptis*, који истиче да је „изабрана класа“ та која је предодређена да влада светом. Тежњу за свевлашћем илуструје и натпис на дну – *The Great Seal* (Велики печат)³⁷.

На почетке америчке хегемоније у 20. веку указују признати геополитичари међу које се посебно сврставају Алфред Мехен, Хелфорд Ц. Мекиндер и Николас Спајкман. Сви они су са различитих аспеката осликали могућност и потребне способности за владање светом од стране Америке. Алфред Мехен јесте присталица теорије да је поморско царство услов за владање светом. Отуда, понудио је тзв. *стратегију анаконде*, која је подразумевала овладавање ободним деловима азијског прстена од стране атлантистичких структура и стезање чврстог обруча око евроазијског дина. У том смислу, Мехен је става да је Америци потребно: „1) активна сарадња са британском поморском велесилом; 2) осујећивање немачких поморских претензија; 3) пажљиво праћење експанзије Јапана у Тихом океану и одупирање тој експанзији; 4) заједничке акције Европљана против народа Азије”³⁸. На испуњењу наведених услова Америка је марљиво радила током целог XX века.

Николас Спајкмен је развио и „концепт интегрисане моћи“, сматрајући да је глобална доминација могућа само уколико се примени „принцип комбинованог приступа копненој и поморској моћи“. С тим у вези, прихватио је Мехенове ставове о јачању прекоморске логистике и

³⁷ Видети на: <https://opusteno.rs/misterije-f159/ko-stvarno-vlada-svetom-t22302.html>, 15.04.2022.

³⁸ А. Дугин, *Основи геополитике*, књига I, Зрењанин: Екопрес, 2004, стр. 57-58.

изнео закључак да „САД морају да остваре своје присуство широм света инсталирањем поморске и ваздухопловне моћи у стратегијски кључним тачкама света како би биле у могућности да гарантују стабилност у свету”³⁹.

Америка се посебно „потрудила” да испуни Спајкменова упутства. Тако, постоје различити подаци о америчком присуству (базама) широм света. Према једном извору: Министарство обране САД је још 1989. године утврдило да „пројекција моћи” САД-а захтева „даље размештање” снага. У лето 1990. године избио је Заливски рат, па је порастао број америчких снага на Блиском истоку. Независно о хладном рату, главни геополитички циљ САД-а на Блиском истоку био је и остао надзор над том регијом ради извора нафте. Дакле, САД су и након хладног рата задржале већину база у иностранству због глобалних интереса⁴⁰. Према истом извору, „Резултат је глобални систем база од Азора до Пацифика. Према извештајима Пентагона, САД су до 2007. године склопиле уговоре о базама с 93 државе. Према подацима невладине иницијативе *No Bases Coalition*, у свету је 2009. године било отприлике 1.000 страних војних база, од чега је око 740 припадало САД-у. Од тога је 81 америчка база била у Немачкој, а 37 у Јапану. Према подацима Министарства обране САД, 2010. године је у свету било укупно 611 америчких база”⁴¹. Према речима професора Давида Винеа на Америчком универзитету у Вашингтону, САД у свету данас имају око 800 база, а број војника варира и креће се од 150.000 до 200.000⁴².

Прихватајући чињеницу да владање светом не могу да остваре сами, САД након Хладног рата остварују свој утицај у УН и успевају да одрже НАТО као полугу сопствене моћи. Иако је формиран као одбрамбени савез, нови парадокс након краја Хладног рата је да се НАТО ипак у пракси појављује као регионални аранжман у смислу Главе VIII. Без обзира на мишљење једне групе аутора да се НАТО не може сматрати регионалном организацијом у смислу Главе VIII, пракса је, чини се, демантовала ово теоријско становиште, јер је Резолуцијом

³⁹ Љ. Деспотовић, В. Глишин, „Америчка милитаризација Европе на почетку 21. века као малигна експликација континуитета англосаксонских геополитичких доктрина”, *Политика националне безбедности*, Година XI, vol. 19, број 2/2020, стр. 195-217.

⁴⁰ И. Киндер, „Континуитет и промене у кориштењу војних база у свијету”, *Полемос*, бр. 16, 2013, стр. 72.

⁴¹ Исто, стр. 76.

⁴² Доступно на: <https://balkans.aljazeera.net/teme/2021/4/17/americko-vojno-rasporedivanje-sirom-svijeta-gdje-kako-zasto-i-po-koju-cijenu>, 15.04.2022.

787 СБ УН, НАТО доведен у позицију регионалне организације. Још прецизније говорећи, четири су операције на простору бивше Југославије у којима је НАТО учествовао у погледу мера примене одлука Савета безбедности, што ће рећи на основу члана 53. Ради се о следећим операцијама: *Maritime Monitor*, *Sharp Guard*, *Deny Flight* и *Close Air Support*⁴³. Насупрот овој тези, као веома важан чин у изучавању односа Савета безбедности и регионалних организација представља усвајање Новог стратегијског концепта НАТО у јеку сукоба на Косову и Метохији 1999. године. Новина коју доноси овај документ садржана је у формулацији да „од пада Берлинског зида и расформирања Варшавског пакта, НАТО нема само задатак самоодбране, већ и обезбеђивања глобалне безбедности од тероризма, организованог криминала, препрека у протоку виталних ресурса и неограниченог кретања великог броја људи, итд.”⁴⁴ Овим документом се НАТО потврдио не само као организација заједничке одбране, већ даље проширио простор деловања изван Главе VIII у складу са изазовима са којима су се суочавале чланице НАТО од краја Хладног рата, а нарочито након 11. септембра 2001. године и познатих терористичких напада на Њујорк и Вашингтон⁴⁵.

Тежња за светском доминацијом изражена је као витални амерички интерес (циљ) у свим стратегијама националне безбедности од 1987 до данас⁴⁶. У том смислу, војно присуство у свету јесте подршка том циљу, а што илуструје и број ратова и интервенција у којима су САД учествовале⁴⁷. Врхунац доминације САД у свету, а уз подршку НАТО, јесте агресија коју је Алијанса извршила на СР

⁴³ В. Атељевић, *Међународно организовање и безбедносна институционализација Европске уније*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2016.

⁴⁴ Исто.

⁴⁵ Б. Форца, *Однос Европске уније према међународним организацијама и великим силама*, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2022., стр. 6.

⁴⁶ Од Регана до Трампа, САД су у периоду 1987-2017, дакле за 40 година усвојиле 17 докумената под називом Стратегија националне безбедности. Принципијелно, кључни садржај тих стратегија јесу витални национални интереси САД и начин њиховог остваривања. (Шире у: Форца, Б., *Системи безбедности*, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2021).

⁴⁷ У литератури постоје врло различити подаци о ангажовању САД у ратовима и интервенцијама широм света. Једну инспиративну анализу дао је Часопис „Време”, који у периоду „Од Либије (1989) до Либије (2011)” наводи неколико десетина случајева директног учешћа Америке и НАТО у ратовима и интервенцијама широм света. (Видети шире: <https://www.vreme.com/svet/globalni-pohod-mirnog-amerikanca/>, 15.04.2022).

Југославију 1999. године. Агресија је извршена без мандата Савета безбедности УН, противно члану 5 Вашингтонског споразума, али и противно уставима земаља чланица. Било је то прво војно ангажовање НАТО од његовог формирања изван евро-атлантског простора⁴⁸.

Бројне су „закасне истине” о НАТО агресији на СР Југославију, а издвојићемо само два становишта. Немачки канцелар из времена НАТО агресије на СРЈ Шредер, у разговору са председником Србије, истакао је: „Распоређивање Бундесвера у такозване косовске сукобе без сагласности Уједињених нација није било легално. Рат на Косову је био само увод у дешавања у Ираку, Ирану, Авганистану, Сирији...”⁴⁹. У истом смислу, о НАТО агресији на СРЈ, уважени дипломата Хенри Кисинџер је записао: „Текст из Рамбујеа да призна НАТО трупе широм Југославије, била је провокација, изговор за почетак бомбардовања. Документ из Рамбујеа је био такав да га ниједан Србин није могао прихватити. На крају, нисам се осећао тако нелагодно у вези са неком америчком војном интервенцијом још откако сам напустио Стејт департамент”⁵⁰.

Интересантно и интригантано, први пут када се Америка позива на члан 5 Вашингтонског споразума јесу терористичка дејства на Њујорк и Вашингтон 11.09.2001. године. Али, тај терористички акт био је само увод у даље учвршћивање доминације САД путем силе. Уследила је „одмазда” на Авганистан 2001. године, поновни напад на Ирак 2003. године и сукоби на северу Африке у Сирији и други. Не мирећи се са процесом стварања мултиполарног света, Америка је све више „срљала” у ратове.

Ширење НАТО на исток

Европа после рушења Берлинског зида и наведених дезинтеграционих процеса (Слика 5) постала је поприште борбе за простор, у коме су се прво снашле САД и НАТО.

⁴⁸ Б. Форца, *Системи безбедности*, исто.

⁴⁹ Б. Форца, *Преседан и изузетак у савременим међународним односима*, Излагање на научном скупу „Да се вечно памти”, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2022.

⁵⁰ Исто.

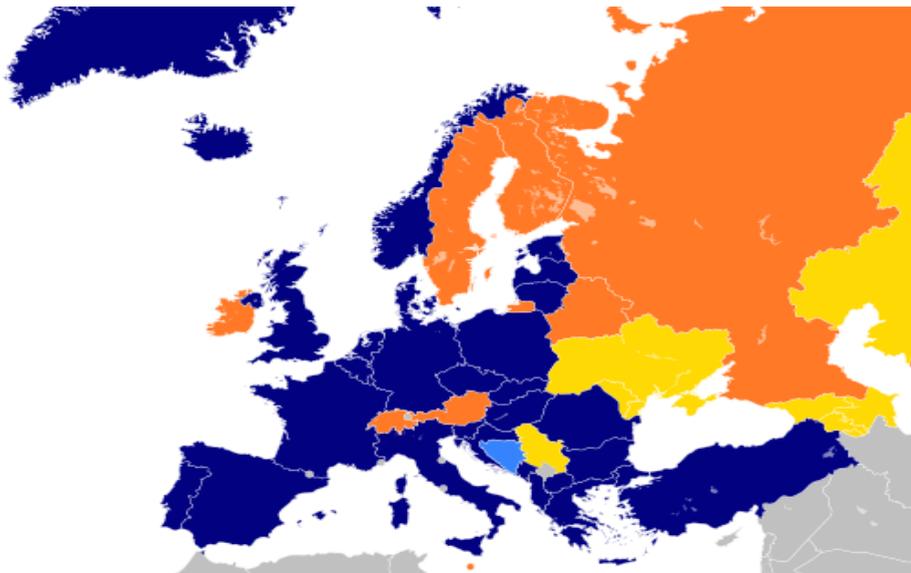

Слика 5. Тампон зона између НАТО и Русије на крају Хладног рата

Извор: Форца Божидар, 2003:324

Иако је совјетски председник Михаил Горбачов увераван да се након уједињења Немачке (1990) НАТО неће ширити на исток, испоставило се да је то био само лукави потез америчких и западно-европских лидера. Између НАТО и Русије, 1991. године, постојала је двослојна тампон зона. Први слој чиниле су земље централне и источне Европе: Мађарска, Чешка, Словачка, Пољска, Румунија и Бугарска. Други слој су чиниле државе настале на простору бившег СССР: Украјина, Молдавија, Белорусија, Литваније, Летонија и Естонија. Посебан крак те тампон зоне чиниле су СФР Југославија и Албанија.

НАТО, који је те 1991. године бројао 16 држава чланица, а под дејством и кључном улогом САД, поступа на више начина. Прво, након успешне успоставе Програма Партнерство за мир (1994), почиње проширење кроз центар ка Русији и примају се Мађарска, Чешка и Пољска (1999). Истовремено, траје подршка и активно учешће у разбијању СФР Југославије. Затим, на ред долазе остале социјалистичке државе: Румунија, Бугарска, Словенија, Литванија, Летонија, Естонија и Словачка, које се примају у састав НАТО 2004. године. У каснијем периоду, у НАТО су примљене: Албанија и Хрватска 2009. године, Црна Гора 2017. године и Северна Македонија 2020. године. У релативно кратком року (1999-2020), НАТО је са 16 нарастао на 30 држава чланица (Слика 6).

Слика 6. Однос НАТО и не-НАТО држава у Европи 2020

Извор: <https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E>

Пријемом Балтичких држава (2004) НАТО је практично избио на границе Русије. Међутим, САД и НАТО тиме нису задовољни. Стога се, 2008. године на самиту у Букурешту, Украјини и Грузији упућује позив да постану чланице Алијансе. Био је то снажан сигнал притиска на Русију који она није могла мирно да гледа. Уследио је краткотрајни војни напад на Грузију 2008. године, када Русија признаје за независне државе делове Грузије – Јужну Осетију и Абхазију. На међународну сцену се вратила Русија, али и нови Хладни рат и затезање антагонизама на линији САД (НАТО, запад, атлантисти) – Русија. С друге стране, САД су све више „уверавале” свет о неопходности и оправданости опстанка НАТО.

НАТО је, ипак, одустао од непосредног пријема Грузије и Украјине у НАТО 2008. године, односно формирао је посебне комисије за те државе. Уместо Акционог плана кренуло се другим путем. Са дистанце посматрано, некадашњи Генерални секретар Расмунсен сматра да је то био погрешан корак и да је НАТО требало да прими и Украјину и Грузију, јер је дао „лажну” поруку Путину да у Алијанси „нешто не штима”⁵¹. С друге стране, бивша немачка канцеларка Ангела

⁵¹ Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nato-rusija-rasmussen/31750892.html>. 16.04.2022.

Меркел недавно је изјавила да сматра да је НАТО исправно поступио што није примио Украјину и Грузију 2008. године.⁵²

Изузетно су различити ставови у теорији, као и практични потези, који говоре о разлозима зашто су земље централне и источне Европе и Балкана приступиле НАТО. Први и недвосмислен разлог јесте настојање САД и НАТО да дођу на границе Русије, чиме се стратешки баланс помера у корист Алијансе, односно остварује „трећи разлог” формирања Алијансе, како га је именовао Лорд Исмај – Руси ван Европе. Тако, Русија губи своје позиције у бившим чланицама ВУ, а и на Западном Балкану. Није посебна тајна да се у садашњим условима сматра да је руски утицај „прогнан” из Европе, осим на Западном Балкану, примарно у Србији, али и у делу Босне и Херцеговине – Републици Српској.

Други разлог, како наводе неки аутори, јесте „бежање” земаља централне и источне Европе испод „завесе” Русије. Ово се, пре свега, односи на Балтичке земље и Пољску, али и на Чешку, па и Словачку, док Мађарска „даје различите сигнале”.

Трећи случај јесу Румунија и Бугарска, које су, по већини аутора, примљене у НАТО не зато што су то „заслужиле”, већ да не остану у „другом табору”. Слично је и са пријемом тих земаља у ЕУ.

Посебан случај јесу државе настале на простору бивше СФРЈ, пре свих Словенија, Хрватска, Црна Гора, делом БиХ (Федерација БиХ), као и Албанија. Неки аутори и званичници држава из окружења сматрају да је њихов улазак у НАТО посредан, односно да се тиме више бране од повратка „великосрпске хегемоније”, него ли опасности Русије.

У општем смислу посматрано, ширење НАТО на исток може се окарактерисати и намером земаља Европе да постану чланице ЕУ, али су пре тога условљене пријемом у Алијансу. То је тзв. *сусретна стратегија* НАТО и ЕУ и неписано правило интеграционих процеса бивших социјалистичких земаља у Европи након Хладног рата⁵³.

Да је ширење НАТО на исток у функцији доминације САД посебно указује пример Украјине. Ово посебно након што је Русија вратила Крим у свој састав 2014. године, као и сукоба у регионима Лугањск и Доњецк после тога чина. Тако, америчка стратегија

⁵² <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2022/4/4/merkel-odgovorila-na-kritiku-zelenskog-stojimo-uz-odluke-nato-a-iz-2008>, 16.04.2022.

⁵³ Б. Форца, „Западна антитеза и балканска питања”, *Безбедносни форум*, бр. 2/2021, Година VI, 2021, стр. 9-42.

последњих година утврђује два основна противника – Кина и Русија. Кина је главни противник САД у економској равни и за то се реализује посебна стратегија за Индопацифик. Русија је противник који „одржава НАТО у животу”. Да ли САД требају јаку ЕУ или НАТО показао је излазак Уједињеног Краљевства из Уније 2020. године. Жестоке критике на рачун европских чланица НАТО од стране америчког председника Трампа нису уродиле плодом, док није „потпаљен фитиљ Украјина” од стране Бајденове администрације 2022. године. Русија је извршила инвазију на Украјину, почев од 24.02.2022. године, што је довело до невиђене хомогенизације атлантиста, а посебно НАТО. Трећи циљ формирања НАТО, како га именована Лорд Исмај – Руси ван Европе, коначно се приближава остварењу.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Међународни односи су динамична категорија, у ком смислу се може констатовати да у њима нема коначних решења. Формирање НАТО 1949. године, а затим и Варшавског уговора 1955. године, настали су на једном степену развоја тих односа. Хладни рат, којим су доминирала два наведена блока, није донео мир и благостање у свету, иако се ти блокови и њихове водеће силе нису директно оружаном сукобили.

Престанак Хладног рата, такође, није донео мир и благостање у свету, пре свега из разлога што су САД виделе своју шансу да загосподаре светом. Да би господарили светом, САД су морале да имају додатну полуку моћи, а то је НАТО. Убедивши ОУН да је НАТО потребан као истински безбедносни форум који ће се ставити на располагање Савету безбедности за успостављање и одржавање мира и безбедности, Америка је, практично, загосподарила светом. Тако се један одбрамбени савез формиран у складу с чланом 51 Повеље УН, претворио у освајачки механизам САД, перфидно умотан у Главу VIII и чланове 52 и 53 наведене Повеље.

Ширење НАТО на исток, кад је Европа у питању, јесте стварање превласти у стратешком балансу са Русијом, односно елиминисање њеног утицаја у Европи. То је својеврсни начин остварења трећег циља формирања НАТО, како га је видео Лорд Исмај – Руси ван Европе.

Доминација САД у међународним односима, нажалост, примарно се остварује применом силе, коју свесрдно испољава НАТО. Тиме се, са филозофског и научног аспекта посматрано губи сваки

смисао постојања НАТО, без обзира на умотавање циљева његовог опстанка у тобожње безбедносне разлоге.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Аврамов, С., *Постхеројски рат запада против Југославије*, ИДИ, Ветерник 1997.
2. Атељевић, В., *Међународно организовање и безбедносна институционализација Европске уније*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2016.
3. Bézias, Jean-Rémy, “Prélude au Conseil de l'Europe: La déclaration de Georges Bidault à la Haye (19 juillet 1948)”, dans *Guerres Mondiales Et Conflits Contemporains - 1906-1956: Des Anées En 6!*, Revue Trimestrielle d'Histoire, n° 220, 2005/4, Paris, P.U.F., p. 117.
4. Буњак, С., *Ширење НАТО-а после пада Берлинског зида*, Универзитет у Београду, Београд, 2016.
5. Вуковић, К., *Криза смисла*, ЈУ Народна библиотека Будве, Будва, 2021.
6. Глишић, М., „Нови стратешки концепт НАТО - Активно ангажовање и модерна одбрана”, *Војно дело*, јесен 2011.
7. Gerbet, P., “*Défense commune et problèmes institutionnels*”, dans Raoul Girardet (sous la direction de), *La défense de l'Europe*, Bruxelles, Éditions Complexe, 1988.
8. Деспотовић, Љ., Глишин, В., „Америчка милитаризација Европе на почетку 21. века као малигна експликација континуитета англосаксонских геополитичких доктрина”, *Политика националне безбедности*, Година XI, vol. 19, број 2/2020, стр. 195-217.
9. Дугин, А., *Основи геополитике*, књига I. Зрењанин: Екопрес, 2004.
10. Ђорђевић, Ј. и Трнавац, Н., *Педагогија*, Научна књига нова Infohome, Београд, 2002.
11. Zorgbibe C., *Histoire de la construction européenne*, Paris, Presses Universitaires de France, 1996.
12. Јањевић, М., *Спољна политика Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2007.
13. Јовановић, Б., *Увод у теорију војног руковођења*, ВИЗ, Београд, 1984.

14. Јовашевић, М., *Сврха и смисао*, <http://markojovasevic.rs/svrha-i-smisao/>, 12.04.2022.
15. Киндер, И., „Континуитет и промјене у кориштењу војних база у свијету”, *Полемос*, бр.16, 2013.
16. Kissinger, H., *Diplomacy*, Simon & Schuster, New York, 1994.
17. Masclet, Jean-Claude, *L'Union politique de l'Europe, Collection Que sais-je?*, Paris, Presses Universitaires de France, 2001.
18. *National Security Strategy of the USA*, The White House, August 1, 1991, Washington, Preface.
19. Повеља УН, https://ius.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2020/10/povelja_un.pdf, 12.04.2022.
20. Public Diplomacy Division, *NATO u 21. veku*, NATO, Brisel, 2004.
21. Ракић, Б., *Бриселски уговор о Западној унији*, Зборник радова „Проширење Европске уније на Западни Балкан”, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2009.
22. Симић, П., *Где је НАТО погрешно*, Политика, 16.05.2014.
23. *The NATO Handbook*, Office of Information and Press, NATO-1110 Brussels, Belgium, 1999.
24. Форца, Б., *Војни фактор међународних односа и његов утицај на развој Војске Југославије*, Докторска дисертација, Војна академија, Београд, 2003.
25. Форца, Б., *Системи безбедности*, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2021.
26. Форца, Б., *Однос Европске уније према међународним организацијама и великим силама*, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2022.
27. Форца, Б., *Преседан и изузетак у савременим међународним односима*, Излагање на научном скупу „Да се вечно памти”, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2022.
28. Форца, Б., „Западна антитеза и балканска питања”, Безбедносни форум, бр 2/2021, Година VI, 2021, стр. 9-42.
29. *Шта је Партнерство за мир?*, ISAC фонд, Београд, 2010.
30. <https://www.slobodnaevropa.org/a/nato-rusija-rasmussen/31750892.html>. 16.04.2022.

31. <https://www.vreme.com/svet/globalni-pohod-mirnog-amerikanca/>, 15.04.2022.
32. <https://balkans.aljazeera.net teme/2021/4/17/americko-vojno-rasporedivanje-sirom-svijeta-gdje-kako-zasto-i-po-koju-cijenu>, 15.04.2022.
33. <https://hr.strephonsays.com/meaning-and-vs-purpose-10900>, 12.04.2022.
34. <https://poslovi.infostud.com/saveti/Pametno-postavljanje-ciljeva/161>, 12.04.2022.
35. <https://opusteno.rs/misterije-f159/ko-stvarno-vlada-svetom-t22302.html>, 15.04.2022.
36. <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-43553575>, 15.04.2022.
37. <https://www.nato.int/strategic-concept/>, 12.04.2022.
38. www.vreme.com/arhiva/pretpostavkenovogmarsalovogplana, 15.04.2022.
39. www.vreme.com/arhiva, 15.04.2022.
40. <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2022/4/4/merkel-odgovorila-na-kritiku-zelenskog-stojimo-uz-odluke-nato-a-iz-2008>, 16.04.2022.

ДЕЛОВАЊЕ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА И ВЕЛИКЕ БРИТАНИЈЕ НА СТАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ У ЕВРОПИ

Сажетак: Окончање Хладног рата, распад Варшавског пакта у јулу 1991. године и распад СССР-а, стратегији на Западу, пре свега у САД и у Великој Британији, доживели су као велику победу и учинили све да очувају НАТО, правдајући у међународној јавности смисао и суштину његовог опстанка на различите начине. Како рационално објаснити да након 31 годину од нестанка Варшавског уговора постоји НАТО и који је његов смисао у савременом свету? Порастом економске моћи Запада, НАТО је постао још агресивнија војно-политичка организација, коју користе отуђени центри моћи на Западу у потрази за јефтиним ресурсима и новим тржиштима, кроз процес насилне глобализације. Америка и даље настоји да заједно са Британијом држи Европску унију под својом контролом, да је милитаризују како би постала послушан подсистем НАТО-а. У том смислу, предузете су опсежне мере стратешке контроле водећих држава ЕУ, пре свега Немачке и Француске. Отуд све ратоборније изјаве Немачке у погледу јачања војних способности и координације једноумља држава чланица ЕУ, као и других држава које су у процесу придруживања. Поред притиска на неутралне државе у Европи да постану НАТО чланице, пре свега на Финску и Шведску, наставља се са притисцима на Србију и Босну и Херцеговину да уведу санкције Руској Федерацији и постану део тзв. демократског света. Са удаљене „осматрачнице” САД и Велика Британија гурају Европу и Русију у рат са намером да он што дуже траје и да се изграде „дубоки” ровови који ће спречити даљу нормалну сарадњу у Европи и омогућити подизање „челичне завесе” у подељеној Европи, од Балтика до Црнога мора. Подела Европе била би велика несрећа са неслућеним последицама. Решење јесте у уклањању те тзв. гвоздене завесе и омогућавању нормалне сарадње и развоја на целокупном евроазијском простору, мимо реметилачког утицаја САД и Велике Британије. Угрожавање безбедности у Европи снажно се рефлектује на Републику Србију, Републику Српску, Црну Гору и виталне српске националне интересе. Потребна је велика одговорност власти да Србију и српски народ не сврста на страну држава које изводе

¹ Проф. др Митар Ковач, Факултет за пројектни и иновациони менаџмент, директор Евроазијског безбедносног форума

хибридну агресију на Руску Федерацију, преко Украјинске кризе коју су пројектовале и којом управљају САД и Велика Британија.

Кључне речи: САД, Велика Британија, безбедност, Европа, стање безбедности.

УВОД

Постало је јасно експертима из САД да је немогуће више повратити огромну војну предност, пре свега у односу на Русију и Кину. Америка је изгубила време у локалним ратовима широм света, мислећи да је потребно далеко више времена да се успоставе и изграде нове војне силе које ће бити конкурентне на глобалном плану. Постојећа конкуренција нових велесила, пре свега Русије и Кине, угрозила је пријашњу надмоћ САД. Русија располаже довољним снагама да штити своју државу, те да војно интервенише било где у свету уколико су јој угрожени витални национални интереси.

Логика рата је и даље окосница размишљања америчких политичких и војних стратега јер континуирано гомилају НАТО снаге на руској граници, као да на тај начин могу променити стварност. У томе јесте и сва њихова заблуда. НАТО непрекидно шири пропаганду о руској претњи у Европи и то увећава од почетка украјинске кризе, коју су планирале и извеле водеће чланице ЕУ и НАТО. Балтичке државе, Пољска и Румунија су доминантне у концентрацији војних ефектива и борбених система НАТО, као и у слепој послушности према Америци, а на штету својих националних интереса и безбедности.

НАТО распоређује снаге у Пољској са циљем јачања војног притиска на Русију. Тај процес је континуиран. Тежишно, у тим снагама су војници САД, Велике Британије, Француске, Немачке, Румуније, Хрватске и других малих држава Алијансе. НАТО снаге никада у историји нису биле тако близу руским границама. Распоређивањем тих снага настоји се демонстрирати јединство НАТО-а, као претња усмерена ка Русији.

Пољска се све интензивније декларише као ватрени поборник офанзивне стратегије НАТО у Европи, као да није свесна да би регионални рат на њеним границама највише угрозио њену националну безбедност. Тај национални фанатизам ће вероватно платити пољски народ, због промашене и ратнохушкачке политике пољских власти.

У новијој историји европска безбедност након Хладног рата највише је угрожена похлепом и деловањем глобалистичких центара

моћи на Западу. Након агресије на СР Југославију, НАТО је наставио поход на исток, са намером да изгради што боље претпоставке за разбијање Руске Федерације. САД и Велика Британија су главни иницијатори Украјинске кризе, почев од Мајданског преврата 2014. године па све до данас, кроз њену нацификацију и развијање невиђеног степена русофобије и кроз угрожавање елементарних права руског народа у Украјини. Истовремено су инструментализовале НАТО и ЕУ да ревносно и безусловно следе њихове стратешке смернице око груписања снага на истоку Европе. Постепено су гомилале ефективне на истоку, подстрекивале власт Украјине да војно реши проблем и окупира Доњецку и Луганску републику. Постепено су анимирале друге НАТО чланице да учествују у донацијама, новчаној помоћи и обуци Украјинских оружаних снага (УОС). САД су својим примером улагања преко 13 милијарди долара и планираним још око 40 милијарди долара, донирањем војне опреме потврдиле су да страна у хибридној агресији коју спроводе против Украјине.

Украјинска криза се на неки начин прелива на безбедносне проблеме и отворена питања на Балкану. То се рефлектује највише на Косметску кризу и на стање безбедности у Босни и Херцеговини. Израз државотворности српског народа у БиХ јесте Република Српска. Босна и Херцеговина је могућа само уз постизање заједничких интереса на нивоу БиХ, а не кроз никакву бошњачку доминацију и унитаризацију. Нико не може одузети Србима историјско и стечено право на територију, ресурсе, језик, традицију, културу и на будућност. Што пре то схвате екстремне политичке партије и организације Бошњака у Сарајеву, утолико је могуће рационално пронаћи решења у складу са Уставом БиХ и превазићи кризу.

Босна и Херцеговина, због унутрашњих противречности и немогућности доношења јединствене стратешке одлуке ентитета и конститутивних народа, у име боље будућности треба да донесе легалан, легитиман и рационалан избор око безбедносних аранжмана и односа са НАТО, а то јесте војна неутралност. Застарела стратешка и законска решења на нивоу БиХ нису у складу са актуелном вољом Р. Српске и српског народа и нису даље легална за доношење стратешких одлука. Такве тенденције у креирању стратешких одлука око чланства БиХ у НАТО, не подржава Р. Српска нити српски народ у БиХ. То су исказали у више наврата, кроз одлуке надлежних институција законодавне и извршне власти.

АМЕРИЧКО И БРИТАНСКО КРЕИРАЊЕ УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ

По мишљењу владајућих елита у САД и Великој Британији, рат у Украјини је вишеструко користан за одвајање ЕУ од Руске Федерације, у складу са њиховим националним интересима:

- Исцрпљују Европу и Русију;
- Праве и утврђују линију поделе Немачке и источноевропских држава према Русији;
- Придобиају Украјину, као лажни спасиоци, да би је трајно превели у евроатлантске структуре;
- Следила би инсталација стратегијских борбених система, који би директно угрожавали безбедност Руске Федерације;
- НАТО би добио нову чланицу која својим положајем, ресурсима, површином и бројем становника има стратегијски значај за покушаје војног угрожавања Руске Федерације и разбијања на више држава;
- Када би Украјина заузела Донбас и Луганск и избила на руску границу то би било довољно да се отпочне процес пријема у НАТО; и
- Након тога САД и Велика Британија би преко Украјине чиниле све да кроз нову континуирану кризу око Крима провоцирају Русију и траже повратак те стратешке територије у састав Украјине.

Процена САД и Велике Британије јесте да би на тај начин значајно исцрпили Русију, дискредитовали је политички и медијски у свету и умањиле њен утицај у међународним односима. Та фаза била би у функцији наставка низа операција против Русије из домена хибридног рата који Запад води од 2014. године. Дакле, Украјинска криза није настала због унутрашњих противречности него је чедо агресивне стратегије НАТО. Она је једна од фаза у даљем походу на Исток.

Када се Руска Федерација суочила са крајње непријатељским плановима, пре свега САД и Велике Британије, морала је да превентивно делује у функцији одвраћања Украјине и агресивног дела НАТО од непосредног угрожавања безбедности.

Званичници у седишту НАТО све више као „брину” о тешким сценаријима угрожавања безбедности у Европи, од стране Русије, кроз Украјинску кризу НАТО настоји да успостави војну супериорност над Руском Федерацијом, да је исцрпи сталним јачањем санкција и изазивањем оружаних сукоба на тзв. постсовјетском простору, дуж успостављене линије поделе. Русија покушава да кроз преговоре

уразуми САД и НАТО да су већ прегажене многе црвене линије и да је неопходно да се релаксирају односи кроз дезангажовање војних снага у источноевропским државама, као и кроз престанак пријема бивших совјетских република у НАТО.

НАТО, под утицајем САД, истиче формални аргумент да свака земља има право да бира свој пут и да је тај „основни принцип” темељ европске безбедности. Заборавља се да је постојало обећање да се након распуштања Варшавског пакта, НАТО неће ширити на Исток нити на постсовјетски простор. Све је изневерено и погажено од стране НАТО и то вероломство га је довело до непремостиве препреке јер су избили на границе Руске Федерације. САД и Велика Британија, као носиоци глобализације, настављају припреме за рат у Источној Европи кроз све веће притиске на власт у Украјини да брзо, применом насиља, „решити проблем” Доњецке и Луганске Народне Републике. На исто поступање се мотивишу и друге НАТО чланице. Поред тзв. Војне помоћи, НАТО чланице су обавезне да шаљу своје војнике, ваздухоплове и бродове у балтичке републике, Пољску, Румунију и Бугарску.

Суочена са офанзивним плановима НАТО-а, Руска Федерација је груписала део војних снага према украјинској граници, опремљених разним системима наоружања, због тада реалне претње да ће Украјина интервенисати према Доњецку и Луганску, уз масивна разарања, изазивајући страдање и прогон цивилног становништва. При томе би дошло до великог избегличког таласа становништва према Русији. То би веома негативно деловало на јавно мњење и на морал народа у Русији.

НАТО је већ дуже време истицао да би „непријатељства могла да почну у блиској будућности”, зато што су ширили медијску пропаганду о тзв. опасности од агресије Руске Федерације, јер су знали да Русија нема алтернативу и да ће морати војно да интервенише да би предупредила и спречила тзв. Олују, коју су припремиле УОС заједно са НАТО. У суштини, ради се о замени теза, јер је Америка одлично знала за када су испланиране операције УОС на Донбас и Луганск. Већ три месеца САД и Велика Британија покушавају да медијски убеду међународну јавност о тзв. руској претњи, да би покрили своје агресивне намере.

Унутар НАТО круже страхови од велике способности руских оружаних снага да искористе своје појачано војно присуство у близини Украјине, на Медитерану, Блиском истоку, северном Атлантику и на Арктику, за удар на изабране циљеве на широком фронту против

појединих НАТО чланица. Отуда и потиче реалан страх САД и Велике Британије да непосредно учествују у рату у Украјини. На тај начин су изненадили власти Украјине, које тек сада схватају да су изигране и остављене на цедилу да саме сносе последице покварене и нечасне игре креирања новог рата.

Зато многи светски медији истичу да је рат у ствари можда већ почео. Гледајући праву суштину и садржај рата, он јесте почео одавно кроз санкције, економске, финансијске и енергетске кампање и операције, интензивну обавештајну делатност, логистичку подршку, медијску кампању, лажи, перфидије и обмане Запада. У западним медијима се континуирано шире лажи о „борбеним формацијама Оружаних снага Русије”, које не успевају да остваре циљеве тзв. муњевитог рата. То је део хибридног или специјалног рата који Запад упорно води против Русије и настоји да искомпромитује државу и њене највише руководиоце. Тај модел компромитовања руководећих личности присутан је и у другим државама света које нису под контролом Запада. Водеће НАТО државе настоје да од државних руководиоца направе криминалце, злочинце, корумпиране личности, који су криви и одговорни за сва зла која се дешавају. Сличан је њихов политички и медијски модел од Ирака, Ирана, Северне Кореје, Венецуеле, Либије, Србије, Р. Српске, па до Белорусије и Русије.

Поред медија на Западу, САД, Велика Британија и Немачка су у Европи инсталирали своје медије, организовали многе политичке партије, невладине организације и ангажовали неке утицајне јавне личности да би проширили зону утицаја на цивилно друштво и креирали јавно мњење. Тако се веома брзо и једновремено спроводи кампања у Европи. Западу је веома битно шта мисле сви људи на свету када на пример гледају, слушају или читају информације о Украјини и Русији. По свим тим тзв. независним анализама, Русија се спрема за рат и она је „крива” за угрожавање безбедности Украјине. Не наводе се прави узроци кризе, које је управо створио НАТО, пре свега САД и Велика Британија. То је стављено у „сиву зону конфликта” коју већина светске јавности не треба да зна, како би се замаглиле праве информације о природи и садржају Украјинске кризе.

Русија, с друге стране, има савремену софистицирану Стратегију националне безбедности и Војну доктрину, у оквиру којих се рат и мир виде као континуитет, односно између њих не постоји потпуно јасна граница. Примењују се различите стратегије, некада појединачно, некада спојено, али увек имају исти циљ, да се заштите национални интереси Русије и других држава које су чланице заједничких интеграција или са њима постоје стратешки споразуми.

Објективне процене стања безбедности и висока спремност Оружаних снага Руске Федерације, омогућавају правовремено и примерено деловање. То је потврдио и модел решавања кризе у Казахстану.

Сједињене Америчке Државе из дана у дан појачавају антируску кампању, а све поводом напете ситуације око Украјинске кризе и преговора Руске Федерације са САД и НАТО око безбедносних гаранција, које САД и НАТО, све је очигледније, не желе да испоштују. За ширење лажи у Европи и свету САД користе ресурсе дипломатских представништава. Тако је у антируском памфлету објављеном на Твитеру Амбасада САД у Београду изнела отворене лажи о Русији.

НАТО савезници су суштински поздравили тежње Украјине да се придружи НАТО-у и остали при одлуци донесеној на самиту у Букурешту 2008. године да ће Украјина постати чланица Алијансе. Одлуке о чланству у НАТО-у су на сваком појединачном кандидату и 30 НАТО савезника. НАТО челници су истицали да Русија нема право да интервенише и не може да стави вето на такав процес. Одбацујемо сваку идеју о сферама утицаја у Европи – оне су део историје и треба да остану део историје. Као и свака земља, Украјина има суверено право да бира сопствене безбедносне аранжмане. Ово је фундаментални принцип европске безбедности, који је Русија такође прихватила и требало би да поштује. Након завршетка Хладног рата, Русија је играла улогу у изградњи инклузивне европске безбедносне архитектуре, укључујући Париску повељу, оснивање ОЕБС-а, стварање Евroatлантског партнерског савета и Оснивачког акта НАТО-Русија.

Паралелно са деловањем, САД и Велика Британија на сличан начин оптужују Русију, па се тако држе и према Србији, јер државу Србију често оптужују за „мале Русе”. У Србији смо „кратког памћења” и допустили смо да њихови чиновници учествују у реформи нашег система безбедности, у министарствима одбране и унутрашњих послова, иако се зна да је деловање британских обавештајних служби у Србији и региону разорно и штетно по националне интересе. Британци на Западном Балкану имају највеће интересе на српском етничком простору, свесни да је то централни простор на Балкану, без чије контроле се не може ићи даље на Исток. Поједине странке и НВО у Србији не би ни постојале без новца Британије и САД, а све у функцији потискивања „малигног утицаја” Русије.

АМЕРИКА ПРИПРЕМА НАТО ЗА СУКОБЕ У ЕВРОПИ

САД и Британија су хтеле да Украјинску кризу дигну на виши ниво интензитета, кроз оружани сукоб и војну интервенцију Украјине на Донбас, како би дискредитовале Русију, увукле је, са закатањем, у рат и „прогласиле за агресора на једну мирну суверену земљу”. На томе су Америка и Британија градиле невиђену медијску кампању, као и специјалне операције у Генералној скупштини УН.

Амерички и британски сценарио Украјинске кризе, у медијима, јесте да нови рат нису узроковале Украјинске оружане снаге и нацистичке формације попут Азова, Десног сектора, Ајдара и слично. Прелазак украјинско-руске границе од стране ОС Русије Запад је од почетка, у међународној јавности, приказао као акт агресије, да би мотивисали европске државе да дају војне контингенте у источноевропске земље, прихвате наметање најтежих санкција према Русији и да пруже континуирану војну и финансијску помоћ Украјини.

Тако се пред Други светски рат припремала нацистичка Немачка за напад на Совјетски Савез и кренула са војним контингентима 22 нације. Слично, НАТО се припрема да кроз милитаризацију ЕУ под вођством Немачке и Француске изгради способност да се у блиској будућности сукоби са Руском Федерацијом. Хитлеру је била потребна међународна подршка и мултинационалне снаге, слично као што то желе данас САД и Велика Британија. И овај пут се тако ради, да не би испало да ратују само Британци, Пољаци, Румуни и Американци, потребно је да све НАТО чланице дају нова ојачања у људству и техници на истоку. Када би дошло до рата, Америка и Британија би пружале обавештајну и логистичку подршку, а сукоб предале у руке „европских чланица” НАТО. У том смислу је искоришћена криза да се изврши притисак на Шведску и Финску да постану НАТО чланице.

Жалосно је што се ратно хушкање САД и Велике Британије преноси на целу Европу. Тако се неке мале државе попут Северне Македоније, Црне Горе, Чешке, Словачке и лажне државе Косово нуде не само да дају контингенте него и да учествују у сукобима у Украјини, ако затреба. Такве одлуке доносе режими, без ослоњања на вољу народа и исказују ниво заслепљености, острашћености и непознавања ситуације. У Републици Хрватској имамо различита мишљења председника Владе и председника државе. Председник Владе Хрватске је потпуно на позицијама САД, Велике Британије и НАТО, док председник Хрватске не дели те ставове и супротставља се агресивним намерама које САД формализују кроз одлуке НАТО.

Америка и Велика Британија тесно сарађују на остварењу својих стратешких интереса у Европи, почев од изградње безбедносних организација, до стварања ЕУ као подсистема НАТО и одбацују сваки покушај сепаратисања, посебне стратегије или изградње посебних јединствених снага ЕУ. Британија је у ЕУ контролисала деловање и оријентацију Немачке и Француске и алармирала САД да, по потреби, ослабе утицај ове две земље у Европи тако да оне опет буду послушне Америци. Ради утицаја на кључне одлуке у Европи, а посебно у ЕУ и у Немачкој, успостављена је англосаксонска шпијунажа у Европи, која делује деценијама. Чак и кад се део активности открије, као у случају прислушкивања бивше канцеларке Меркел, успоставља се и допуњује нова мрежа.

На критичне тачке у Европи, САД и Велика Британија су поставиле своје оружане снаге, првенствено у Немачкој, коју држе као „затвореника” из Другог светског рата. Ове две силе су искористиле НАТО, као војно-политичку снагу, да успоставе линију поделе од Балтика до Блиског истока и да заговарају потпуни раскид односа и непријатељство према Русији, кроз успостављање тзв. гвоздене завесе. У међувремену, кроз пријем Финске и Шведске у чланство НАТО-а, померају линију НАТО до саме граница Русије. То није у функцији безбедности Европе. Неразумни поступци Америке гурају Европу у хаос и успостављање спирале насиља. У земљама у којима је било проблема око тог превођења на Запад, њиховог увођења било у ЕУ или у НАТО, инсценирани су унутрашњи сукоби, преврати и кризе. Пре свега се то односи на Грузију, Украјину, у којој сукоб траје, а у перспективи су Молдавија и Пољска.

Циљ постхладноратовског ширења НАТО, у складу са стратешким интересима САД, јесте да заврши што чвршће војно полуокружење Русије, тако да она остане изолована од централне Европе, да изазива локалне ратове дуж те линије поделе, уз сталне санкције, све док Русија не престане да буде јединствена функционална држава и да се дезинтегрише кроз унутрашње социјалне противречности, кризе и сукобе. Разлог за то је што је Русија једина држава чији је стратешки војни арсенал способан да се супротстави интересима САД и што има огроман животни простор и поседује огромне природне ресурсе. НАТО је сувише „растегнут” циљевима и нереалним снагама у односу на те пројектоване циљеве и, на срећу човечанства, нестаће у том процесу ирационалног деловања. Битно је да се то деси са што мањим последицама по мир и безбедност у свету.

Посебно од 2015. године, све је агресивнија стратегија НАТО у Европи у походу на Руску Федерацију, кроз креирање Украјинске

кризе. Континуирано се повећава војни контингент дуж успостављене линије поделе у Европи према Руској Федерацији, изграђује војна инфраструктура, повећавају финансије на националном нивоу држава чланица, као и издвајања за НАТО. Украјина је, нажалост, изабрана као бојно поље са Руском Федерацијом, кроз вођење Украјинске кризе.

Ради се о великој стратешкој игри САД према ЕУ и Руској Федерацији, у којој Америка заједно са Великом Британијом, Канадом и Аустралијом себично чува и развија своје стратешке интересе у целој Евроазији. За сада веома успешно контролише све процесе у ЕУ, па и енергетске. Америка настоји да преко Украјинске кризе „ископа што дубље ровове” између ЕУ и Руске Федерације. Ту судбину деле и остале државе Европе које нису чланице ЕУ. Кроз хибридни рат против Руске Федерације и преко Украјинске кризе у Европи развија се једноумље и слепа послушност и „оданост” настојањима САД да исцрпи и понизи Русију и кроз тзв. елиминисање „малигног руског утицаја” и у области енергетске безбедности. То што Америка нуди бројне енергетске пројекте којима би се смањила или потпуно елиминисала енергетска зависност од руског гаса значи остварење америчких политичких и енергетских интереса. Сунце, ветар и ЛНГ нису реална алтернатива и не могу да замене више од десет одсто европских потреба за руским гасом.

Цена и то мало гаса што би добијала Европа била би неупоредиво већа од цене руског гаса. На тај начин Србија би двоструко била на губитку. Давала би огроман новац за инвестиције у енергетске пројекте који мало дају у односу на потребе. Немањем руског гаса настао би буквално колапс привреде у Србији и био би угрожен социјални минимум потреба становништва за гасом. Разарањем привреде и угрожавањем стандарда становништва створили би се услови за социјалне немире и сукобе у друштву. Изградња гасне конекције ка Бугарској неће решити проблем, јер нема ни приближно природног гаса који може доћи до грчких лука, гасовода или терминала за ЛНГ. Олака политичка обећања Америке Европи да може и мора без руског гаса су неодговорна и воде у немаштину и хаос. Привреда и социјални статус становништва у Европи биће угрожени до те мере да ће доћи до побуна и реакције народа на неразумне одлуке већине влада држава које слепо следе америчке захтеве.

НАТО ТЕРОР У ЕВРОПИ ОД ЈУГОСЛАВИЈЕ ДО УКРАЈИНЕ

Окончање Хладног рата, самораспуштање Варшавског пакта у јулу 1991. године и распад СССР-а, стратегија на Западу, пре свега у

САД-у и Британији, доживели су као велику победу и учинили све да очувају НАТО, правдајући у међународној јавности смисао и суштину његовог опстанка. Како рационално објаснити да након 31 годину од нестанка Варшавског уговора постоји НАТО и који је његов смисао у савременом свету? Порастом економске моћи Запада, НАТО је постао још агресивнија војно-политичка организација, коју користе неформални центри моћи мултинационалних корпорација у потрази за јефтиним ресурсима и новим тржиштима, кроз процес насилне глобализације.

Цео тај процес је праћен неразумном и свеобухватном медијском кампањом, која је заснована на лажима и кључним појмовима који Русију настоје приказати као претњу Европи и НАТО. Ти кључни појмови о „руској претњи” и „руском утицају” све се интензивније понављају у говорима политичара водећих земаља НАТО и говорима највиших команданата и генерала САД, Британије и још неколико држава попут Пољске, Румуније и балтичких држава.

Интензитет и обим русофобних и пропагандних изјава НАТО се континуирано увећава и неодољиво подсећа на обрнуте и изопачене тенденциозне лажи које је пласирала нацистичка Немачка у предвечерје Другог светског рата. Данас то чине САД и Британија, уз дириговано ангажовање блиских држава, чланица НАТО. Бајденова администрација нескривено саопштава да ће учинити све да ојача НАТО и да га инструментализује у остварењу глобалистичких интереса САД. Русију треба „изоловати, казнити, натерати да слуша, блокирати, демократизовати, поделити у више држава, обезбедити да се повинује интересима Запада и сл.”

Са тим циљем, НАТО настоји да држи сталну војну тензију према Русији, да активира и потхрањује „замрзнуте конфликте”, првенствено у близини руских граница. Истовремено, свеобухватно учествује у опремању војски држава које види као НАТО ешалоне у пројектованим ратовима са Русијом. У том погледу највише су инструментализоване Пољска, балтичке државе, Украјина, Румунија и Грузија. Чине се напори да се и Молдавија придобије за НАТО, како би се интернационализовао проблем Придњестровља и боравак мировног контингента Руске Федерације. НАТО пројектује и моделује различите кризе и конфликте на границама Русије, почев од Арктика, Балтичког мора, Црног мора, па до Блиског истока и Сирије. У целу ту лепену кризу уврштен је и тзв. Западни Балкан и сузбијање „руског утицаја”.

Све то потврђује предвиђање да ће се повећати тензије у Европи и да ће се односи између Русије и НАТО-а погоршавати у блиској

будућности. Генерални секретар НАТО Јенс Столтенберг континуирано лажно оптужује Русију да јача своју војну моћ на Криму и у Црном мору. Често истиче да „.... Алијанса на то узвраћа својим већим присуством у тим кризним областима”. „Размотрили смо безбедносну ситуацију у Црном мору које има стратешки значај. Русија наставља да нарушава територијалну целовитост Грузије и Украјине, да јача своју војну моћ на Криму и да све активније размешта снаге у региону Црног мора. НАТО на то одговара јачањем свог присуства на копну, на мору и у ваздуху”, рекао је шеф Алијансе по завршетку дводневног састанка министара спољних послова држава-чланица. Он је додао да су министри усаглашавали даље кораке са циљем јачања дијалога са Грузијом и Украјином. Раније данас из седишта НАТО је саопштено да Русија наставља „енергичну политику и агресивна дејства”, те да ће највероватније до 2030. године остати главна војна претња. Како се наводи у стратешком извештају НАТО-а, то омета конструктивни дијалог.² Тешко је замислити да и он сам верује у лажи које медијски шири у функцији сатанизовања Русије. За НАТО, конструктивни дијалог је добровољни пристанак на разбијање државе, као што су то урадили са бившом СФР Југославијом и што чине сада са Р. Србијом.

У оквиру НАТО-а, САД желе и даље да доминирају и да преко тог савеза афирмишу и штите, пре свега, своје националне интересе и циљеве. Од тзв. одбрамбеног савеза, створен је агресиван војнополитички блок, који покушава да се наметне као „светски жандарм” и инструмент мултинационалних корпорација и водећих држава Запада. То постепено изазива забринутост цивилног друштва у моћнијим и „старим” чланицама Европске уније, јер је угрожен европски мир. Проблем све више ескалира доласком Бајденове администрације.

Јавност у Европи све се више пита: Зашто постоји НАТО данас када нема противтежу другог блока? Добро је што део јавности и у САД не види оправданост постојања НАТО, поготово не оправдавају начин његовог функционисања и деловања у савременим међународним односима. НАТО се већ потврдио као организација која ствара конфликте, разара многе традиционалне државе и често подржава оружане побуне, „обојене револуције” и екстремне покрете који разбијају суверенитет појединих држава. Примера за такво

²<https://rs.sputniknews.com/evropa/202012021124001773-sef-nato-rusija-jaca-vojnu-moc-na-krimu-i-u-crnom-moru/>

деловање је превише, почев од разбијања бивше СФР Југославије, па до хаоса изазваног на северу Африке и на Блиском истоку.

Схватајући своју незавидну позицију, поједине чланице ЕУ желе да се ослободе зависности од САД-а и НАТО, како би ЕУ прерасла у самосталног играча у међународним односима, у војној и спољнополитичкој сфери. Међутим, поред добрих намера, очигледно је да ЕУ, у овом периоду, није постигла ни политички консензус да изграђује аутономан безбедносни и спољнополитички систем који није под доминацијом САД. Изласком Велике Британије из ЕУ, додатно су пољуљани било какви евентуални покушаји самосталности ЕУ у процесу доношења стратешких одлука.

Водеће државе ЕУ су данас више забринуте због своје будућности него због лажне претње од Русије, која је исконструисана од стране САД у процесу изградње конфликта и сукоба у Европи. Оваква ЕУ није више по мери већине слободних грађана и народа Европе. Лажним претњама на источним границама НАТО, за бивше совјетске републике се, по „препорукама” САД, изграђује представа да су чак војно угрожене, те да НАТО тамо треба да концентрише снаге и изграђује тзв. противракетни штит и да базира ракете, након једностраног повлачења САД из споразума о ракетама кратког и средњег домета.

Због своје резервисаности према Русији, многе европске државе све чешће су у ситуацији да их САД стављају у улогу таоца, да их увлаче у сукоб преко економских санкција, а у будућности би то могле чинити и кроз оружане сукобе. Посебно је то очигледно за нове чланице НАТО и ЕУ на истоку. У том смислу, најистуреније су Пољска, Румунија и балтичке државе. У ред ових земаља САД настоје да укључе Украјину и Грузију. Те државе, заједно са Турском, предвиђене су да буду први ешалон дуж линије сукобљености. Због свих наведених политичких дешавања, Европом се шири расправа о томе шта је заправо НАТО данас, али о овој значајној расправи унутар ЕУ медији из познатих разлога упорно ћуте.

Кроз управљање кризама на евроазијском простору, САД преко НАТО и ЕУ настоје умањити способности Руске Федерације и њен све већи значај у међународним односима. Истовремено, САД намеравају да преко смањења прихода Руске Федерације од извоза нафте и гаса, изазивају социјалне тензије и незадовољство у већим градовима Русије, како би то унутрашње незадовољство расло и постало плодно тло за унутрашње противречности, сукобе, па и смену актуелне власти.

Под плаштом конфликта у Европи и Украјинске кризе, НАТО, а пре свега САД и Велика Британија, настојаће да повећају базирање својих војних снага у Пољској, Немачкој, балтичким државама, Румунији, Бугарској и на целом Балкану. То говори у прилог тези да је врло вероватно да такав развој ситуације јесте последица супротстављености интереса и различитог система вредности бивших и нових центара моћи у међународним односима.

Стање сукобљености у Европи и на Балкану тежишно изазива намера САД да глобално доминирају, али то реално више није могуће јер су настали и нови центри моћи који по сваку цену штите свој систем вредности и националне интересе. То је инерција деловања већ бивше империје, чија администрација није свесна да је прошло време униполарног света, у сваком погледу. Због логике силе и примене силе у свету, САД су у великом делу света постале омражена држава. Зато њене амбасаде, са системом обезбеђења и по визуелним обележјима, опасане бодљикавом жицом, више личе на логоре него на дипломатска представништва. Када се, чак и данас, пажљивије анализира присуство војних снага САД и Велике Британије у Европи, а пре свега у Немачкој, долази се до закључка да, у суштини, Европа није слободна ни данас, 77 година након Другог светског рата.

Европска унија је инструментализована у функцији интереса администрације САД. То потврђује и стално проширивање санкција ЕУ према Руској Федерацији. Зато, а и због низа других разлога, због Косова и Метохије и војне неутралности, Србија треба да преиспита стратешко одређење о чланству у ЕУ. Народ у Србији већински више није за те интеграције, јер је јасно прозreo намере и карактер ЕУ.

Сједињене Америчке Државе разбијају и уништавају државе и организације које не могу да контролишу или које, у потрази за ресурсима и тржиштем, делују у супротности са њиховим интересима и интересима мултинационалних корпорација. Вредности ЕУ постале су националне, подсећају на идеологију комунизма и пропаганду о бољем животу, по сваку цену. Сиромашни народи и државе су примане у чланство ЕУ, уз јаку медијску и психолошко-пропагандну матрицу о високим стандардима и бољем животу. Због социјалних прилика, многе државе Европе журиле су да што пре уђу у ЕУ, по цену губљења националног суверенитета и преношења значајних државних надлежности на администрацију у Бриселу.

У основи вредности ЕУ јесте економија, а не духовне и културне вредности народа и то се препознаје на сваком месту у институцијама бриселске администрације. Поново се у Европи

спремају ратови, мимо воље њених грађана. У томе обилато учествују власти водећих држава ЕУ, заједно са САД-ом, пре свега Великом Британијом, док су Немачка и Француска и даље под доминацијом Америке и никако не успевају да се ослободе хладноратовске логике односа према Русији. Француска се бојажљиво враћа себи, опоменућа и отрежњена таласом тероризма и све већим притиском јавности и цивилног друштва. Под притиском САД-а, ЕУ је донела одлуку о увођењу санкција Русији, у суштини због проблема које је произвео Запад у Украјини. У том процесу доношења одлуке о санкцијама био је препознатљив уцењивачки однос и притисци према чланицама ЕУ које се нису слагале с тим поступком, нити је то био израз воље њихових народа. „Американизована ЕУ”, па и цела Европа, доводе се у позицију таоца који трпи последице интереса САД у походу на Русију.

Солидарисати се са офанзивном стратегијом САД-а јесте, у суштини, злочин према грађанима Европе. Последице санкција трпе грађани свих држава Европе и са једне и са друге линије сукобљености. Најмање се те последице санкција и сукобљености у Европи осећају у САД и у томе јесте суштински проблем. Грађани ЕУ сnose последице њене инструментализације, у функцији америчких интереса. На безбедносним проблемима Блиског истока, Украјинске кризе, Балкана и Далеког истока гради се нови мултиполарни свет, који умногоме чини бесмисленим НАТО и ЕУ, као инструмент агресивне и милитаристичке политике САД и мултинационалних корпорација, у походу на Исток, пре свега на Русију.

Сада су скоро сви режими у државама Балкана под значајним америчким утицајем и притиском. Тренд локалних интеграција на Балкану у ЕУ условљен је кризом и социјалним приликама због опустошене привреде у процесу пљачкашке приватизације, која је, углавном, диригована споља и под активним учешћем Међународног монетарног фонда. И данас се тај исти тренд наставља, тако да све што је било домаће разорено је, а сада се „великодушно” отварају компаније са страним капиталом и у јавности представљају као спас и „пут у бољи живот”.

ЕВРОПА КАО ТАЛАЦ АМЕРИЧКЕ И БРИТАНСКЕ ПОЛИТИКЕ

Данас у Европи има све мање мира. Европска унија и НАТО, пре свега под утицајем САД-а, креирају нове кризе и сценарио рата, слично као што је то чинила Немачка пред Други светски рат. Почетком Другог светског рата, читава Европа буквално је била преплављена диктаторима, који су инструментализовали државе и

народе у походу фашистичке Немачке на Совјетски Савез. У Европи се под плаштом демократије често инсталирају ненародни режими који спроводе вољу Запада и по цену штете по властите националне интересе. Тако се понашају и данас власти већине држава на Балкану.

„Европа је данас крхка и слаба и није слободна из разлога што је слобода повезана са истином, а у Европи је данас забрањено говорити истину.... Ипак, народ Европе се буди и прегрупише, а стубови сузбијања истине се полако криве и почињу да пуцају. Народ Европе полако схвата да је његова будућност угрожена, да су угрожени послови, безбедност и миран живот....”³ Логика стратега Запада да САД треба да се мешају у све кризе у свету препознатљива је и у изјавама водећих политичара: Тако је и Хилари Клинтон рекла... „Америка не може сама да реши горуће проблеме, а свет не може да их реши без Америке.” Преко миграната и Украјинске кризе, САД намеравају да контролишу ЕУ у економском, безбедносном, па и политичком смислу, како би пребазирале додатне војне снаге и ојачале непосредно војно присуство у Европи.

Поред Европе, САД и даље интензивирају кризе и ратове на Блиском истоку и не дозвољавају процес стабилизације држава чији режими нису по њиховој вољи. Такво агресивно деловање администрације САД, бирократије ЕУ и НАТО препознато је у народу и у већини европских држава, првенствено Мађарској, Чешкој, Шпанији, Грчкој, Француској и Немачкој. Питање је дана када ће то постати под притиском јавног мњења и политика власти, као што је то сада у Мађарској.

Немачки портал „Дојче веле”, издање на српском језику, објавио је интервју са Ернестом Рајхелом, који се није устручавао да изнесе суштину дијалога које су у Бриселу водили представници српске власти и тзв. државе Косово. Ернест је кроз кратак интервју поновио да су Бриселски преговори у „интересу косовске суверености која није могућа без тих преговора”! Такође, за разлику од других кандидата за чланство у ЕУ, Србија је добила додатне услове од којих он истиче отцепљење Косова и Метохије!⁴ Шта ће Србији таква ЕУ која јој разбија Србију и угрожава виталне националне интересе српског народа?

То је та опчињеност Запада ресурсима, огромном моћи и историјском улогом Русије и руског народа. Екстремисти и стратеги

³ Делови из говора премијера Владе Мађарске, Интермагазин, 23. март 2016.

⁴ <http://www.kmnovine.com/2016/01/ernst.html>

Запада се ипак боје кобних искустава из минулих ратова, јер су Руси Божији народ који суди свим освајачима и империјама, њиховој бахатости и насиљу. На сличан начин САД се боје да им је дошло време пресуде, уколико наставе са насиљем над слободним светом и упусте се у рат са Русијом.

Председник Руске Федерације Владимир Владимирович Путин, у последње време, готово сваке недеље помене „обуздавање”, које у стратешким намерама и плановима заговарају САД, преко НАТО. Владимир Путин и министар спољних послова Сергеј Лавров наводе да је „политика обуздавања” повезана са „опкољавањем” Русије, санкцијама, мешањем у унутрашње послове, као и са пројектовањем и активирањем криза од Украјине, Грузије, Придњестровља, Блиског истока и Балкана. То су те стратешке тачке преко којих САД намеравају да исцрпљују Русију, да троше њену моћ и да је разбијају кроз унутрашње сукобе и противречности. Путин наглашава да се Русија никад неће одрећи Донбаса, док је Лавров прецизирао да је с руководством Украјине повезана једна од нада Запада на обуздавање Русије.

После катастрофалне посете европског високог представника за спољну политику, Жозепа Борела Москви, почетком фебруара, и истовременог протеривања неколико европских дипломата из Москве, Брисел је најавио оштре мере против Русије. Лавров је употребио најтеже претње, најављујући чак и прекид односа са ЕУ. У питању је била најављена седница Савета министара ЕУ 22. фебруара, на којој је требало да се разматрају нове санкције против Русије. Пошто се као опција помињао и Северни ток 2, Лавров је превентивно запретио куда води тај пут, ако се њиме крене. Све ово говори да је ЕУ разбијена, да нема никакву самосталност и да слепо све више следи инструкције САД, које је гурају у отворен сукоб са Русијом. Ово је мало подсећање на суздржаност власти Руске Федерације у односима са ЕУ.

Уз нове санкције, које су готово симболичне, јер су уведене само против четири особе, министри ЕУ су закључили да је „дијалог с Русијом и даље важан”, пошто је Русија „важан део решења у Сирији и Либији”, а „неопходан је дијалог о пандемији и клими”.⁵

Немачки експерт Александар Рар предвиђа да ће ускоро доћи до поделе света на савез Русије и Азије према Европи и Америци. То ће бити основа сукоба који очекује човечанство средином 21. века. При томе, заборавља да ЕУ није Европа у целини нити је јединствена по

⁵ <https://www.danas.rs/nedelja/rojdendan-strategije-obuzdavanja/>

многим стратешким питањима. Већи део Европе није спреман да по трећи пут ризикује рат са несагледивим последицама. Америка управо то жели и прави сценарије неких регионалних ратова који би се поново тежишно водили у Европи и који поново не би захватили њену територију. То је тешка заблуда и илузија стратега у САД, јер у данашњим технолошким условима првенствено би та „периферија” била спржена и под узвратним ударом. На тај начин би се и државни врх САД врло брзо нашао под огромним притиском цивилног друштва да оправда своје учешће у тим сукобима у Европи.

На другој страни, појавили су се аутори који представљају другачију визију. Професор америчког Државног универзитета за одбрану Петер Јељцов објавио је прошле године књигу „Дуги телеграм 2.0 – копнени приступ Русији”, у којој предлаже разбијање садашње Русије на више независних држава. Он „тврди” да ће се то неминовно десити за „15, 20 или максимално 30 година”. Најбољи сценарио био би „ако сецесионистички покрети почну симултано у Санкт Петербургу и Сибиру”, тврди Јељцов. Иако каже да је тај приступ употребио у метафоричком смислу, он је само преузео идеје Јозефа Писудског с почетка 20. века, који је разбијање руске државе сматрао „не само испуњењем наше културне тежње за независношћу, него и гаранцију те независности, којом би Русија била довољно ослабљена да би престала да буде значајан и опасан сусед”.⁶ Боље би било да је анализирао у колико се држава могу распасти САД и да ли им прети грађански рат и дезинтеграција у будућности. Многи обавештајни извори и анализе у САД исказују исте апетите, тако да се не може говорити о научном предвиђању него о болесним сновима пиромана рата.

Директор Кисинцерове асоцијације Томас Грејем сматра да поновити Кенанове тврдње о сукобљености у Хладном рату данас није уопште могуће, али оно где Запад може да се послужи Кенаном, јесте неуспешно разумевање извора руског понашања и да Запад коригује своје понашање. Између осталог, истакао је: „Данас не можемо једноставно применити Кенанов рецепт за обуздавање на Русију. Колико год успели у хладном рату, непримерени су у глобализованом, све више мултиполарном свету. Изазов више није изоловање и победа над егзистенцијалним непријатељем. Уместо тога, потребна је одржива равнотежа снага која унапређује америчке интересе промовишући мир и безбедност и негујући сарадњу међу геополитичким ривалима у решавању глобалних транснационалних претњи”, предлаже Грејем.⁷

⁶ <https://www.danas.rs/nedelja/rodjendan-strategije-obuzdavanja/>

⁷ <https://www.danas.rs/nedelja/rodjendan-strategije-obuzdavanja/>

Из репрезентативних стратешких погледа стратегиста из САД и са Запада види се једна опчињеност Русијом и ирационална русофобија која им не да да трезвено анализирају чињенице, да посложе индикаторе који би им помогли да изведу објективне и рационалне закључке као основу за нова стратешка решења САД и НАТО, која су примерена мултиполарном светском поретку у настајању. Обележја нове стратегије НАТО према Руској Федерацији у суштини имају корене у прошлом веку и настоје сада коначно да се формализују, чиме би ти ставови у новој Стратегији постали обавезујући за све државе чланице, а самим тим и за документа о планирању и употреби снага.

ОДНОС САД И ВЕЛИКЕ БРИТАНИЈЕ ПРЕМА СРБИЈИ

Стратешки приступ инструментализације других народа и држава у Европи од стране САД и Велике Британије неодољиво подсећа на Трећи рајх. Несхватљиво је како ти многи „учени људи” који утичу на израду нових концепата и стратегија НАТО, не извуку поуке из минулих империјалних похода на Русију, почев од Монгола, Наполеона, Хитлера, па до НАТО. Нема те војне машинерије која може победити Руску Федерацију. Русија не би била сама, на њеној страни су многи слободарски народи и државе савременог света, чак и са евроатлантског простора. Јавност у Европи није монолитна у многим државама чланицама НАТО, нити подржава све офанзивније намере ове превазиђене агресивне војне алијансе која се пред светом представља лажно као одбрамбени савез. Уморна је Европа од ратова и спољних сценарија, као и од подела које успостављају Америка и Велика Британија.

Западу се жури да се што пре донесе тзв. трајно обавезујући споразум, који ће легализовати лажну државу Косово, суштински померити међународно признату границу Србије са Кошара на Мердаре. На тај начин би се индиректно оправдала НАТО агресија 1999. године на СР Југославију за све последице и разарања која су се десила супротно међународном праву. То је био и почетни стратешки циљ САД, да уз примену насиља створи лажну НАТО државу на југоистоку Европе. Накнадно је спроведена кампања у свету да се призна та творевина 2008. године. Све је спроведено поступно по сценарију САД, уз учешће НАТО, а потом и ЕУ.

Алијанса и даље ради на изналажењу начина за продубљавање политичке, економске и одбрамбене сарадње са Србијом, како би изнашла модел признања лажне државе Косово у међународним институцијама, а на крају и у УН и НАТО. Међутим, у народу не

постоји позитиван однос према било каквој тешњој сарадњи Србије са САД и НАТО, првенствено због агресије 1999. године и наставка стратегије легализације окупације и проглашења лажне државе Косово. Колико су силе Запада стале на страну албанског фактора на КиМ, толико се здушно боре да угуше сваки атрибут државности Републике Српске и потпомогну унитаризацију БиХ под плаштом европских или евроатлантских интеграција. Управо су државе које воде те интеграције угрозиле виталне националне интересе српског народа у Србији, Црној Гори и Републици Српској.

Важеће стратегије у САД спроводи и стара и нова администрација, често по основу личних процена и инерције, односно на основу „старе матрице” деловања која не уважава нову геополитичку стварност мултиполарног света. Због тога свет, сваким даном, постаје нестабилнији и налази се у зони високог ризика избијања регионалних ратова који могу угрозити светски мир и нанети човечанству несагледиве последице. Логика претњи, притисака, санкција и рата и даље је окосница размишљања америчких политичких и војних стратега у Европи, како би остварили своје националне интересе.

Под плаштом „нормализације односа” између Београда и Приштине, НАТО настоји да у међународној јавности формализује легализацију окупације Косова и Метохије. На тај начин НАТО би постао и формално сила која одлучује о свему у лажној држави Косово, а сваки покушај заштите Срба, од стране Србије, на Космету сматрао би се „агресијом на Косово”.

Лажна држава Косово постала би амерички „носач авиона” у даљем походу НАТО на Исток. Тако би Србија, мимо народне воље, са својом националном територијом убрзо суштински постала на страни НАТО-а. О оваквој стратегији НАТО-а треба да размишља српска власт, данас и у будућности. Најбитније је да се никада не да сагласност нити потпише било каква сагласност на отцепљење Косова и Метохије из састава Србије, у форми некаквог „трајно обавезујућег споразума о нормализацији односа”. Та српска света земља јесте идентитетски залог предака за будућа покољења.

Европска унија и НАТО не желе да Србија остане војно неутрална. НАТО верује да је довољно јак да присили и учени режиме преосталих држава на западном Балкану да постану његове чланице. Остварење тих циљева настоји се реализовати без оружја. Није искључено у будућности да то учине преко савеза држава које

традиционално имају непријатељски однос према Србији и српском народу на Балкану.⁸

Косово нам не може нико узети ако га сами не предамо, а ако га предамо на њему ће се убрзо почети градити нова инфраструктура САД, УК и НАТО, која је неопходна за извођење војних операција на југоистоку Европе. На тај начин Србија би постала држава на линији ватре.

Поједине политичке организације, НВО и поједини „пропали” политичари и јавне личности у Србији упорно се труде да убеду народ да „другог излаза нема” и да баш сад и у блиској будућности треба да се заврши Косметска криза, ради „боље перспективе потомства”. Ако је перспектива у предаји националне територије и померању и промени међународно признатих граница Србије, онда нека питају народ коме је већ јасно да се ради о класичној окупацији историјске националне територије. Огромна већина народа сматра да се ради о неуставном деловању и промоцији ставова који су незаконити и у супротности са виталним националним интересима.

Амерички, британски и немачки инструктори и саветници годинама организују, опремају и обучавају тзв. Косовске снаге безбедности (КСБ) и припремају их да преузму функцију будућих Косовских оружаних снага (КОС). По усвојеној динамици реализације Стратегије САД за западни Балкан, дошло је време да се формализују политичке, безбедносне и међународне претпоставке јачања независности лажне НАТО државе Косово.

Да би се коначно заокружила независност лажне државе Косово и промовисале преостале државне институције, попут Косовских оружаних снага, НАТО ангажује све веће капацитете. За тај чин извршене су материјалне, кадровске, организационе, међународне и медијске припреме, да се то озваничи у повољним међународним околностима.

Кроз новију историју Британци су се показали као непријатељи српског народа и државе Србије. За све досадашње кораке које је чинио НАТО са властима лажне државе Косово, власт Србије је имала потпуне информације, али нажалост није деловала отворено и није упутила протест или неслагање нити је снажно на томе инсистирала, а све да се не би „замерила” и изазвала јавно негодовање код водећих чланица НАТО.

⁸ <http://www.paradoks.rs/strategija-nato-mini-repriza-ratova-na-balkanu/>

Србија може да се нађе у ситуацији да се, после потписивања такозваног обавезујућег споразума, на административној линији према јужној Покрајини нађу Косовске оружане снаге, као део НАТО структуре. То је изненађење за неке политичаре и њихове плаћене аналитичаре, који понављају изанђале мантре са Запада да Европска унија нема алтернативу и да се Србија „налази на европском путу”. Истраживања о вољи народа и односу према ЕУ то не потврђују, напротив, српски народ не жели чланство у оваквој ЕУ.

Деловањем бројних политичких странака, НВО и многих медија са националном фреквенцијом, припрема се јавност у Србији да је то „цена европског пута” Србије, њеног развоја и „светле европске перспективе”, те да не постоји никаква друга прихватљива алтернатива. Дуго траје та пропаганда, тако да се данас у Србији без срама отворено тражи предаја и издаја Косова и Метохије. Нажалост, поједини уцењени политичари све више то прихватају као нужност и једино имају проблем како да „убеде народ”. Дакле, на сцени јесте отворено противуставно деловање многих субјеката и појединаца у Србији, који скоро системски шире дефетизам у могућност очувања Косова и Метохије у границама Србије. Нико још није судски процесуиран за противуставно деловање и за почињено кривично дело урушавања територијалне целокупности, суверенитета и интегритета Р. Србије. Трагично је што за сецесију Космета залажу неки академици из САНУ и професори појединих факултета Београдског универзитета.

Поредећи проблем дуплих стандарда и односа тзв. западне међународне заједнице према Републици Српској и лажној држави Косово, члан Председништва БиХ Милорад Додик је изјавио: „Они отму Косово од Србије, нас усмере у неуспешну БиХ и онда причају како нема промене границе. Наравно, то треба препустити историји и времену, у овом тренутку делује да нема промене. И не тражим да се границе насилно мењају, већ кроз договор између народа. И констелација односа ће се мењати, свет није исти као пре десет година, видећемо шта ће бити за наредних десет”.⁹

Велика срећа српског народа јесте у томе што народ не мисли као поједине политичке вође, невладине организације или неке јавне личности које делују противуставно. Косово нам не може нико узети ако га сами не предамо. То је довољан разлог да Србија никада не прихвати могућност учлањења тзв. Косова у регионалне и међународне организације.

⁹ <http://www.pravda.rs/2018/6/3/dodik-otmu-kosovo-pa-pricaju-da-nema-promena-granice/>

Развијање русофобије у Србији је део припрема Запада за коначно решавање статуса лажне државе Косово. Рушећи интересе Кине и Русије у Србији и на Балкану, САД, НАТО, па и ЕУ настоје да убију њихову вољу да се боре за опстанак Космета у саставу Србије

Као у најружнијем сну, Република Србија симболички, а и суштински, постепено губи атрибуте слободне, суверене и независне државе при решавању Косметске кризе. Паралелно са тим процесом, Србија се у потпуности, мимо воље народа, увлачи у евроатлантске структуре, сагласно интересима Запада. Такво неразумно понашање ничим се не може правдати.

Преговарањем под окриљем САД и ЕУ, власт Србије се, на штету српског народа, сврстала на страну држава које су створиле и већински признале лажну државу Косово. На тај начин су искључене друге велике силе и друге државе које су биле на страни Србије и чувале њену сувереност и територијални интегритет у међународним институцијама, као што су Русија, Кина, Индија, Бразил, Шпанија, Грчка, Словачка, Румунија и многе друге државе у свету. Велико је питање: Зашто власт у Србији не позове Кину и Русију да се укључе у преговарачки процес и да се решавање кризе настави под окриљем УН?

Добро је да политичари одустану од уцена Запада и „материјалних аргумената” бољег живота, јер их народ не разуме и неће им поверовати. У тим речима ће препознати њихово полтронство, понизност и издају националних интереса. Нико нема право да одузме и узурпира право народа на његове стратешке одлуке.

Да се српски народ кроз историју руководио само логиком „бољег живота” и заборављао веру, морал и духовне вредности, данас вероватно не би ни постојао нити би било Србије. Тај слугерански и поданички карактер појединих јавних личности и организација није у души нити је обележје карактера српског народа. Ко се поигра са вољом народа никада није славно прошао.

ОДНОС САД И ВЕЛИКЕ БРИТАНИЈЕ ПРЕМА БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И СТРАТЕШКИМ ИНТЕРЕСИМА КОНСТИТУТИВНИХ НАРОДА

Од доношења Дејтонског споразума, па до данас, различитим интензитетом, Република Српска је изложена различитим облицима и садржајима хибридног рата. Тај рат јесте у функцији континуираног укидања надлежности Републике Српске, које су утврђене Дејтонским споразумом.

Константне уступке које српски народ чини у БиХ, чини на своју штету. Спровode се различите специјалне операције појединих обавештајних центара Запада и унитаристичких снага у БиХ, посебно политичког Сарајева, како би се маргинализовала права и надлежности Р. Српске у доношењу стратешких одлука на нивоу БиХ. Под плаштом лажне демократизације БиХ и подршке појединих држава Запада, као и великог броја држава исламског света, екстремни бошњачки политичари и странке желе да игноришу вољу српског народа, његова права и чине све да омаловаже карактер и резултате Отаџбинског рата српског народа у грађанском рату 1992-1995. године, урушавајући надлежности Републике Српске и надлежности утврђене Дејтонским споразумом.

Основе политичког ислама на простору БиХ датирају још од Отоманског царства, а постепено добијају на интензитету након анексије тог простора од стране Аустроугарске 1908. године. До пуног изражаја циљеви муслиманске политичке елите долазе у току Другог светског рата. Њихова стратегија је била тесно повезана са институцијама НДХ и Немачке. Тек 1944. године, када се јасно видело да пропада НДХ и Трећи рајх, муслиманска политичка елита усмеравала је своју стратегију и спроводила је кроз политичку сарадњу са КПЈ и кроз прелазак из Хрватских оружаних снага и муслиманских оружаних формација у јединице НОВ и ПОЈ. Само један мањи део Муслимана од почетка Другог светског рата сарађивао је или био у јединицама ЈВуО.

На основама искустава из Другог светског рата и „поклона” који су добили од великог злочинца Јосипа Броза Тита, кроз настанак Републике БиХ као федералне јединице, послератна стратегија Муслимана била је све више од седамдесетих година XX века, окренута ка идеологији Алије Изетбеговића исказаној у Исламској декларацији. Са распадом бивше СФРЈ, Странка демократске акције је, уз подршку великих сила Запада, пре свега Немачке и Британије, реализовала припреме да мајоризацијом српског народа и одржавањем референдума о самосталности, а после и ратом, присили Србе да остану у оквиру БиХ.

Окончањем грађанског рата 1995. године и доношењем Дејтонског споразума, водеће муслиманске странке су само направиле предах, да би се временом, уз подршку дела међународне заједнице, враћале изворним поставкама политичког ислама у погледу постепеног урушавања изворних поставки Дејтонског споразума. Стратегија политичког ислама у БиХ увијена је данас у „обланду грађанских права и слобода”, уз стално негирање права српског народа и Републике

Српске, ради изградња унитарне државе, на основама политичког ислама.

У Исламској декларацији Алија Изетбеговић Босну и Херцеговину види као исламску државу и да та држава изјавног, политичког, економског и културног живота искључује равноправност Срба и Хрвата, као конститутивних народа. Исламски поредак је дефинисан као „јединство вјере и закона, одгоја и силе, идеала и интереса, духовне заједнице и државе, добровољности и присиле.” И данас је Декларација потпуно жива у партијским актима и одлукама СДА, што се види и у ставовима и одлукама последњег Конгреса СДА одржаног у децембру 2020. године. Нажалост, и многе друге странке које се декларишу као грађанске много су радикалније по питању изградње унитарне БиХ.

Република Српска, поштовањем својих предака и уважавајући потребе својих грађана, данас и будућности, развијаће се као модерна држава српског народа и свих других народа који у њој живе. Њена позиција може бити у оквиру децентрализоване БиХ, самосталне државе или у савезу српских држава, са Србијом и Црном Гором. Конкретно решење тежишно ће одредити унутрашњи односи у БиХ, као и утицајни чиниоци међународних односа, у блиској будућности.

Вашингтон наставља да се меша у унутрашње ствари Босне и Херцеговине и одобрава покушаје да се ова држава претвори у унитарну, подстичући сатанизацију Републике Српске, изјавио је министар спољних послова Русије Сергеј Лавров на конференцији за новинаре после разговора са хрватским колегом Горданом Радманом. „Сада се активно предузимају покушаји да се Босна од државе у којој постоје два ентитета и три државотворна народа са једнаким правима претвори у унитарну државу. А уз подстицај неких западних земаља, пре свега САД, сатанизација Републике Српске и њеног руководства се користи у ове недолучне сврхе”, истакао је Лавров.

Лавров је нагласио да Русија очекује да ће Европска унија помоћи у повратку дејтонским принципима за решавање ситуације у Босни и Херцеговини и престати да третира Западни Балкан као зону свог утицаја. Он је подсетио на речи бивше шефице европске дипломатије Федерике Могерини која је изјавила да је „Западни Балкан подручје где ће се Европска унија бавити свим проблемима и да је боље да се други ту не мешају”. Министар је истакао да је „веома индикативно да су, уз све позиве да се не мешају у унутрашње ствари других држава, Сједињене Америчке Државе именовале специјалног представника за спровођење изборне реформе у Босни и Херцеговини:

ово је питање о сферама утицаја. Ово сматрамо веома индикативним у смислу приступа Сједињених Америчких Држава проблемима на Западном Балкану”. „Ови примери су веома индикативни са становишта текућих преговора о безбедносним гаранцијама које је покренула Руска Федерација”, закључио је Лавров.

Република Српска више нема избора: или ће свим правним и политичким средствима да брани своју уставну позицију или ће врло брзо нестати, као суштински ниво власти.¹⁰ По логици ствари, с обзиром на то да је Р. Српска била учесник у потписивању преноса неких надлежности на заједничке институције, она има право да разматра питање статуса било које пренете надлежности на заједничке институције. О томе су сагласни већином правници који тумаче национално и међународно право. Увек једна од страна у споразуму, по међународном праву може да се повуче из споразума, посебно ако су потписани под притиском и претњом. У таквој позицији је била управо Р. Српска.

Тако је било и око Споразума око формирања Оружаних снага БиХ. „У Уставу БиХ у нормативном смислу немамо дефинисану одбрану на нивоу БиХ. Једино што постоји је закон на том нивоу који регулише та питања. С друге стране, Дејтонски споразум је изнад тог закона, јер БиХ почива на Анексу 4, који се сматра Уставом БиХ. Дакле, темељ је целокупне егзистенције после 1995. године. Сличан је модалитет и са осталим пренесеним надлежностима на ниво БиХ. „Другим речима, Р. Српској не би требало нико да да сагласност или потврду да је њена одлука коју би Народна Скупштина РС донела о враћању надлежности – правно валидна.”¹¹

Босна и Херцеговина данас јесте све више подељено друштво, јер су остале живе амбиције муслиманског руководства из грађанског рата 1992-1995. године. БиХ је силом и принудом великих сила остала привидно јединствена, као међународни политички субјект, а у свему другом егзистира као државна заједница или унија ФБиХ и Републике Српске. Када би то прихватиле водеће бошњачке и тзв. грађанске странке из Сарајева и прихватиле да БиХ није само власништво Муслимана него и Срба и Хрвата, сви процеси би веома брзо попримили позитиван тренд. Вероватно би у тим условима, када се зна

¹⁰ <http://fakti.org/srpski-duh/budimir-kraj-globalne-hegemonije-sad-znaci-i-kraj-zapadnog-protektorata-u-bih>

¹¹ <https://rs.sputniknews.com/20211008/dodikovi-planovi-za-povratak-nadleznosti-srpske---pravno-moguci-politicki-tesko-izvodljivi--1130516344.html>

шта коме припада и када сваки народ газдује ресурсима и управља својом имовином, суживот био могућ.

Систем вредности у оба ентитета јесте различит према многим стратешким питањима и визијама будућности народа и њихових међусобних односа. Историја ратова и сукоба на овим просторима потврдила је да је немогућа и непоновљива комунистичка крилатица и лажна политика „братства и јединства” и изградња БиХ на тим наметнутим идеолошким поставкама и вредностима. Остале су непремостиве ране и последице између свих народа међусобно, првенствено у сукобима између Срба и Бошњака, тако да би свака унитаризација простора БиХ, под плаштом „грађанског карактера и демократизације” те државе и унапређења грађанских права и слобода водила у исламску доминацију, постепену сеобу Срба и Хрвата. То би био пут за настанак муслиманске државе на простору целе БиХ, у срцу Југоисточне Европе. Када се томе дода јачање ислама у Албанији, Северној Македонији и у Србији, посебно на КиМ, онда тај проблем постаје још већи и поприма геополитички значај. Индикатор ове тврдње јесте број терориста у саставу тзв. Исламске државе. Поједини кључни центри на Западу све више то примећују и такви трендови им не одговарају.

Због тога, будућност БиХ је могућа само на равноправности конститутивних народа, уз доследно поштовање изворних надлежности ентитета, у складу са Дејтонским споразумом. Свако експериментисање водећих сила, ЕУ и НАТО, може поново гурнути овај простор у крвави рат и нестанак БиХ као међународно признате државе. Обећања и подстицања са Запада да треба „реформисати БиХ” и да се треба донети „нови Устав”, који ће имати „грађански карактер”, гурају народе БиХ у нову кризу, којој се крај и последице не могу сагледати. Ипак, тешко је то остварити, јер политички субјекти Срба и Хрвата у БиХ никада то неће прихватити. Истовремено, водеће државе НАТО и ЕУ уочавају да екстремне политичке странке Бошњака настоје да, под плаштом демократије и грађанске државе, успоставе политички ислам на целом простору БиХ.

Била је велика срећа што су скоро све релевантне политичке странке у Републици Српској биле јединствене око заштите виталних националних интереса и сматрају да је држава гарант слободе и заштите националних права. Деловањем страних обавештајних служби и утицајем водећих бошњачких партија из Сарајева променио се однос странака власти и опозиције. Оне све теже проналазе заједничку реч око виталних националних интереса. Сигурно је да ће то негативно утицати на намере власти Републике Српске да поврати многе уставне

надлежности. Лажна прича о демократизацији, интеграцијама, грађанским правима и слободама, бољем животу и интеграцијама БиХ у НАТО, све је мање убедљива.

Босна и Херцеговина, због унутрашњих противречности и немогућности доношења јединствене стратешке одлуке ентитета и конститутивних народа, у име боље будућности треба да донесе легалан, легитиман и рационалан избор око решавања свих стратешких питања између конститутивних народа. Истовремено, такав однос договарања и консензуса треба да се испољи и око безбедносних аранжмана и сарадње са НАТО.

Рационалан и оптималан избор у ситуацији неслагања ентитета и конститутивних народа око безбедносних аранжмана, јесте војна неутралност. Ни застарела стратешка и законска решења на нивоу БиХ нису у складу са актуелном вољом Републике Српске и српског народа и нису даље легална за доношење стратешких одлука. Такве тенденције у креирању стратешких одлука око чланства БиХ у НАТО не подржава Република Српска нити српски народ. То су исказали у више наврата, кроз одлуке надлежних институција законодавне и извршне власти.

ЗАКЉУЧАК

Опкољавање Русије и све снажније учртавање линије фронта од Балтика до Блиског истока јесте израз агресивног деловања САД, Велике Британије и НАТО у Европи. Мале државе у Европи, које су по хитној процедури примљене у НАТО, сада постају простор за распоређивање снага, сложених борбених система, радара и противракетног штита, што снажно мења њихову националну безбедност. Многе одлуке о уласку у НАТО на истоку Европе нису донете на демократски начин. Оне су политички исфорсиране у складу са интересима НАТО. Такав приступ испољен је код пријема балтичких држава Литваније, Летоније и Естоније, Румуније, Бугарске, Хрватске, Албаније, а посебно Црне Горе. У време Украјинске кризе веома је неодговоран поступак САД и Велике Британије да Шведску и Финску, по хитној процедури, учлањују у НАТО. Није тешко препознати да је све то учињено да би се што пре избилло на границе Русије.

Упркос повременом „отопљавању” међусобних односа, не може се очекивати да ће САД у блиској будућности напустити глобалну стратегију одржања доминантне позиције у свету, све док се не разувере, кроз последице, да је то немогуће даље спроводити у постојећим околностима. Свет је постао мултиполаран и Америка као

бивши „светски полицајац” мора да прихвати нову реалност. Наредно време брзо ће потврдити до које границе је могуће да се преко НАТО инструментализује њихова русофобија и када ће се томе супротставити многе европске државе које не желе да страдају за рачун њихових болесних амбиција.

Мир и безбедност у Европи имаће веће шансе од оног момента када се САД и Велика Британија почну бавити собом, када војним ефективима напусте стари континент и престану да се баве „наметањем демократије и заштите права и слобода грађана”. Председник Руске Федерације је упозорио свет да је „...русофобија први корак ка геноциду”. Сигурно је да то Русија неће дозволити, јер је руски народ најстрадалнији народ у свету у борби против нациста и других освајача у прошлости. Поход НАТО на Исток почео је, у суштини, агресијом на СР Југославију 1999. године. Безбедносни проблеми на Балкану су од тада само мултипликовани, посебно на Косову и Метохији и у Босни и Херцеговини.

Већина политичких странака и организација из политичког Сарајева излаз из кризе виде у унитаризацији БиХ и суспендовању права власништва и суспендовању изворних надлежности Р. Српске у складу са Дејтонским споразумом. Такав концепт промена за њих је идеалан за доминацију Бошњака на целом простору БиХ и за мајоризацију Срба и Хрвата. Доминација Бошњака у БиХ јесте навика из времена Отоманског царства, посебно социјализма, када су муслимански кадрови били привилеговани у свим областима друштвеног живота.

Запад жели да осигура своје залеђе на Балкану и даљи поход на Исток и не размишља много о правима народа у БиХ. Ипак, у новије време и на Западу уочавају перфидну политику водећих бошњачких странака националне и грађанске оријентације и инсистирају на договору и консензусу конститутивних народа. Под притиском Хрватске, администрација ЕУ покушава да изнађе решење за нови изборни закон, којим би се омогућило остваривање националних права Хрвата, на нивоу Федерације БиХ и на нивоу заједничких органа.

Босна и Херцеговина је првенствено угрожена унутрашњим противречностима и супротстављеним националним интересима, а не спољном оружаном претњом и агресијом. Хрватска и Србија нису у погледу оружане агресије претња опстанку БиХ. Основна претња лежи у покушајима бошњачке доминације и унитаризације, у сарадњи са представницима САД, Велике Британије и кроз злоупотребе Уставног

суда БиХ и тзв. Високог представника, који није именован на законит начин, у УН.

ЛИТЕРАТУРА:

1. <https://www.pravda.rs/2022/1/24/der-spiegel-insajderi-izvestavaju-o-mogucim-ruskim-udarima-i-van-ukrajine/>
2. <https://www.pravda.rs/2022/1/25/ultimativno-je-jasno-rat-je-poceo/>
3. <https://pravda.rs/2022/1/25/sprema-se-rat-oglasila-se-americka-ambasada-i-to-porukom-za-srbe-opasno-se-zakuvava-i-rusija-mora-biti-ocrnjena/>
4. <https://rs.sputniknews.com/20220125/velik-zaokret-predsednika-hrvatske-nemamo-nista-sa-krizom-u-ukrajini-povuci-cemo-sve-vojnike-1133634479.html>
5. <http://fakti.org/srpski-duh/kovac-britanija-vec-decenijama-ne-popusta-u-svom-neprijateljstvu-prema-srbiji-i-srbima>
6. <https://rs.sputniknews.com/evropa/202012021124001773-sef-nato-rusija-jaca-vojni-moc-na-krimu-i-u-crnom-moru/>
7. <https://www.pravda.rs/2021/2/27/stiglo-veliko-naoruzanje-nato-demonstrira-silu-u-crnom-moru-brodovi-i-avijacija-spremni/>
8. <https://www.danas.rs/nedelja/rodjendan-strategije-obuzdavanja/>
9. <http://www.pravda.rs/2018/03/28/americki-senator-diktatorska-priroda-pomaze-americkom-i-britanskom-stavu-u-slucaju-skripalj/>
10. <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/svet/3477905/pompeo-nato-je-stabilizovao-balkan.html>
11. <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/3034862-lavrov-zapad-gura-zemlje-balkana-u-nato>

ИСТОРИЈСКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ И САВРЕМЕНИ ДОМЕТИ ЕВРОПСКО-ЗАПАДЊАЧКЕ РУСОФОБИЈЕ У СВЈЕТЛУ РАТА У БИВШОЈ УКРАЈИНИ

Сажетак: Да би се разумјели актуални геополитички потези и усмјерености на релацији Запад – Русија, потребно је бацити свјетлост на међукултуралне предиспозиције за перцепцију других, из чега проистичу и наклоности ка одређеном начину стратешког дјеловања према њима. У случају односа Европе, односно Запада и Русије, уколико се он посматра у склопу текуће кризе у бившој Украјини, историјски дубоко усађена русофобија представља основу за разумијевање прављења од бивше совјетске републике геополитичког мостобрана за наступање ка Русији, као што и, с друге стране, управо из оквира вишестолетне традиције европске антируске ксенофобије треба тумачити тотални пропагандни рат против Русије који је Запад отпочео 24. фебруара 2022. године.

Кључне речи: *Русија, Запад, русофобија, геополитика, културни менталитет, политичка психологија.*

Запад ни против кога у својој модерној историји није од самога почетка избијања непријатељстава – и то не према њему, него према трећој земљи – водио *тотални пропагандни рат*, тј. рат у којем се противник без остатка демонизује, и тиме, у симболичком погледу „предаје ништавилу”. Добар дио Европе тиме као да изражава не тако подсвјесну жељу да Русије, не само као релевантне него и као било какве државе, напросто више не буде. Зато се стиче утисак да би Европа – да може, тачније да смије – остварењу те жеље дала и реалнији допринос у виду и непосредног учешћа на бојном пољу, а не само посредно, путем борбеног опремања оружаних снага бивше Украјине и беспримјерног хушкања у својој јавности против свега рускога. Предмет организоване, притом често неконтролисано испољаване омразе – која је увелико погазила многе писане и неписане каноне западњачке цивилизованости, укључујући и тзв. „политичке коректности” – јесте *руски идентитет*, а не тек Путин, Кремљ, тј. руска политичко-војно-економска врхушка, тј. руска држава. По свему

¹ Професор др Часлав Д. Копривица, Факултет политичких наука Београд

судећи, Запад је, свјесно и својевољно, упао у лимб разобручене мржње према руском идентитету, из којег се задуго неће избавити. Но и када, да не кажемо ако се то буде десило, и то ће бити само прикривање онога за шта сада засигурно знамо да је на дјелу, штавише да је одавно било ту: *западњачка*, не тек маргинална, *воља за небивање Русије*.

Не само западњачке државе него и западњачка друштва пројављују, неријетко врло „креативно” обликовану, зловољу и злобу према Русима, Русији и рускости уопште. До сада невиђено изумјевалаштво у смишљању све новијих, никада раније виђених облика економског, политичког, културног, персоналног, ријечју симболичког, најпослије и онтолошког кажњавања рускости, израз су порива ка њеном свеобухватном и потпуном поништењу, који би врло вјероватно одавно био попримио и оружану форму – да у руској оружници нема пуно онога на шта Запад нема достојан или чак никакав одговор. Али зато Запад, безмало „загрцнут” од својих русофобних батргања, покушава да психички компензује своје изнуђено уздржавање од тоталног рата против Русије – измишљањем нових начина да јој још некако науди, па макар последице таквих „изума” каткад и њему директно штетиле, понекад и више него самој Русији.

Ипак, ово чему смо свједоци од 24. фебруара 2022. године није сасвим ни новина нити првина. Наиме, Њемачка, држава која је тада имала најобимнији трговински биланс с Русијом, која је, дакле, од тога имала највећу корист, најодлучније је дјеловала на увођењу санкција Русији 2014. године, послје враћања Крима у састав отаџбине. Такав потез није само ирационалан него се, имајући у виду и најновији западњачки „сајам русофобије”, може поставити питање до које мјере је политички Запад, нарочито Европа, уопште урачунљив. Све вријеме од уласка руских снага у бившу совјетску републику „Украјину”, Запад одашиље снажан, унисон, временом све јачи и све унисонији крик, у којем се мијешају тобожња згранутост, хушкање и нескривена жудња да се што више нашкоди Русији. Тај крик је до те мјере заглушујући, да је доведена у питање способност тамошње политичке, медијске и културне врхушке да разборито суди о текућој свјетској ситуацији, те да доноси сувисле одлуке. Постоји отуда бојазан да су они упали у *спиралу хистерije* која им не дозвољава не само да себе трезвено сагледају и евентуално се прену из тог посебног стања него чак и да чују било кога другог чији глас одступа од владајућег политкоректног, *русофобног исона*. Штавише, баш зато их нервира када, рецимо, званична Србија покушава да апелује на разум, да даје неку аргументацију, уз сва своја повремена иритантна опортунистичко-конформистичка „повијања”, попут срамних гласања у УН против

Русије, што је, поред осталoga, у потпуном нескладу с преовлађујућим осјећањем солидарности с Русима у српској јавности и српском народу, које је достигло безмало плебисцитарне размјере. Политички Запад, међутим, хоће да све – све које може – сврста у stroj оркестриране, дресиране русофобије, да се широм свијета не би чуло ништа друго. Оно што је, притом, за њега додатно поразно јесте то што се изван Запада не назире ништа налик русофобној унисонији.

У том морално посувраћеном, русофобном главињању савремене Европе, ипак су – поред сулудих, константно скандалозних изјава највише рангираних политичара-екстремиста с Британских острва, који су, очигледно, без било каквог устручавања отворили стољећима пуњену Пандорину кутију својих најгорих антируских предрасуда – можда најупадљивији иступи највиших њемачких званичника. Канцелар Шолц и предсједница Европске комисије Фон дер Лајенова, Њемица, без икаквог зазора су говорили о томе да Русија не смије побиједити, тј. да у Украјини Европа мора побиједити Русију. Поврх тога, потоња се у Бучи – мјесту злочиначког пребацивања кривице на Русију за масовни одстрел грађана бивше Украјине од стране украјинских нацистичких формација – „истакла” говором којег се не би постидио ниједан рајхскомесар на окупираном руском „Остланду” раних четрдесетих година прошлог стољећа. На концу, недавно је дала и за разум и за морал више него увредљиву изјаву да „Украјинци умиру за европску перспективу”. Да ли би ико иоле присебан гинуо за перспективу – дакле, за поглед, не и чланство! (иако је убрзано распадајућа „Украјина” добила и статус кандидата, што говори о степену неурачунљивости бриселске бирократије) – у нечему што нам се на очи растаче?

Запад не само што толерише нажалост већ дубоко укоријењени нацизам својих „украјинских савезника” него и он сам – бојимо се, не само нехотично – *упада у нацистичку матрицу*. За Запад је – то је послије онога чему смо свјedoци више од три мјесеца – сваки, па и отворени *антируски нацизам* мање неприхватљив од јаке руске државе способне и вољне да брани своје елементарне животне интересе, и ништа више од тога. Штавише, као да једном дијелу западњачких друштава антируски нацизам све више дјелује и као разумљив, па и прихватљив и неопходан. Ријечју, на Западу је *филонацизам* постао ствар помодности тренутне, у угођају преовладале хистеричности преподешене политикоректности. Притом, то не датира од јуче, нити тек од 2014. године, нити је само с украјинским нацизмом начињен изузетак. Сјетимо се, Запад је веома добро знао да су деведесетих година прошлог стољећа старе нацистичке традиције Хрвата и

источнобалтичних народа доживјеле препород, што их је, надаље, безмало учинило везивним идеолошким ткивом новостворених држава. У том свјетлу, и уништавачки поход на Русију од 1941. до 1944. године ретроспективно, из угла на Западу увелико *нормализоване русофобије*, испада кудикамо „разумљивији”. Малтене би и њемачки нацизам могао бити „оправдан”, само да није било антисемитизма и хомофобије. На десетине милиона убијених Руса и других Словена, тамо би се лако дало „зажмурити”...

Један од врло рјечитих докумената степена и природе западњачке русофобије може се пронаћи у илустрацији америчког угледног часописа *Тајм*, негдје с почетка специјалне војне операције. Илустрација је потписана ријечима *Russia is Down. FOREVER (Русија је доље/пропала. Заувјек)*, што није имало смисао тек економске, војне пропасти, чак не у првом реду, јер је тада тек била започела руска интервенција у бившој Украјини. Ријеч је о томе да је из угла владајуће западњачке слике о Русији највећа словенска (и православна) држава постала – како се они надају – *заувјек* „прецртана”. Наравно, ово *заувјек* би „потрајало” само под претпоставком да Русија доживи пораз у сучељавању – не с бившом Украјином, већ са самим Западом, чија је она, нема никакве сумње, геополитичко оруђе.

Поређења ради, примијетимо само то да 1945. године, у тренутку најдубљег њемачког моралног и физичког слома, Американци нијесу „предвиђали” да ће Њемачка „заувјек (остати) доље”. Напросто, то се – упркос ужасу који су Њемци нанијели човјечанству – ни тада није прижељкивало, за разлику од онога што се жели данашњој Русији. Уредништво *Тајма* је само осјетило – спонтаним активирањем дубоко усађеног, историјски стеченог *колективног русофобног априорија* – да се тобоже обистинјује оно што су многи на Западу прижељкивали – а то је да, за доминантни представни свијет Запада, Русија као таква постане *апсолутно „нелегитимна”*, на начин и у мјери који је квалитативно и квантитативно неупоредив чак и с демонизовањем СССР-а у доба Хладног рата. И заиста, као да је од 24. фебруара на Западу незванично успостављен *категорички (антиморални) императив: обавезно је наудити Русији и Русима – какогод, чимегод и коликогод.*

Да ово није тек наше приватно домишљање може се видјети и по томе што је, наспрам сукоба у бившој Украјини, на Западу направљено нешто на шта нико није помишљао ни током двају свјетских ратова у XX стољећу, па ни касније, током Хладног рата. Наиме, учињен је *културно-цивилизацијски преседан* отимањем имовине не само руске државе него и руских држављана, чиме су

погажени темељи на којима сама западњачка цивилизација почива. Та цивилизацијски ретроградна револуција која је равна идентитетском посувраћењу, чиме је Запад показао да је, можда и неповратно, постао другачији него што је био некада, док бијаше у успону – само је један у низу доказа да је он *поново* прошао кроз ментални преображај чији је резултат *апсолутна, умногоме патолошка хостилизација Русије*. Од мржње према Русији не види се ништа друго, нити се жели видјети, будући да је њено уништење – било геополитичко, било свеобухватно – постало актуални „цивилизацијски” ултимум Запада. А он је, уз све своје унутрашње интересне противречности, које нијесу само геополитичке нарави, као што су цијелом свијету показала недостојна гложења међу западњачким земљама током најкритичнијих фаза пандемије вируса „короне”, а уз јасну угроженост доминантног свјетског положаја, успио да пронађе, макар и врло привремени „најмањи заједнички садржалац” у разобрученој русофобији, која је, чини се, умногоме прогутала „умове” западњачке политичке врхушке. Ипак, интраокцидентални акциони консензус неће моћи трајати вјечно – не само стога што ће рат у бившој Украјини у догледно вријеме бити завршен (*ако* не експандира у директни рат НАТО против Русије) – већ зато што једна фобија према некоме другоме не може попунити све јазове унутар самога Запада, иако се чини као да се тамо подсвјесно прижељкује да рат у бившој Украјини потраје што дуже, јер то одгађа буђење у новом свијету знатно преиначених реалности, у којем не само што Запад неће задржати хегемонијално мјесто него ће бити и кудикамо мање јединствен него што то бијаше у доба његове свјетске превласти.

Све ово свједочи не само о томе да је руски превентивни удар на украјинске нацисте био геополитички цјелисходан него, што је неупоредиво важније, да је Запад у таквој цивилизацијско-идентитетској кризи да у једном тренутку он сав, као што сада видимо, може „стати” у апсолутну русофобију, будући да је она постала предлојак његовог (новооткривеног) унутарцивилизацијског, ма колико фиктивног и гњилог, „базичног консензуса”. Тиме на видјело излази нешто што је одавно носио у себи, а то је да је негативни образ рускости саприсутан у темељу савремене (и не само савремене) изведбе европско-западњачког идентитета – и то као негативни индикатор њене немогућности да се другачије, нексенофобно заснује. Дакако, тај, условно казано, несвјесни идентитетски маневар Европе њој не помаже да се иоле ваљано заснује, јер проблеми у утемељењу себе и бивању собом самим никада се не могу уклонити поништитељским ненавиђењем другога.

Ипак, да Европљани уистину вјерују да је Русија заиста онаква каквом је пропагандно конструишу – оличење зла и злочина – они се не би били усудили да „писну”, будући да Руси у својим рукама имају оружје које може уништити свијет. Дакле, они подсвјесно вјерују у руску разумност и људскост, иако пропагандно баш то доводе у питање. Само се на тој основи може објаснити западњачки консензус у ирационалној русофобији, агресивни иступи према Русији, иако она има могућност да врло једноставно изнађе „коначно рјешење” питања западњачке русофобије. Европа, дакле, апсолутно демонизује онај народ у чију нељудскост заправо не вјерује, али га ипак поништава пропагандно-симболички – зато што у себи носи дубоко усађену и мало рефлектовану стигму према Русима. Како би се Запад понашао ако Русија на крају ипак јасно стави до знања да ће употребити своје „оружје Судњег дана”, уколико Запад одмах не престане да чини ово што чини – то, наравно, остаје да се види.

Антируска стигма Запада је, наравно, кудикамо старија од избијања оружаних непријатељстава између Русије и бивше совјетске републике „Украјине” 24. фебруара 2022. године, што је јасно по томе што је моментално око Русије подигнута завјеса безусловног одијума, што напросто није могао бити учинак тек отпочеле пропагандне офанзиве, већ израз нечега што је одавно таворило у бићу западњака. То је био *древни демон русомрзја* који је само чекао прилику да буде ослобођен. У овом свјетлу, планско њемачко затирање руског народа у Другом свјетском рату – звали се они Руси, Бјелоруси или Малоруси (тзв. „Украјинци”) – не дјелује тако необјашњиво и несхватљиво. Европа, нарочито она германска, а не само неки „сулуди” нацизам, у себи „њедри” убилачке енергије према Русима, и то стољећима. Посриједи је *ендемска русофобија* која је током времена мијењала облике, али је, у равни западњачког цивилизацијски несвјеснога, ипак све вријеме чуван континуитет, било да су Руси опажани као (православни) „шизматички”, („полуазијатски”) „варвари”, као „агресивни” комунисти или опасни неоимперијалисти – будући да су својом *благовременом аутомодернизацијом*, притом аутентичном, родољубивом, а не „аутошовинистичком”, нити пак западњачком, селективно-колонијалном хетеромодернизацијом – предуприједили своје колонизовање од стране Запада.

Напокон, за Запад је понајвише од свега неопростиво то што су Руси градњом империје *eo ipso* створили нешто што овај стално опажа као пријетњу по свој ексклузивистички хегемонизам. У том свјетлу „неприхватљива” је и широкопросторност руске државе, која баш стога располаже и бројним ресурсима, што (за Англо-Американце) „није

фер”... Но насупрот свему идеолошком, русофобном галиматијасу, кључна је околност то што се на Западу Русима не признаје, да тако кажемо, *право на цивилизацијску разлику*. Ово важи утолико прије што је руски цивилизацијски идентитет, и поред одређених, важних међусобних разлика у односу на Запад, од свих цивилизација – због заједничког хеленског исходишта – најближи западњачком, па већ самим својим постојањем, као самостална цивилизацијска алтернатива, доводи у питање његову компаративну међуцивилизацијску хегемонију.²

За разлику од, рецимо, ислама, којем је право на разлику, из разних разлога, на Западу признато – Русија и рускост желе се утопити, прогутати, а ако нема друге – и уништити. То се може извести било порицањем цивилизацијске самосвојности, а тиме и способности да се Русија појави на свјетској сцени као самостални актер, било физичким уништењем идентитетских Руса. А ово потоње је сасвим компатибилно с конструкцијом латентно неоколонијалног, па и квислиншког другоруског менталитета, као и са „украинизацијом”, односно *нацификацијом (украинизованих) Малоруса*.

У том свјетлу, као елемент агресивне геополитике, тј. интересног опхођења с другима, јесте и оно што ћемо назвати „културо-политиком”. Није ријеч о тзв. „културној политици”, која је обично домаћа пракса, нити чак о покушају вођења туђе „културне политике”, што је облик културног империјализма, односно неоколонијализма, а обично је дио онога што овдје желимо увести. Ријеч је о „политици” (као *policy*) чији је циљ ефективно *запосиједање туђе културе*, или, како би се то некада рекло – културне душе (*Kulturseele*), тако да они који су објект рафинисане геополитичке (као културнополитичке) акције, постану фасцинирани гео/културнополитичким хегемоном. Утолико се и тзв. „борба за умове и душе” – што је типично англо-амерички оперативни империјални топос – суштински уклапа у оквире геополитичке парадигме, преображене у допадљивије, подношљивије и, на концу, неријетко успјешније видове интересно мотивисаног дјелања према/над другима. Утолико, *културо-политика* није само у тзв. „меку моћ” заогрнуто „очијукање” с геополитиком него и, према потреби, она може бити њена дјелотворна претходница.

² Bernhard Waldenfels, *Ordnung im Zwielicht* [Поредок под сумњом], München, 2013, стр. 169: „Туђинско развија своју провокативност само тамо гдје се толико примакне сопственоме тако да се може појавити као *могућа* особеност и преиначеност властитог”.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Waldenfels, Bernhard, *Ordnung im Zwielficht* [Поредак под сумњом], München, 2013.

МЕДИЈСКИ АСПЕКТИ ХИБРИДНОГ РАТА НА СЛУЧАЈУ УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ

Сажетак: У Украјини су медији кориштени као оружје на начин који је већ опробан и увежбаван у југословенском сукобу, ирачком рату, Либији, Сирији... Ту су средства масовне комуникације потпуно трансформисана у оружје дезинформисања. Људска потреба за Истином се игнорише до крајњих граница. Успешност тог метода је, када је с друге стране велика и организована сила као Русија, била неупоредиво слабија. Учинковитост је знатна само на Западу где је то, пре свега, служило подгрејавању хистеричне русофобије. У медијској сфери, то је само наставак процеса промене улоге медија у друштву од нечега што је служило ослобођењу појединца у средства за успостављање тоталитаризма.

Кључне речи: холивудска истина, манипулација, дезинформација, лажне вести, сценарио.

1.

Дирљиво делује настојање Стивена Спилберга у филму *The Post* (код нас преведено као *Доушник*) да улогу Кетрин Грејем у догађају *Вашиingtonски папири* 1971. године представи као херојску борбу за слободу штампе. То је време кад је требало окончати Вијетнамски рат, па је јавност шокирана тако што су прво преко *Њујорк тајмса*, а онда се укључио и *Вашиington пост* – пуштани документи Министарства одбране у којима се видело да Американци не стоје добро на фронту и да се „изгубљени рат” продужавао због унутрашњих политичких потреба.

Спилберг развија причу кроз сукоб Роберта Макнамаре који је *bad boy*, јер као министар рата скрива истину од свих Американаца, а *Тајмс* то открива доушничком дојавом из РАНД корпорације. Кетрин Грејем је пријатељица Макнамаре, а њен муж Филип, који је све то време водио *Post* (чије је самоубиство у том периоду такође сумњиво), био је у контакту са највишим политичким и обавештајним америчким естаблишментом у припреми и вођењу рата. У филму, Кетрин оклева да

¹ Проф. др Слободан Рељић

удари на Боба (Макнамару) из пријатељских (сугеришу се и још личнији разлози), али онда слобода штампе и потреба грађана да знају шта се дешава нагло превагне и она каже: Штампај!

Чудесно! Јасно је да америчка јавност није знала бог зна шта о рату у Вијетнаму (1955-1975), али управо због тога што новинари *Тајмса* и *Поста*, на челу колоне, нису јављали шта су видели тамо на фронту него управо оно „што је требало”, а са чим су се, пре свега, сложили издавачи. Новинари су ту само плаћени извршиоци.

Тај обрт да се они који су, без сумње, кривци представљају као хероји, типична је америчка употреба демократије и инструмента демократије. Праће новинографије после сваког рата уобичајен је метод у Америци. Главни играчи поштеде себе, пошто су они носиоци тих политика, а низ обалу се гурну неки „жртвени јарци” – унајмљени аналитичари, саветници, можда неки политичар, неки новинар. И механизам наставља да ради.

Вашигтон Пост после овог догађаја из 1971. године наставља „нормално да ради”. Све је само даље и даље усавршавано и још више ослобађано било каквих моралних обзира. И зато је Спилбергов напор да 2017. године приказује овакву улогу штампе – холивудска истина, да не кажемо подвала, као што је интерпретација стварности из холивудског угла – углавном шарена лажа, за разлику од озбиљних лажи које шире информативни медији. А они заједно чине моћно оружје у хибридном рату који се деценијама води по читавом свету – а с времена на време ескалира, као овај пут у Украјини.

2.

Амерички конгресмен из Тексаса Рон Пол је ових дана сликовито представио: „Грађани Совјетског Савеза су читали манипулантске медије попут *Правде* не зато што је режим извештавао о чињеницама, већ зато што је истина била скривена између редова за оно о чему је извештавано и за оно што је прећуткивано. Чини се да смо ми у САД данас на том месту.”

Као што тада једино Американци нису знали шта се збива у Вијетнаму, тако данас једино Запад верује у причу о Украјини, а која се заснива на 15-так лажи на којима се одржава смисленост прича о Украјини. Наравно, ваља знати да те лажи живе само на Западу – међу оних 14 одсто становништва које живи у тим државама (толико их живи у државама које су увеле санкције Русији), док остатак света – пет шестина (!) на тај сукоб гледа широм отворених очију. Као усамљени

појединац на то је подсетио Силвио Берлускони, али сто дана после почетка рата у Украјини: „Оно што је украјинска криза показала је алармантан знак за садашњост, а посебно за будућност – Русија је изолована од Запада, али је Запад изолован од остатка света.”

Дакле, западним медијима из „централе” стижу јасне одреднице – шта се каже, како се каже, ко се цитира, коме се ваља обратити за информацију... (То ће вам потврдити, у неформалним разговорима, и људи који код нас раде у медијима у западном власништву у Србији.)

Основе тог наратива се свде на јасне одреднице чија употреба, по знањима из дубинске психологије, на западну публику производи предвидива осећања, а то чињенице и реалност чини сувишним:

1. Украјина је демократска земља (а демократија се брани по сваку цену);

2. Национални суверенитет је светиња (не подсећа се на случај кад је Иди Амин чинио геноцид, па су УН реаговале, а сад Украјинци чине геноцид, не помињу се 33 војне интервенције САД после Другог светског рата од којих су само две биле одобрене од УН;

3. Путин је ратни злочинац;

4. Свет осуђује руску инвазију (Ове земље су себе доскора звале „међународна заједница”, а сад држе за себе да су свет. Истина је у реалности дијаметрално супротна.);

5. Путин прети да ће употребити нуклеарно оружје (Истина је да је портпарол Кремља Дмитриј Песков рекао 22. марта да ће Русија употребити нуклеарно оружје само ако буде угрожено само њено постојање.);

6. Путин ће употребити хемијско оружје као у Сирији (што је лаж коју су западни медији користили у пропагандном рату у Сирији.);

7. Путин може да прибегне биолошком рату (Један од битних повода за руску специјалну операцију било је и откривање смисла и деловања Пентагона у 46 биолошких лабораторија у Украјини. Половином јуна Американци су потврдили ту чињеницу.);

8. Русија пуца на цивиле (И на Западу је то демантовано – *Њузвик* је објавио анонимна тумачења из Пентагона да је то нетачно.);

9. Руси ће подметати своје операције („лажна застава”);

10. Ако Путин победи у Украјини, креће на НАТО;

11. Руси ће употребити нуклеарне електране;

12. Руска инвазија је претња читавом свету (Тачно је да су Американци одбијали да се успостави обострана сагласност у решавању украјинског проблема.);

13. Запад има „слободну штампу”, а Руси „пропаганду” (У то нико више не верује.);

14. Русија планира сајбер нападе на Америку („Русија остаје отворена за дијалог и сарадњу о информационој безбедности са свим државама, а Сједињене Државе нису изузетак”, рекао је за *Њузвик* Андреј Крутских из Кремља. „Визија Москве такве мултилатералне сајбер шеме укључује низ обавеза да се ИКТ не користе као оружје. Потенцијално кључни састанак био је у априлу када је Крутских покушао да сарађује са Вашингтоном у дигиталном царству.);

15. Руси убијају децу;

16. Русија може користити тактичко нуклеарно оружје (Русија је могла да сравни Кијев конвенционалним експлозивом, али није, па зашто би онда користили нуклеарно оружје?). (Ochs, 2022)

3.

У Украјини су се западни медији суочили с противником који је много тога научио у агресији на СР Југославију, па и на следећим случајевима. Тако да је руска држава, обезбеђујући своју специјалну операцију и веома реално процењујући улогу западних новинара као учесника рата с непријатељске стране, њих задржала на безбедној удаљености. За разлику од слабих и наивних, као што смо били и ми, Кристијан Аманпур и слични „извештачи” припуштени су тек до Лавова. Тако да су „на терену” њихови унајмљени „локални извођачи” који све то изводе крајње алкаво.

Јер, лаж у Украјини експоненцијално расте и у односу на претходне операције. Ту више, изгледа, и нема нормалних вести. Само лаж, бука и бес. Кит Најтли, који је напустио лондонски *Гардијан* и са групом колега направио *Off Guradian*, јавља о „седам лажних вести из Украјине”, у само прва три дана рата.

Прво, западни медији одушевљено јављају о украјинском Миг-29 који кружи над Кијевом и као од шале обара шест руских авиона. Назвали су га „Дух Кијева”. Али, како пише *Њузвик*: „Нема доказа да 'Дух Кијева' постоји.” Снимак је заправо преузет из видео-игрица, али „Дух Кијева” већ постоји на Википедији.

Друго: видео – руски авиони лете изнад Кијева. Чувени *Тајмс* се над тим пита: „*Хоће ли санкције зауставити руску гранату?*” Али, ти авиони не лете изнад Кијева, него изнад Москве, кад су се 2020. године припремали за Параду победе.

Треће: ратни херој Володимир Зеленски у посети трупима. На твитеру: „*Који би се други лидери борили заједно са својим трупима?*” Али, ове слике су из априла 2021. године.

Четврто: страшна експлозија електране у Луганску. И? Ништа, слике које се емитују су из Кине, 2015. године кад је експлодирала хемијска фабрика у Тјенђину.

Пето: величанствена слика – Украјинци обарају руски авион – али у видео-игрици *АгмА III*. (После два месеца амерички генерал са четири звезде Бари Мекфри, сада аналитичар, поново је користио ово „обарање” једног руског Миг-29!)

Шесто: 13 украјинских граничара на Змијском острву руском ратном броду кажу: Иди, јеби се! И онда су их Руси све побили, а они се појавили – живи. Додуше, као заробљеници.

Седмо: украјински дрон уништава колону руских возила. Моћно! Једино што је то удар турских дронова у Сирији 2020. године.

„Никад не веруј ничему што чујеш, и само половини онога што видиш”, говорио је у оно невино доба с почетка XX века амерички новинар и сатиричар Хенри Л. Менкен.

После је дошло бомбардовање болнице у Мариопољу – које је опет у неколико дана дешифровано: јер болница је испражњена шест месеци раније, рањена трудница је позната манекенка, а која јесте заиста трудна... крв на њеној „рањеној” глави је била црвена боја...

4.

А онда је дошла „капитална операција” – Буча. Предграђе главног града из којег се руска војска повукла, а украјинска објављивала да је „ослободила”, три дана се поспремало у миру. Украјинска Војно-пропагандна служба снимила је победоносни наступ својих деминера, који су пред камерама констатовали да мина и нема и ту је „победничка” вожња улицама; градоначелник се оглашавао како се живот враћа... а онда, мртви људи на улицама и то тако симетрично поређани крај коловоза, сваки десет метара с једне, па с друге стране...

Дана 2. априла, неколико сати пре него што је масакр објављен онлајн сајт *Left Bank* који финансирају САД и ЕУ, *Институт Горшенин* објавио је: „Специјалне снаге су започеле операцију чишћења града Буче у Кијевској области, који су ослободиле Оружане снаге Украјине. Град се чисти од *саботера и саучесника руских снага*.”

Ово недвосмислено сугерише одмазду, потрагу за „диверзантима” и „саучесницима руских снага”.

Сергиј Коротких, шеф нацистичке територијалне одбране у Бучи, поделио је видео од 30 секунди на *Телеграму* како они из батаљона *Азов* шетају пустом улицом у Бучи и део разговора:

„Те момке без плавих трака... Можемо ли их упуцати?

Јеботе, наравно!”

Ово указује шта се десило, а што политичаре и главне америчке медије уопште није заинтересовало.

Онда је ангажован *Њујорк тајмс* који објављује снимак из сателитских летелица које стално снимају простор...

Би-Би-Си и други западни медији су то представљали као доказе да Русија стоји иза великог масакра у Бучи, јер ти сателитски снимци од 19. марта „показују лешеве на истом месту где су их пронашле украјинске снаге”. Међутим, број тела на сателитским снимцима је само шест, а Украјинци говоре о укупно 412 масакрираних цивила...

Бивши обавештајни официр америчког моринског корпуса Скот Ритер приметио је да би лешеве остављени да труну на улици скоро две недеље били јако надувани, с црним лицима и трулежном течношћу. Према Ритеру, на снимцима су била тела усмрћена у року од 24 до 36 сати – што значи да су убијена пошто су се Руси повукли из Буче.

Многа тела су имала беле траке на надлактицама како су Украјинци обележавали оне који су, по њиховом мишљењу, били лојални Русији. Ритер је закључио да је украјинска полиција извршила операцију чишћења у Бучи 1. априла и побила људе. Међутим, украјинска влада – која губи рат – видела је прилику да стекне симпатије Запада... Ритер је додао да САД врло добро знају ко је убио толико људи у Бучи – имају сателитске фотографије – али да се САД „не баве истином”.

5.

Снимци из колоне аутомобила од 1. априла наводно показују мртва тела на истом месту као и сателитски снимци од 19. марта. Чилеански новинар Гонзало Лира, кога су ухапсиле украјинске безбедносне службе, изјавио је да је видео снимак аутомобила високог квалитета, сугеришући да су га направиле владине обавештајне агенције.

Руски извори тврде да су се тела у ствари кретала и да нису била мртва. Неизвесно је да ли је ово последње тачно, све чињенице сугеришу да су ови људи жртве батаљон Азов који је добио оружје из САД и обуку за оспособљавање паса-рата (за зверстава и окривљавање непријатеља) од ЦИА и/или америчких специјалних снага. (Kuzmarov, 2022)

Кад је то почело да буди сумњу, стигла је вест да је испалена ракета на железничку станицу у Краматорску... Било је цивилних жртава што ЦНН, ББЦ и други баш воле, јер то вестима даје неопходни динамизам, а само се смрт рачуна... кад, Руси објаве слику остатака тог пројектила, а он украјински. И прича је почела да тамни...

Онда је избио случај украјинске омбудсманке за људска права Људмиле Денисове која се баш истакла: „...25 тинејџерки је држано у подруму у Бучи и групно силовано; њих девет је сада трудно... тела деце пронађена су гола са рукама везаним на леђима са унакаженим гениталијама. Међу жртвама су биле и девојчице и дечаки... да су Руси силовали 11-годишњег дечака пред његовом мајком која је била везана за столицу и приморана да гледа”.

Из тога је изведен Западу добродошао закључак да се ради о „систематској, координираној кампањи сексуалног насиља”. Као што је успостављен образац у претходним ратовима, медијске тврдње су постајале све сензационалније и све гласније како су западне силе све дубље биле укључене. Нико није обраћао пажњу што је све „без конкретних или дефинитивних доказа”. Међутим, логика западног ангажовања сарадника појавиће се као – поништавање целе приче. Многе НВО у Украјини су у тим силовањима виделе одличну прилику „надајући се свежем 'западном' новцу за нове пројекте 'консултације и опоравак силованих““. И кренуле су да траже жртве. Били су крајње разочарани кад се испоставило да „нема доказа да је било силовања”.

Ствар је отишла толико далеко да су западни медији известили да је „Људмила Денисова отпуштена – управо зато што је изнела и одржавала фантастичне тврдње о масовном силовању, али без пружања

доказа”. „Законодавац Павло Фролов рекао је да је госпођа Денисова оптужена да је давала безосећајне и непроверљиве изјаве о наводним руским сексуалним злочинима и да је проводила превише времена у западној Европи током инвазије”, наводи се у извештају *Волстрит* *џорнала*.

И то је све везано за Бучу, јер је пропагандном апарату најлакше да користи препознатљиве топониме. Испоставило се да је то Људмила измишљала на обострано задовољство. Проблем са таквим „задовољствима” је што су толико лажна да ни западни медији не могу да поднесу ту количину. Због штете коју је нанела „херојској борби” украјинског народа скупштина је сменила Денисову! (Durden, 2022)

6.

После тога су Руси превентивно јављали где ће Украјинци „покретати” потребна „злочиначка убиства”, наравно, цивила. Што је релативно успешан „хибридни одговор” хибридика лажи.

Војни експерти на Западу кад се воде озбиљни разговори „показују да је руска акција много опрезнија од америчких и британских напада на Ирак и друге земље. Америчко Министарство одбране објавило је информације које указују на то да Русија покушава да избегне цивилне жртве и материјалну штету.” *Њузвик* је разговарао са анонимним званичницима из Пентагона који су потврђивали да се „Руси уздржавају”, с обзиром на то каквим оружјем располажу. „Срце Кијева је недирнуто. Скоро сви удари дугог домета су војни циљеви.”

Западна јавност је постала презасићена. Ко ће толико да се бави Украјинцима! Посебно кад су они такви аматери, па не умеју ни да сниме добар лажњак.

Ваља имати на уму да кад се говори о успеху Запада у пропагандном рату у Украјини – онда се успех може мерити само на Западу. То је оно што је један руски генерал свео у једну реченицу: „Они побеђују на твитеру, а ми на фронту.” Пет шестина света то тако и разумева.

7.

Кад се једном све то буде темељно и научно истражило, вероватно ће се наћи да је најважније и најуспешније пропагандно оружје у украјинској кризи био – председник Украјине Володимир

Зеленски. Он се од почетка појављује готово свакодневно и – држи лекције, пре свега, Европљанима. Говори пред европским парламентима (користећи технолошке могућности), наступа агресивно, обећава немогуће ствари, вешто – али само за западно јавно мњење – веже најбестидније измишљотине и реалне чињенице, заповедничким тоном одређује шта је чинити западним државама.

Све то води закључку да ова његова улога – овако доминантна – није била део стратегије. Он се просто наметнуо, а кад већ ништа друго није ишло добро.

Пошто се сценарио по коме он игра, извесно „пише” у Вашингтону свакодневно, ти наступи не би могли да истрпе никакву логичку анализу и покажу да ту има ставова успешног војсковође, неупитног народног вође у тешким временима, тактичке мудрости, политичке вештине. Тако да ником и не пада на памет да демантује тврдње које стижу и са Запада и са Истока да он игра ратну игру „до последњег Украјинца”.

Међутим, он се у овом пропагандном рату показује као једина чињеница коју Запад успева да „продаје” и другим јавностима. Његов утицај на те друге јавности врло је скроман, али он производи неку везу са ратом, страдањима народа, подсећа да иза свега стоји ужас који доноси сваки рат и према коме сваки појединац има посебан однос.

Још је рано да би се читав пропагандно-медијски аспект Украјинске кризе могао сагледати у целини и са контекстима – али је извесно да се Запад овим радовима неће моћи хвалисати и да ће им ваљати да се, кад уђу у сукоб са равноправним противником, озбиљно позабаве тиме колико су у том случају примењиве методе које су они разрадили у својим наступима са бројним ратовима са бираним мањим и слабијим противницима. У то се може убројати и агресива на СРЈ.

Друго, промене у међународним односима снага учиниле су САД и НАТО силом чија доминација рапидно опада – у таквој ситуацији и њихове приче губе у „уверљивости”, посебно ако иза тога стоје примери лажних прича о којима се истина после сукоба обелоданила.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Durden, Tyler (2022) Ukraine Fires Own Human Rights Chief For Perpetuating Russian Troop ‘Systematic Rape’ Stories, ZeroHedge, June

- 1, 2022, <https://www.zerohedge.com/geopolitical/ukraine-fires-human-rights-chief-perpetuating-russian-troop-systematic-rape-stories>
2. Knightly, Kit (2022) 7 Fake News stories coming out of Ukraine, Feb 27, 2022, Off Guradian, <https://off-guardian.org/2022/02/27/7-fake-news-stories-coming-out-of-ukraine/>
3. Kuzmarov, Jeremy (2022) Remember the Maine: The Alleged Russian Atrocity at Bucha Looks Like Another in a Long Line of False Pretexts for War, CovertAction Magazine, May 13, 2022, <https://covertactionmagazine.com/2022/05/13/remember-the-maine-the-alleged-russian-atrocity-at-bucha-looks-like-another-in-a-long-line-of-false-pretexts-for-war/>
4. Malic, Nebojsa (2022) As sanctions fail and Russia advances, Western media changes its tune on Ukraine, RT Op-ED, https://www.rt.com/russia/556523-sanctions-failure-media-ukraine/?utm_source=browser&utm_medium=application_chrome&utm_campaign=chrome
5. Ochs, Richard (2022) The 16 Biggest Lies the U.S. Government Tells America About the Ukraine War, CovertAction Magazine, May 18, 2022, <https://covertactionmagazine.com/2022/05/18/the-16-biggest-lies-the-u-s-government-tells-america-about-the-ukraine-war/>
6. Рељић, Слободан *Воља за лаж – Нови светски дезинформативни поредак*, Београд, Catena Mundi, 2022.
7. Roberts, Paul Craig (2022) The Kremlin Never Learns, April 5, 2022, <https://www.unz.com/proberts/the-kremlin-never-learns/>
8. US four-Star general tweets video game as real Ukraine war battle, Free West Media, May 17, 2022, <https://freewestmedia.com/2022/05/17/four-star-us-general-tweets-video-game-as-real-ukraine-war-battle/>

ДА ЛИ ЈЕ РУСИЈА ИЗВРШИЛА АГРЕСИЈУ НА УКРАЈИНУ?

Сажетак: Ако је, као што многи истакнути стручњаци тврде, садашњи сукоб у Украјини заправо глобални, а не локални сукоб, онда је потребно да се он адекватно дефинише. Ако се ради по мерилима успостављеним после Другог светског рата, највећи злочин је злочин против мира, из којег проистичу сви остали злочини који се дешавају у ратном сукобу који је уследио. Стога је важно што боље дефинисати агресију и агресора, јер ће то бити кључни фактор у одређивању сваког актера на међународној сцени према овом сукобу. Основна питања која траже одговоре, односно прецизну дефиницију, су: ко је починио злочин против мира, ко је на правој страни рата и историје, да ли се и коме се треба приклонити, шта су коначни циљеви дефинисане агресије? Ако се руска специјална операција у Украјини постави у одговарајући историјски контекст, закључак је да Русија није извршила агресију на Украјину, а да су НАТО и његове водеће државе чланице извршили злочин против мира.

Кључне речи: агресија, злочин против мира, права страна рата и историје, руска специјална операција у Украјини.

УСПОСТАВЉАЊЕ ПОСТХЛАДНОРАТОВСКОГ ПОРЕТКА ОД СТРАНЕ ПОБЕДНИЧКОГ ЗАПАДА

Када су се почетком 1990-их распадале комунистичке творевине СФРЈ и СССР, њиховим распадом се на међународном плану управљало тако што су се, као суверене, признавале њихове савезне републике, у границама које су одредили њихови доскорашњи комунистички режими. Право на самоопредељење народа, које је признато у члану 1 Главе 1 Повеље УН,² замењено је правом на

¹Александар Павић, политиколог

²https://popp.undp.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/UNDP_POPP_DOCUMENT_LIBRARY/Public/Charter%20of%20the%20United%20Nations.pdf&action=default&utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_Paid_Search_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAjw5NqVBhAjEiwAeCa97W5V1YzwpJsU1hnVO89fm8yCY8CXHm9kSWz8G307NIvR5KqLIUEByhoCIQ8QAuD_BwE

самоопредељење административних јединица створених унутар једног недемократског поретка, што је у супротности са чланом 2 Главе 1, који афирмише територијални интегритет земаља чланица УН.³

И док је Устав СССР (члан 72) јасно предвиђао право сваке савезне републике на отцепљење,⁴ Устав СФРЈ то право није предвиђао за републике, нити је предвиђена процедура за евентуалну сецесију.⁵ Зато је „у помоћ” прискочила Арбитражна комисија у оквиру Мировне конференције о Југославији, односно тзв. Бадинтерова комисија, која је, практично игноришући Повељу УН, пожурила да „совјетизује” распад Југославије тако што је дала преимућство праву авнојевских република у односу на територијални интегритет земље и на право народа на самоопредељење.⁶

Дакле, до тог новоуспостављеног, „бадинтерновског” принципа права федералних република (понеких) суверених држава на отцепљење је посебно држао (тада још увек) демократски Запад, апсолутни победник Хладног рата, вођеног најпре у име демократије и с њом повезаних слобода. Другим речима, успостављање тзв. либералног демократског поретка утемељено је на очувању једног битног дела тоталитарног комунистичког наслеђа.

Придев „тоталитарни” који се односи на бивше комунистичке режиме је институционализовао сам победнички политички Запад, Резолуцијом 1481 Парламентарне скупштине Савета Европе од 25.01.2006. године, „О потреби међународне осуде злочина тоталитарних комунистичких режима”:

„Тоталитарни комунистички режими, који су били на власти у Централној и Источној Европи у прошлом веку и који су још на власти у неколико држава у свету, без изузетка су карактеристични по масовном кршењу људских права” (2. тачка).⁷

³[https://www.e-ir.info/2020/05/29/the-united-nations-self-determination-state-failure-and-secession/#:~:text=The%20UN%20Charter%20\(1945\)%20expresses,integrity%20of%20states%20is%20vital.](https://www.e-ir.info/2020/05/29/the-united-nations-self-determination-state-failure-and-secession/#:~:text=The%20UN%20Charter%20(1945)%20expresses,integrity%20of%20states%20is%20vital.)

⁴<https://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html>

⁵<https://www.zapadnisrbi.com/ostalo/pricaonica/747-samoopredjeljenja-i-odcjepljenja-po-ustavu-sfrj-iz-1974-godine>

⁶<https://www.pfsa.unsa.ba/pf/wp-content/uploads/2019/01/Mi%20c5%a1ljenja-Badinterove-komisije.pdf>

⁷<https://web.archive.org/web/20140627204617/http://assembly.coe.int/Main.asp?link=2FDocuments%2FAdoptedText%2Fta06%2FERES1481.htm>

Да не би било никаквог двоумљења о томе на које се све земље односи Резолуција 1481, па тако и потоња Резолуција Европског парламента о европској савести и тоталитаризму, од 02.04.2009. године,⁸ која се на њу позива, треба погледати Документ 10765 од 16.12.2005. године,⁹ односно Извештај Комитета за политичка питања Парламентарне скупштине Савета Европе, на основу којег је Резолуција 1481 и донета. Према Експланаторном меморандуму известиоца Линдблада из Шведске, а који чини саставни део овог документа, „више од двадесет земаља на четири различита континента могу се квалификовати као комунистичке или под комунистичком влашћу током одређеног временског периода. Осим Совјетског Савеза и његових шест европских сателита, списак укључује Авганистан, Албанију, Анголу, Бенин, Камбоџу (Кампучију), Кину, Конго, Кубу, Етиопију, Северну Кореју, Лаос, Монголију, Мозамбик, Вијетнам, Јужни Јемен и Југославију” (секција III, тачка 21).

У једнополарном свету који је настао (у историјским размерама) муњевитом брзином, западна је била последња. Стога је овај принцип права на самоопредељење не народа него административних јединица цртаних од стране тоталитарних режима, у првој деценији једнополарног поретка универзално прихваћен. Нове државе настале из бивших република СССР и СФРЈ су на глобалном нивоу признате као суверене и независне, укључујући у Русији и у Србији, иако су њихови већински, државотворни народи највише оштећени, с обзиром на то да их је више милиона остало ван граница својих матичних држава.

Без обзира на ту суштинску неправду, и у Москви и у Београду су се власти, мање (у случају Београда) или више (у случају Москве) вољно, помириле са тим исходом. Два су основна разлога за то: 1) новонастале Руска Федерација и СР Југославија, тј. Србија, биле су преслабе да оспоре такво решење комунистичког наслеђа и 2) у првој деценији једнополаризма победничком Западу практично је препуштена улога ауторитативног тумача и „чувара” међународног права, захваљујући новостеченом легитимитету који припада победнику једног вишедеценијског глобалног идеолошког сукоба. И није било назнака да ће се ни Москва ни Београд упустити у било какав

⁸https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2009-0213_EN.html?redirect

⁹<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11097&lang=EN>

покушај ревизије тог решења - све до пролећа 1999. године и НАТО агресије на СР Југославију.

ЗАПАД КРШИ СОПСТВЕНЕ ПРЕСЕДАНЕ И СОПСТВЕНА ПРАВИЛА

Тај брутални чин, који се може упоредити са Хитлеровим једностраним уласком у демилитаризовану Рајнску област у марту 1936. године,¹⁰ представљао је више од обичне територијалне агресије. Као што је нацистичка Немачка својим чином срушила Версајски споразум који је успоставио мир у Европи после Првог светског рата, тако је и НАТО својом агресијом прекршио принципе постхладноратовског консензуса о контролисаном распаду посткомунистичког простора у Европи. То кршење је силецијски формализовано мање од девет година касније, када су све западне силе признале једнострано проглашену независност тзв. Косова, чија територија је представљала само аутономну област унутар СР Србије, једне од шест република СФРЈ, чије су границе требало да буду неприкосновене, по правилима које је одредио сам политички Запад.

То је тај чин који је, уз нераспуштање НАТО-а – без чијег постојања, опет, тај чин не би ни био могућ – сахранио мир у постхладноратовској Европи. Није више било валидног основа – осим омиљених западних аргумената силе или двоструких стандарда – да иједна од држава које су признале једнострану сецесију од једне од бивших комунистичких република захтева поштовање територијалног интегритета било које друге бивше комунистичке републике. На пример Грузије. Или Молдавије. Или Украјине. Или, у будућности, било које друге, укључујући и Босну и Херцеговину.

УКРАЈИНА КАО БУМЕРАНГ ЗАПАДНОМ ЛИЦЕМЕРЈУ

Запад је, дакле, на Косову и Метохији погазио и међународно право и општеприхваћени међународни поредак и починио основни злочин против мира, по дефиницији Нирнбершких принципа, односно „Планирање, припрема, започињање и вођење агресорског рата или рата који је у супротности са међународним повељама, споразумима или уверавањима и ii. Учествовање у заједничком плану или завери за

¹⁰<https://www.telegraf.rs/zanimljivosti/2532930-hitlerovo-kockanje-7-marta-36-sve-stavio-na-nulu-a-francuzi-bez-ispaljenog-metka-mogli-da-sprece-svetsku-klanicu-foto>

чињење дела наведених под (i).”¹¹ Уз то, по пресуди Међународног војног трибунала у Нирнбергу, „иницирање агресивног рата представља не само међународни злочин већ и врхунски међународни злочин који се од других ратних злочина разликује у томе што у себи садржи акумулирано зло целине.”¹²

Дакле, првобитна агресија НАТО држава на СРЈ срушила је тадашњи међународни поредак и покренула низ акција и реакција које су довеле до садашњег рата у Украјини.

Ништа нису вредели лицемерни западни покушаји да се случај Косова и Метохије прогласи „јединственим”.¹³ Сваком је било јасно да се један „јединствен” случај лако може изродити и у друге, у складу са прагматичним и геополитичким интересима западних сила. Русија и Кина су убрзано почеле да модернизују војску, да се слични „јединствени” случајеви не би поновили и код њих.

У исто време, Русија је западно ругање међународном праву окренула против самог Запада, признавајући кримски референдум о отцепљењу од Украјине на основу Саветодавног мишљења Међународног суда правде о једнострано проглашеној независности „Косова”,¹⁴ у којем је речено да свака група грађана која себе самопрокламује у „демократски изабране вође” свог народа има право да једнострано прогласи независност, и да то не представља кршење међународног права.¹⁵ У исто време, Русија је објаснила разлику између кримског и косовског случаја и јасно дала до знања да њено признање Крима уопште не значи да ће она признати независност „Косова”.¹⁶ Исто се недавно поновило у случају руског признања Доњецке и Луганске народне републике,¹⁷ када се Русија поново

¹¹https://sr.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%BA%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8

¹²<https://avalon.law.yale.edu/imt/judnazi.asp#common>

¹³<https://europeanwesternbalkans.com/2017/10/03/eu-kosovo-sui-generis-case-no-double-standards/>

¹⁴<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>

¹⁵<http://www.nspm.rs/politicki-zivot/suprotno-vucicevim-tvrđnjama-savetodavno-misljenje-msp-nije-stavilo-pecat-na-nezavisnost-tzv.-kosova.html>

¹⁶<https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/1565282/cepurin-kosovo-je-oteto-a-krim-se-odvojio.html>

¹⁷<https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3395/rat-u-ukrajini/4711970/putin-priznanje-donjeck-lugansk.html>

позвала на Саветодавно мишљење Међународног суда правде, али у исто време дала до знања да се њен став о независности „Косова” неће променити.¹⁸

Уз све то видимо да су, у случају руске специјалне операције у бившој Украјинској Совјетској Социјалистичкој Републици, чији је циљ, по речима руског председника, и „делењинизација” њених граница, најгласнији и најагресивнији критичари руске акције управо „демократске” и „антикомунистичке” западне државе. И Хитлерова Немачка је 1944. године могла да се позива на кршење међународног права када су се савезничке снаге искрцале на Нормандији и кренуле у „окупацију” „суверене” Француске.

Треба такође напоменути да су западне државе, предвођене Сједињеним Америчким Државама, у последње три деценије већ увелико извргле руглу сам концепт суверенитета организовањем „обојених револуција” широм света, укључујући – два пута – и у Украјини. Јер, државе са марионетским режимима се тешко могу сматрати сувереним.

Такође, западно лицемерје се јасно одражава и у томе што, док са презиром одбацује све јавно исказане руске бриге о претњи по њену безбедност која јој долази због западних активности у Украјини – од њеног наоружавања и успостављања војних база у њој, па до протежирања њеног будућег чланства у НАТО – Запад је више него спреман да до неба закука и прети чим сматра да су његови безбедносни интереси угрожени. Чак не мора да се иде ни шест деценија уназад и Кубанску ракетну кризу, када су САД биле спремне да започну нуклеарни рат због размештања совјетских нуклеарних ракета на 150 километара од америчких обала. Довољно је само погледати недавни пример Соломонских острва, која су у априлу 2022. године склопила безбедносни споразум са Кином. Аустралијски премијер је одмах, не трепнувши, ратоборно изјавио да би успостављање кинеске војне базе на острвима, иначе око 2000 километара удаљених од аустралијске северне обале и десетак хиљада километара од америчке западне обале, представљало „црвену линију” и за Камберу и за Вашингтон.¹⁹

¹⁸<https://www.politika.rs/scc/clanak/506050/Bocan-Harcenko-Moskva-nec-priznati-Kosovo>

¹⁹<https://www.novosti.rs/c/planeta/svet/1110220/australija-kina-solomonska-ostrva-vojna-baza>

ЗАКЉУЧАК

Вољом и деловањем западних сила, међународно право и постхладноратовски поредак у Европи погажени су на Косову и Метохији. У исто време, западне силе не признају другима право да поступају како су оне поступиле, нити признају право других на сопствене безбедносне интересе. То се најпре види на примеру Украјине, због чега је свет доведен на ивицу глобалног, па чак и нуклеарног сукоба. С обзиром на то да је Запад први прекршио новоуспостављени међународни поредак, он се може сматрати агресором, док се реакције других држава, укључујући и руску, могу сматрати одбрамбеним и последичним у односу на првобитни чин агресије и злочин против мира почињен у пролеће 1999. године од стране НАТО-а против СРЈ. Чак и после тога, без обзира на тај косовски преседан, Русија није ни помишљала да оспори границе бивше совјетске републике Украјине до друге „обојене револуције” коју су у тој земљи организовале западне силе, после чега су у Кијеву на власт дошли антируски екстремисти. Русија данас у Украјини не чини никакву агресију. Уз то, она у исто време води одбрамбени рат и ослободилачки рат против перманентно агресивног неолибералног-неоконзервативног Запада. Њене акције су само реакције на агресивни рат против светског поретка који су главне НАТО државе покренуле 24.03.1999. године када су напале СР Југославију.

Драган Петровић¹

ОДНОС РЕГИОНАЛНИХ СИЛА И СУСЕДНИХ ДРЖАВА ПРЕМА БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У ОКВИРУ АКТУЕЛНЕ КРИЗЕ

Сажетак: Украјинска криза има шири одјек на европски континент, укључујући и подручје Балкана. Дугорочно посматрано, разрешење украјинске кризе имаће велики значај за одржање и развој мултиполарног света, као и ситуације у свету, Европи и региону. Посматрано краткорочно, српски фактор ће се наћи у специфичној позицији: са једне стране, интересовање великих сила биће нешто склоњено са фокуса балканске политике, док ће, са друге стране, остати постојани притисци да се ситуација у региону обликује по геополитичким интересима великих сила. То се посебно односи на атлантистички утицај и утицај ЕУ, који нису наклоњени српском фактору по најважнијим геополитичким питањима. Ту је важан положај Републике Српске као државотворног ентитета у оквиру Босне и Херцеговине, као и Косова и Метохије, јужне српске покрајине коју западни центри моћи теже да претворе у независну државу. У Црној Гори долази до слабљења монтенегријског концепта, али са друге стране, није још успостављен нови доминирајући концепт. Србија и Република Српска би, и у садашњим међународним околностима, требало да теже свом културном повезивању и повећавању међусобне економске сарадње.

Кључне речи: Украјинска криза, Русија, западне силе, Србија, Република Српска, Босна и Херцеговина, Црна Гора.

Чини се из ове перспективе (почетак децембра 2022. године) да је, након одлука о делимичној мобилизацији и спроведених референдума о укључивању четири области Русији, Руска Федерација фаворит у украјинском сукобу. Ту је и отпочети процес бомбардовања дубине украјинске територије започет 10. октобра, везано за енергетска постројења и важну војну и саобраћајну логистику. Свакако да постоји несразмера између снаге и капацитета Русије у односу на Украјину, која је притом и вишеструко идентитетски подељена. С друге стране,

¹ др Драган Петровић, научни саветник, Институт за међународну политику и привреду, Београд.

САД и Британија помажу Украјину, чему треба додати и Пољску, балтичке државе, као и НАТО као целину. Са тим се, у већој или мањој мери, солидаришу и остале земље тзв. „колективног Запада”. Слабе тачке „колективног Запада” су незадовољство доброг дела народа земаља ЕУ које трпе због увођења санкција Русији, као и због помоћи коју шаљу Украјини. У земљама ЕУ продубљује се економска и социјална криза, а нарочито су Француска, Немачка и Италија традиционално везане за привредну сарадњу са Русијом. С друге стране, Трамп и републиканци имају битно друкчији геополитички и концепцијски став од владајућих структура које стоје иза Бајдена, међутим њихов половичан резултат у изборима за Конгрес и Сенат током новембра, ограничава њихов утицај на даље вођење званичне америчке политике према украјинској кризи. Истина, пратеће сумње у регуларност ових избора додатно деле америчко друштво, како сад, тако и у перспективи. Значајан је успех Русије што земље ван „колективног Запада” не подржавају увођење санкција Русији, а низ великих сила из овог простора (које су иначе светске силе у успону, попут Кине, Индије, Бразила, као и регионалне силе попут Ирана и др.) имају развијену сарадњу са Москвом и чак неки од облика интеграција, односно међународних организација у којима су заједно (БРИКС, ШОС, низ интеграција потом на постсовјетском простору и др.).

Блиско је логици да Русија има капацитете да задржи припојене четири области и да се, са приспећем појачања војске мобилизацијом, одбрани од украјинске контраофанзиве. Уколико се не нађе компромис, чини се да Русија потенцијално може посетити још неке области Југоистока, а нарочито оне које су већински рускојезичне, попут Харковске, Николајевске, Одеске и Дњепропетровске административне области, или макар неке од њих. Са друге стране, извесни успеси украјинске контраофанзиве током јесени, посебно заузимање града Херсона, као и спремност атлантистичке геополитике да подржава Украјину, указују да отпор Кијева није још ни изблиза савладан.

У овом тренутку је веома тешко прогнозировать шта ће бити са Украјином у перспективи, да ли ће, ако се од стране Руса одузме Југоисток, она моћи функционисати као суверена држава. Шта би у том случају било са остатком Украјине, да ли ће опстати, или ће Русија ићи на Кијев и да промени структуру режима и натера га на ванблоковску позицију? Такође, није јасно да ли ће се северозападна Украјина (Галиција и неке друге области које ту спадају) задржати у саставу Украјине ако Русија успе да очува анкетиране области или их чак прошири. Ту постоје и притајене аспирације суседних земаља.

Светски мир је угрожен украјинским сукобом, тако да није познато држање западних сила у различитим сценаријима. Да ли ће се наћи компромис са Москвом и где? Кина, Индија и друге велике силе ван „колективног Запада” држе се по страни, али у мањој или већој мери показују подршку Русији.

Све наведене противречности украјинске кризе одражавају се и на Балканско полуострво. Земље које су чланице НАТО и ЕУ морале су се углавном солидарисати са политиком дубоке државе и „колективног Запада” у вези са украјинском кризом и односом према Русији. Како ове земље немају посебног интереса у украјинској кризи, нити у квари односа са Русијом, слично земљама Старе Европе, постају таоци у свему томе. Наиме, Словенија, Хрватска, као и Румунија, Бугарска и Грчка увеле су санкције Русији, те у извесној мери шаљу помоћ Украјини и примају украјинске избеглице.

Румунија је једина од земаља ширег Балканског полуострва за коју би се могло рећи да је директније обухваћена украјинским сукобом. Укљученост Румуније је у томе што се Украјина граничи са њом. Међутим, поред тога, Румунија има територијалне аспирације према Молдавији, а од непосредне украјинске територије према северној Буковини (област Червенци), где се налази и румунска национална мањина. Поред тога, Румунија је заинтересована за област југозападног дела Одеске административне области (западно од реке Дњестар). Румунија страхује да би Русија у случају победе могла да присвоји рускојезичке области Николајевску и Одеску, што значи да се повеже са Придњестровљем и да изађе на само ушће Дунава. Отуда је Румунија ангажована у пружању војне и друге помоћи Украјини. Са друге стране, она посматра развој ситуације, слично Пољској, Мађарској, па и Словачкој, рачунајући да може да заштити своју националну мањину, односно у изузетном расплету потражује део украјинске територије. Румунија има начелно добре односе са Србијом и Србима. Са друге стране, разлике постоје у третирању НАТО, чији је Румунија члан, као и односу према Русији.

Током нововековне историје и већег дела епохе Источног питања, Молдавија и Влашка су сарађивале са царском Русијом против Отоманске империје. Русија је била и формално покровитељ „Дунавских кнежевина” Влашке и Молдавије. Међутим, од друге половине XIX века долази до извесног заплета. Прво, Молдавија добија након Кримског рата (неочекивано) од великих сила у Паризу јужни део Бесарабије и тиме излаз на Црно море. Потом, долази до уједињења Влашке и Молдавије, па заједничка држава добија потом назив Румунија. У том периоду долази до опредељења њихове елите да се

прихвати романско-латински идентитет, да би се сачувао геополитички идентитет у словенском окружењу. Румунија заједно са Русијом улази у рат против Отоманске империје 1877. године, који се победоносно окончава. Берлинским конгресом Румунија добија од Отоманске империје Добруцу, али мора да врати Русији приморски део Бесарабије, чиме је убачена јабука раздора између две земље (Русије и Румуније). Од тада је Румунија геополитички растрзана у својој тежњи да се заврши процес уједињења у заједничку државу. Са једне стране се тежило да се присаједини Ердељ (Трансилванија) и источни Банат од Аустро-Угарске, а са друге стране да се припоји Бесарабија и део Буковине, који су у саставу царске Русије. Ове геополитичке дилеме доводе до наглих промена курса, од приступања Централним силама крајем XIX века, до коначног опредељења ка Антанти уласком на страну Русије 1916. године. Слична ситуација неодлучности је била везана и за Други светски рат.² Румунија је данас окренута Западу, тачније атлангистичким снагама, што је доводи у сукоб интереса са Русијом. По питању украјинске кризе, Румунија се опредељује за подршку Украјини, док са друге стране има „скривене мотиве” у потенцијалном припајању делова области Черновици и неким другим територијама. По питању Молдавије (Бесарабије) тежи се њеном припајању, што све доводи у сукоб интереса са Русијом.

Мађарска је, захваљујући политици и управној администрацији председника Виктора Орбана, заузела битно другачију политику од већине других европских земаља по питању Украјине и Русије. Орбанова концепција подразумева смањивање, колико је то могуће, интензитета напетости у региону, као и на читавом континенту. Он се залаже за смањивање тензија са Русијом и покушај да санкције које су уведене против Москве не буду свеобухватне и да се временом смањују. Мађарска ту види свој привредни, али и геополитички интерес. Односи Мађарске са суседном Украјином нису најбољи, а један од разлога је и положај мађарске националне мањине у Закарпатју, где постоји мађарски интерес.

Грчка је на различите начине током 2022. године и сукоба у Украјини помагала Украјинце. Грчка је примила на својој територији украјинске избеглице, слала извесну материјалну и војну помоћ. Истина, та војна

² О нововековној румунској историји, као и о односима са Србијом и Србима више у књизи Dragan Petrović, Saša Kicošev, *Romanians in Serbia, under the Serbian-Romanian relations*, Scholars-press, Saarbrucken, 2015.

помоћ је била у оквиру застарелих модела борних возила и оружја.³ Највећи део те војне помоћи Грчка је дала Украјини после више месеци договора, у тзв. „кружном току договора и испоруке” где је предато Украјинцима 40 тенкова совјетске производње. Са друге стране, у оквиру тих договора Грчка је као компензацију добила од Немачке 40 тенкова марке Мандер, које је одмах послала на Марицу на границу према Турској. Образложење Атине је да ће ти тенкови служити за одбрану од продора миграната, али и према Турској.⁴

Хрватска се солидарисала са подршком Украјини и санкцијама Русији. У том правцу званични Загреб чак предњачи у региону. Тако, између осталог, Хрватска у новембру доноси одлуку око прихвата контингента украјинских војника на додатну обуку на својој територији.⁵ Са друге стране, председник државе Милановић је уздржанији од премијера Пленковића у критици Русије и подршци Украјини.

Бугарска је, због свог јавног мњења, одбијала да поред цивилне, пружи и помоћ у наоружању Украјини. Међутим, постоје индиције да је део бугарског оружја испорученог трећим земљама доспео до Украјине. Политичко руководство Бугарске прихвата војно-техничку сарадњу са Украјином, али не и испоруку наоружања, што је став који се понавља и током јесени.⁶

Словенија је поред увођења санкција Русији слала разноврсну помоћ Украјини, укључујући и оружје. Тако је између осталог, крајем октобра испоручила 28 тенкова Леопард, а за узврат је добила 43 војна транспортера од Немачке.⁷

Северна Македонија је, са своје стране, постала и формацију тенкова Т 72 коју је претходно купила од Украјине 2001. године. Поред тенкова, донирана је и извесна опрема старије производње.⁸ Од остале помоћи,

³<https://www.balkansec.net/post/gr%C4%8Dka-prednja%C4%8Di-u-regionu-u-slanju-oru%C5%BEja-ukrajini>

⁴<https://www.dw.com/sr/oru%C5%BEje-za-ukrajinu-hronika-nema%C4%8Dkog-oklevanja/a-63701215>

⁵<https://www.danas.rs/svet/hvratska-vlada-objavila-kakvu-ce-obuku-ukrajinski-vojnici-proci-u-hrvatskoj/>

⁶<https://oruzjeonline.com/2022/09/30/bugarska-ponovo-odbila-da-posalje-oruzje-ukrajini/>

⁷<https://www.dw.com/sr/oru%C5%BEje-za-ukrajinu-hronika-nema%C4%8Dkog-oklevanja/a-63701215>

⁸<https://www.slobodnaevropa.org/a/donacija-severna-makedonija-ukrajina-tenkovi-rusija/31972276.html>

званично Скопље је, између осталог, одлучило да помогне Украјини по питању рехабилитације енергетске инфраструктуре током новембра.⁹

Албанија чврсто сарађује са САД¹⁰ и у неколико наврата је послала извесну помоћ Украјини, укључујући и симболичку војну помоћ.¹¹

Балкан је кроз савремену историју био под утицајем више великих сила, али је Русија имала посебан утицај на њега из више разлога. Прво, као православна и словенска земља, Русија има утицај на православни део балканских народа, као и на Словене. Ван ове категорије је веома мали део балканских народа и простора. Посебно значајан феномен је улога царске Русије у вишевековном периоду решавања Источног питања, где је она од православних и посебно православних и словенских народа доживљавана као покровитељ ослобођења и уједињења. Ту су свакако Срби, али и Бугари, Македонци, Грци, а у мањој мери и Румуни.¹² Током вишевековног периода решавања Источног питања Русија се стално територијално ширила, паралелно са процесима етапног ослобађања делова територија на којима живе балкански народи, па је та синергија била веома значајна у XIX веку и почетком XX века, односно завршној етапи решавања Источног питања. Са друге стране, нестанак царске Русије и настанак СССР-а усложнило је током даљег тока XX века утицај Москве на балканским просторима. То је било везано са једне стране за идеолошку компоненту СССР-а, па је до Другог светског рата била извесна дистанца према балканским питањима, због деловања Коминтерне, све негде до доласка нациста на власт у Немачкој. Након тога, и склапања француско-совјетског пакта, те уласка СССР-а у Друштво народа, повећава се утицај СССР-а и у остатку Европе, али и на Балкану. Након Другог светског рата и формирањем Варшавског уговора повећава се утицај СССР-а и у остатку Европе, као и на Балкану. Са друге стране,

⁹<http://www.nspm.rs/hronika/vasko-kovacevski-energetska-kompanija-severne-makedonije-pomaze-ukrajini-u-obnavljanju-infrastrukture-za-proizvodnju-elektricne-energije.html?alphabet=1>

¹⁰https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2022&mm=11&dd=28&nav_category=78&nav_id=2250056

¹¹<https://www.danas.rs/svet/albanija-poslala-vojna-vozila-u-ukrajinu/>

¹²Драган Петровић, „Россиа и Балканы – историческое наследие и современные отношения”, *Выстраивая добрососедство, Россия на пространствах Европы*, Институт Европы, Российской академии наук, Москва, 2013, стр. 119–131; D. Petrović, „Russi and the Serbs (Serbia), from eastern question to contemporary relations”, *Russia and Serbia in the contemporary world: Bilateral relations, challenges and opportunities*, Institute of the International Politics and Economics, Belgrade, 2020, pp. 101-102.

нестанак Источног блока, те распад СССР-а, довели су у геополитичком смислу до тога да су се границе Руске Федерације „одмакле” од Балканског полуострва, конкретно стварањем независних држава Украјине, Белорусије, Молдавије и др.

Припајањем Крима 2014. године и сепарацијом Доњецке и Луганске области, појачава се руски утицај и на црноморском басену, као и на Балкану.

Након 21. фебруара 2022. године и признавања независности Доњецке и Луганске области у њиховим целокупним границама од стране Москве, појачава се геополитички руски утицај у региону, што је посебно актуелно након отпочињања сукоба. Посезање од стране Русије и већег дела Херсонске и Запорошке области, а посебно организовање референдума о припајању четири области Руској Федерацији, озбиљно повећава геополитичку позицију Русије у црноморском правцу и према Балкану.

Уколико се окренемо билатералним односима Србије са Русијом и Украјином, можемо доћи до закључка да су то две земље са неупоредивим значајем и капацитетима. Русија је светска сила која је у домену наоружања и поседовања ресурса реално суперсила. Она је геополитички изузетно значајна за српски фактор у целини, по свим најважнијим националним питањима. Билатерална трговинска размена Србије са Русијом је готово десет пута већа него она између Србије и Украјине. Проблем је што се након руско-украјинског сукоба, у правцу подршке Кијеву ангажовао практично „колективни Запад”, па сада притисци према Србима у вези са Русијом долазе и од стране НАТО-а, али и од ЕУ.

Постоје притисци према Србима и нашим позицијама последњих месеци и на простору Републике Српске, везано за питање Косова и Метохије, уопште на Србију и у нешто мањој мери и у Црној Гори. У Црној Гори долази до слабљења монтенегријског концепта, али са друге стране није још успостављен нови доминирајући концепт. Атлантистичка геополитика покушава и углавном успева у Црној Гори да на власт после изборних промена августа 2020. године не дођу српске снаге, већ лабаве и геополитички и идентитетски незаокружене коалиције. Република Српска се у континуитету протеклих година налази под притисцима за одржавање своје суверености загарантоване Дејтонским уговором. Нарочито су спорни наводно приближавање Босне и Херцеговине НАТО-у (да је наводно БиХ у МАП), потом питање војне имовине на територији Републике Српске, Инцков закон у вези са санкцијама за став око злочина („геноцида”) у Сребреници,

затим статус Шмита и др.¹³ Питање Косова и Метохије се стално потеже од стране албанских политичара из Приштине, у чему се има углавном подршка западних структура. У том правцу постоји и попустљивост званичних власти у Београду које су чиниле велике уступке, док се албанска страна показала крајње некоректном и није испуњавала практично ништа од преузетих обавеза у преговарачком процесу. Стање економско и друштвено у Србији, укључујући и демографско питање, далеко је од задовољавајућег. Са друге стране, САД, НАТО и у нешто мањој мери посматрано и западне силе у целини, врше притисак на званични Београд да се уведу санкције Русији и да се дају даљи (максимални?) уступци по питању Косова.

Србија и Република Српска би, и у садашњим међународним околностима, требало да теже свом културном повезивању и повећавању међусобне економске сарадње. Расплет украјинске кризе који се може наслутити као појачано присуство и проширење Русије у црноморском басену, па све до овладавања ширим просторима данашње Украјине, има свој капацитет и у убрзавању планетарног процеса прерастања светског поретка ка мултиполарном. То одговара српском фактору који у даљем трајању украјинске кризе треба да сачува свој суверенитет и интегритет, као и војну и политичку неутралност.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Петровић, Драган, „Россия и Балканы – историческое наследие и современные отношения”, *Выстраивая добрососедство, Россия на пространствах Европы*, Институт Европы, Российской академии наук, Москва, 2013, стр. 119–131.
2. Petrović, Dragan, Kicošev, Saša, *Romanians in Serbia, under the Serbian-Romanian relations*, Scholars-press, Saarbrücken, 2015.
3. Petrović, D., „Russi and the Serbs (Serbia), from eastern question to contemporary relations”, *Russia and Serbia in the contemporary world: Bilateral relations, challenges and opportunities*, Institute of the International Politics and Economics, Belgrade, 2020, pp. 101-102.
4. Петровић, Драган, „Однос НАТО пакта и ЕУ према Републици Српској”, *Евроазијски безбедносни форум*, бр. 2, 2021, Београд, стр. 43-56.

¹³ Драган Петровић, „Однос НАТО пакта и ЕУ према Републици Српској”, *Евроазијски безбедносни форум*, бр. 2, 2021, Београд, стр. 43-56.

5. Петровић, Драган, *Украјинска криза и украјинско-руски сукоб 2019-2022*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022.

Коришћени линкови:

<https://www.slobodnaevropa.org/a/donacija-severna-makedonija-ukrajina-tenkovi-rusija/31972276.html>

<https://www.balkansec.net/post/gr%C4%8Dka-prednja%C4%8Di-u-regionu-u-slanju-oru%C5%BEja-ukrajini>

<https://www.dw.com/sr/oru%C5%BEje-za-ukrajinu-hronika-nema%C4%8Dkog-oklevanja/a-63701215>

<https://www.danas.rs/svet/hrvatska-vlada-objavila-kakvu-ce-obuku-ukrajinski-vojnici-proci-u-hrvatskoj/>

<https://oruzjeonline.com/2022/09/30/bugarska-ponovo-odbila-da-posalje-oruzje-ukrajini/>

<https://www.dw.com/sr/oru%C5%BEje-za-ukrajinu-hronika-nema%C4%8Dkog-oklevanja/a-63701215>

<http://www.nspm.rs/hronika/vasko-kovacevski-energetska-kompanija-severne-makedonije-pomaze-ukrajini-u-obnavljanju-infrastrukture-za-proizvodnju-elektricne-energije.html?alphabet=1>

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2022&mm=11&dd=28&nav_category=78&nav_id=2250056

<https://www.danas.rs/svet/albanija-poslala-vojna-vozila-u-ukrajinu/>

ЗАШТИТА СРПСКЕ ИМОВИНЕ И ИМОВИНСКА ПРАВА СРБА У ПОСТУПКУ ЕВИДЕНТИРАЊА НЕПОКРЕТНОСТИ У ФЕДЕРАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ И ЗЛОУПОТРЕБА ТИХ ПРАВА

Сажетак: Људска права Срба у Федерацији Босне и Херцеговине, који су у незавидном положају, су евидентно нарушена и непроводива, из разлога што не постоји њихова заштита и што су им у погледу непокретности одузета права загарантована Уставом. Имајући у виду проблеме са којима се сусрећу Срби у Федерацији Босне и Херцеговине око уписа своје имовине у Земљишне књиге и тзв. хармонизације података која се врши у Федерацији Босне и Херцеговине, као и свих неправилности, те дискриминаторског односа према Србима и накардног Закона о земљишним књигама Федерације Босне и Херцеговине, било је неминовно да се активним учешћем Владе Републике Српске дају смјернице и покушају заштитити српски интереси свих Срба, ма гдје били, како би сачували основна људска права, између осталог – право на имовину. Наиме, систем ефикасније земљишне администрације у цјелини, а превасходно дио који се односи на евиденције и права на непокретностима, основна су права сваког човјека, са примарним интересом обезбјеђења правне и сваке друге сигурности.

Кључне ријечи: *права Срба, непокретности, заштита српске имовине, Земљишне књиге Федерације Босне и Херцеговине.*

УВОД

Заштита људских права и очување српске имовине у Федерацији Босне и Херцеговине (у даљем тексту: ФБиХ) једна је од гаранција очувања и опстанка Републике Српске, јер су Срби из ФБиХ и њихова имовина залеђе Републике Српске и никако се не смију препустити незаконоу и самовољи које спроводе власти у ФБиХ. Катастарска евиденција вођена у надлежности општинских управа

¹ Начелник одјелења за социјално становање и управљање смјештајним капацитетима у Републичком секретаријату за расељена лица и миграције и координатор Секретаријата за праћење и спровођење Протокола о сарадњи – Заштита Срба у ФБиХ.

ФБиХ, заснована је на премјерима из 1955. године и даље, што поново указује на нетачност и неажурност података. Треба напоменути да је катастар јавна евиденција у којој се воде технички подаци о некретнинама које се везују за посједника, а не за власника.

Територију ФБиХ чини простор од 26.087,53 km², а од тога већинско српско становништво је 1991. године живјело на територији од 8.408,07 km² или 32,2% територије ФБиХ, а према подацима из пописа 2013. године на свега 4.991,46 km² или 19,1% територије ФБиХ. Исто тако, на територији ФБиХ 1991. године живјело је 541.530 Срба, а 2013. године само 56.550 Срба, што је очигледан доказ да је извршено етничко очишћење Срба у ФБиХ, јер ван граница БиХ живи више од 1.350.000 лица који воде поријекло из БиХ (што у односу на број становника представља 1/3 њене укупне популације).²

Истовремено, Свјетска банка процјењује да је 2005. године број емиграната са простора БиХ износио 1.471.594 лица, што у процентима износи 37,7% укупне популације.³

Најдрастичнији примјер прогона Срба у протеклом рату са подручја ФБиХ је град Сарајево, у којем је прије рата живјело 92.000 Срба, а сада их је, по објављеним резултатима пописа 10.400. Истовремено, у Граду Сарајеву је, према попису становништва из 2013. године, 39.954 Бошњака више него 1991. године. Број Срба у Тузли је смањен за 16.893. Ништа боље није ни у Мостару, гдје је прије рата живјело 23.846 Срба, а сада их је само 4.421.⁴

Пројекат регистрације непокретности који се финансира из кредитних средстава Свјетске банке (*World Bank – WB*), а чија је имплементација у завршној фази у Босни и Херцеговини, као развојни циљ има пружање подршке развоју одрживог система регистрације непокретности са усклађеним земљишно-књижним и катастарским евиденцијама у урбаним подручјима, како Републике Српске, тако и ФБиХ, што се у пракси није показало као мјеродавно, јер су Срби у ФБиХ дискриминисани реализацијом овог пројекта са мноштвом незаконских, неуставних и нецивизацијских поступака.

² Агенција за статистику БиХ

³ Билтен број 29(2018), Уставни суд БиХ

⁴ Агенција за статистику БиХ

ЗАКОН О ЗЕМЉИШНИМ КЊИГАМА ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Закон о земљишним књигама ФБиХ⁵ уводи потпуно нови систем успостављања и замјене већ постојеће земљишне књиге (у даљем тексту: ЗК), па је тако одредбама члана 63. Закона прописано да се замјена ЗК врши по службеној дужности у случајевима када ЗК не постоји или је дио ЗК уништен, изгубљен или оштећен или из других разлога недостаје дио ЗК, као и на захтјев заинтересоване странке, што је опет прописано чланом 66. Закона. Закон прописује да се најавна поступка успостављања-израђивања ЗК улошка објављује на огласној табли суда и објавом у „Службеном гласнику БиХ”, и најмање два дневна листа у БиХ.⁶

Имајући у виду да се позиви и огласи о најави успостављања или замјене Земљишних књига објављују искључиво у медијима на територији ФБиХ, приступ тим информацијама нема велики број лица српске националности који су живјели на тој територији и полажу одређена права на непокретност, а који су дискриминисани реализацијом овог пројекта.

С обзиром на тако децидирано прописивање услова за ново успостављање ЗК, незаконитим се указује поступање да се на цијелој територији ФБиХ успоставља нова ЗК и то по службеној дужности. У поступку успостављања или замјене ЗК, земљишно-књижне канцеларије општинских судова ФБиХ прикупљају податке о непокретностима и користе их за успостављање првог одјелка А земљишно-књижног улошка тзв. „Пописни лист”, према чињеничном (фактичком) стању, преузетом из општинских органа управе које воде те евиденције.

Закон не прописује никакве посебне рокове за почетак процеса успостављања нове ЗК или замјене ЗК, нити уопште омогућава странкама било каквим позивањем или оглашавањем учешће у утврђивању А „Пописног листа” који садржи све податке о непокретностима, односно онемогућава и у даљем поступку било какво оспоравање, јер је законодавац одлучио да у даљем поступку са заинтересованим странама комуницира путем средстава јавног локалног оглашавања, што условљава правну несигурност и немогућност учешћа у поступку успостављања или замјене ЗК. Тако је

⁵ Сл. новине ФБиХ, бр. 58/02, 19/03 и 54/04

⁶ Члан 67. став 2. Закона о земљишним књигама ФБиХ

онемогућено спровођење члана 71. Закона о ЗК ФБиХ⁷, гдје је предвиђено да се сви власници непокретности информишу око усаглашавања граунтовнице и ЗК, односно са термином јавног излагања непокретности.

Један од легалних начина отуђивања српске имовине у ФБиХ, чега Срби као власници земље у ФБиХ нису свјесни због неинформисаности, а прописан је чланом 58. Закона о стварним правима ФБиХ⁸, који гласи: „(1) Самостални посједник стиче досјелошћу право власништва на некретнини, ако му је посјед законит и савјестан, а није прибављен силом, пријетњом или злоупотребом повјерења, протеком десет година непрекиднога посједовања. (2) Самостални посједник некретнине, чији је посјед савјестан, стиче досјелошћу власништво на некретнини протеком двадесет година непрекидног посједовања.”

У вези с наведеним, имајући у виду чињеницу да Закон о ЗК ФБиХ не пружа одговарајућу правну заштиту, Влада Републике Српске је Уставном суду БиХ упутила захтјев за оцјену уставности Закона о ЗК ФБиХ са приједлогом да тај суд донесе одлуку којом се утврђује да наведени закон крши право на имовину⁹, као и право на правично суђење, односно право на приступ суду и право на постојање ефективних правних лијекова¹⁰. Уједно је од суда затражено и доношење и привремене мјере којом ће обуставити примјену тог закона до окончања поступка пред Уставним судом БиХ и тиме спријечити настајање ненадокнадиве штете за хиљаде људи који би несумњиво били погођени његовом примјеном. У захтјеву је указано на штетне посљедице до којих би довела примјена оспореног закона. Након што је Уставни суд БиХ одбио апелацију, органи институција Републике

⁷ Члан 71. Закона прописује обавијештење и право на приговор којим надлежни суд обавјештава све њему познате особе, које имају право или правни интерес на некретнинама у тој катастарској општини о томе да су обавезне да пријаве своја права код надлежног органа у року од 60 дана, најкасније једну годину, а иако су обавези референт и надлежни суд да поступају по Закону, они не спроводе наведену одредбу већ врше само јавно оглашавање, гдје власници уколико нису обавијештени и чули, остају ускраћени за учешће у поступку.

⁸ Сл. новине ФБиХ, бр. 66/13, и 100/13

⁹ Члан II/3.к) Устава БиХ и члана 1. Протокола бр. I уз Европску конвенцију

¹⁰ Члан II/3.е) Устава БиХ и члана 6. став 1. Европске конвенције, као и члана 13. Европске конвенције (Европску конвенцију је БиХ потписала, ратификовала и у цјелости интегрисала у свој Устав)

Српске, очекујући управо такав одговор, започели су са предузимањем мјера ради заштите имовинских права Срба у ФБиХ.

Земљишне књиге и катастри, као регистри непокретности, подлога су за земљишну администрацију, као и за успостављање националне инфраструктуре просторних података, при чему су регистри непокретности усклађени само када су њихови садржаји верификовани и међусобно повезани. Основна вриједност таквог система регистрације непокретности огледа се у регистрацији права на непокретност и хипотеке, те доступности поузданих информација за обезбјеђење инвестиција, опорезивања непокретности и просторног планирања, као и неопходног социјалног мониторинга трансакција непокретностима.

У оквиру Пројекта, централна активност у Републици Српској је оснивање катастра непокретности, као јединствене, уређене, ефикасне и ажурне евиденције и права на непокретности.

Међутим, у ФБиХ кроз Пројекат регистрације непокретности врши се тзв. „хармонизација података” кроз усклађивање података о непокретностима катастра и ЗК. Вођење земљишно-књижне евиденције у ФБиХ је у надлежности земљишно-књижних канцеларија при општинским судовима, док је вођење катастарске евиденције у надлежности општинских управа. Ово представља додатно оптерећење у самом поступку коначног укњижавања за власнике непокретности, те, без обзира на Закон, грубо се крше људска права као права на власништво непокретности.

Стање у ФБиХ, затечено на почетку реализације Пројекта регистрације непокретности, што се тиче успостављања ЗК, на основу аустро-угарског премјера, указује да око 30% катастарских општина нема успостављену ЗК.

У катастарским општинама у којима постоји ЗК, преко 80% је нетачна и неажурна евиденција, па је то условило да је на 80% и више територије ФБиХ неопходна замјена ЗК, тамо гдје она постоји, односно успостављање нове ЗК, тамо гдје она не постоји.

ПРЕДУЗИМАЊЕ МЈЕРА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА СРБА НА НЕПОКРЕТНОСТ У ФЕДЕРАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Министарство за избјеглице и расељена лица Републике Српске, које је престало са радом 2018. године, а чије је послове, на

основу Закона о републичкој управи,¹¹ преузео новоформирани орган, односно самостална управна организација Републички секретаријат за расељена лица и миграције (у даљем тексту: РСРЛМ) почетком 2018. године информисало је Републичку управу за геодетске и имовинско-правне послове (у даљем тексту: РУГИП) да су грађани српске националности, који имају статус избјеглих и расељених лица, а полажу право на признавање права власништва на непокретности на територији ФБиХ, путем својих удружења реаговали на овакав приступ и изразили своје незадовољство, јер нису учествовали у поступцима успостављања или замјене земљишне књиге у катастарским општинама на територији ФБиХ, из разлога што за те поступке нису ни знали, нити су лично позивани да у њима учествују.

Дана 24.04.2018. године на основу Закључка Владе Републике Српске, закључен је протокол о сарадњи између РУГИП и РСРЛМ, којим се уређује техничка сарадња о питању пружања стручне помоћи избјеглим и расељеним лицима у поступку успоставе или замјене ЗК на територији ФБиХ. Тим поводом формирано је шест канцеларија за пружање стручне правне помоћи и то у Бањалуци, Бијељини, Зворнику, Источном Новом Сарајеву, Мркоњић Граду и Невесињу.

Канцеларије за пружање стручне правне помоћи су задужене за:

- пружање општих информација о Пројекту у ФБиХ;
- поучавање о правима која се уписују у ЗК, доказима који се могу употријебити у поступку успостављања или замјене ЗК, форми и садржини пријаве права власништва, начину подношења пријаве надлежној земљишно-књижној канцеларији и роковима за подношење пријаве права на непокретностима;
- састављање поднесака везаних за остваривање и заштиту имовинских права заинтересованих грађана (*пријаве права власништва, захтјеви за исправку грешке у ЗК улошку, захтјеви за достављање историјата парцела, обавјештења о адреси пребивалишта, приједлог за доношење допунског рјешења о наслеђивању, молбе за достављање података из катастарских евиденција*);
- пружање правних савјета (*детаљно појашњење о начину и могућности рјешавања конкретне правне ствари пред надлежним судом или општинском службом за геодетске и имовинско-правне послове, а које се односи на право, обавезу или интерес странке*);

¹¹ „Службени гласник Републике Српске”, бр. 115/18

- поучавање о начину покретања оставинског поступка пред надлежним судом;

- контактирање са надлежним општинским службама за геодетске и имовинско-правне послове и земљишно-књижним канцеларијама у ФБиХ ради прибављања потребних података и информисања заинтересованих грађана.

Имајући у виду да се највећи број захтјева за правну помоћ односио на катастарске општине у којима још увијек није почео поступак успостављања ЗК, канцеларије за пружање стручне правне помоћи су редовно пратиле огласе о најави успостављања у „Сл. гласнику БиХ” и „Сл. новинама ФБиХ”, да би након објављивања огласа за одређену катастарску општину, путем телефонског позива обавјештавали све подносиоце захтјева за правну помоћ, који полажу право на признавање власништва или другог права на непокретностима у тој катастарској општини. Поступајући на овај начин, штићена су имовинска права подносиоца захтјева за правну помоћ, с обзиром на то да су исти у могућности да благовремено поднесу пријаве права власништва, прибаве потребне доказе и спријече евентуалне злоупотребе у поступку успостављања ЗК.

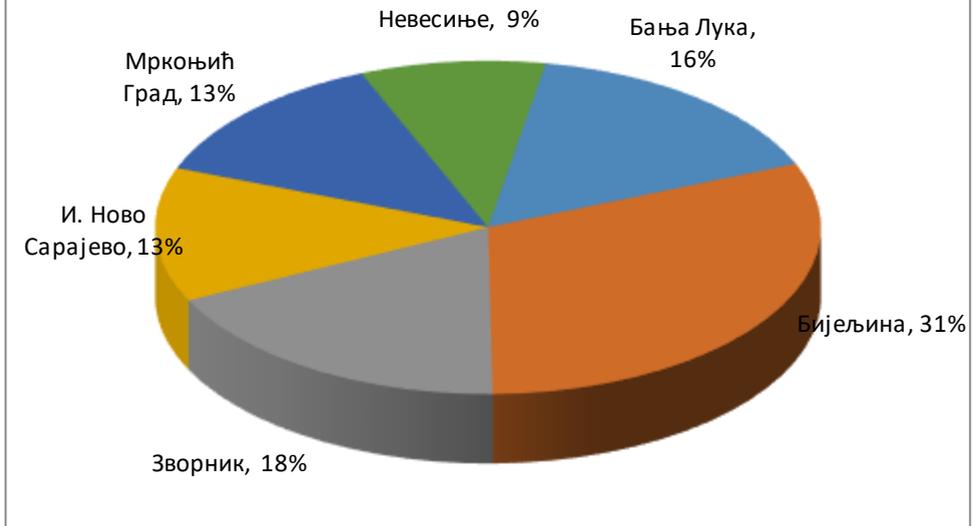
У наставку текста дат је табеларни збирни приказ извјештаја о раду по Канцеларијама у Пројекту у ФБиХ, за период од 21.05.2018. године до 01.11.2022. године¹².

Подручна канцеларија	УКУПНО поднесено захтјева	УКУПНО отклоњено проблема	УКУПНО утврђених злоупотреба (неисправни упис у ЗК)
Бања Лука	1335	423	16
Бијељина	2549	290	52
Зворник	1480	334	18
И. Ново Сарајево	1110	120	34
Мркоњић Град	1130	300	15
Невесиње	727	48	44
УКУПНО	8331	1515	179

Из табеле је видљиво да је највише поднесених захтјева у извјештајном периоду било у Канцеларији СПП Бијељина 2549 или 30,6%, затим Зворник 1480 или 17,8%, Бања Лука 1335 или 16,0%, Мркоњић Град 1130 или 13,6%, Источно Ново Сарајево 1110 или 13,3%, а најмање Невесиње 727 или 8,7%.

¹² Извјештај Канцеларија за пружање стручне правне помоћи

Поднесени захтјеви у периоду 21.05.2018 - 01.11.2022.

Слика 1. Приказ поднесених захтјева канцеларијама за пружање стручне правне помоћи

Канцеларијама за пружање стручне правне помоћи су се обраћала избјегла и расељена лица са захтјевима за информисање и правну помоћ при рјешавању различитих имовинско-правних питања, па је у вези са тим пружана правна помоћ заинтересованим грађанима у управним споровима, као и у парничним и ванпарничним поступцима који се воде пред надлежним судовима у ФБиХ.

Посебно је интересантно да су евидентирана и лица која су већ сазнала за злоупотребе приликом укњижавања имовине у поступку успостављања или замјене ЗК, која су покренула поступке пред надлежним судовима и ангажовала адвокате за заступање у тим поступцима, а ради заштите и остваривања својих права на имовину.

Грађани су у својим захтјевима упућеним канцеларијама за пружање стручне правне помоћи, истицали да:

- нису у законским роковима провођени у ЗК уговори о поклону и купопродаји, као и рјешења о наслијеђивању и друге јавне исправе, те су укњижена друга лица као власници непокретности;

- су општине у ФБиХ доносиле рјешења о рушењу оштећених објеката у току рата, а без знања власника, те су на тим локацијама изграђени други објекти;

- су парцелама мјењали облик и површину, без знања власника и без икаквог правног основа,

- постоје и проблеми комуникације са службеним лицима у општинама ФБиХ, као и земљишно-књижним канцеларијама надлежних општинских судова, а прије свега у Високом, Илијашу, Сарајеву и Чапљини;

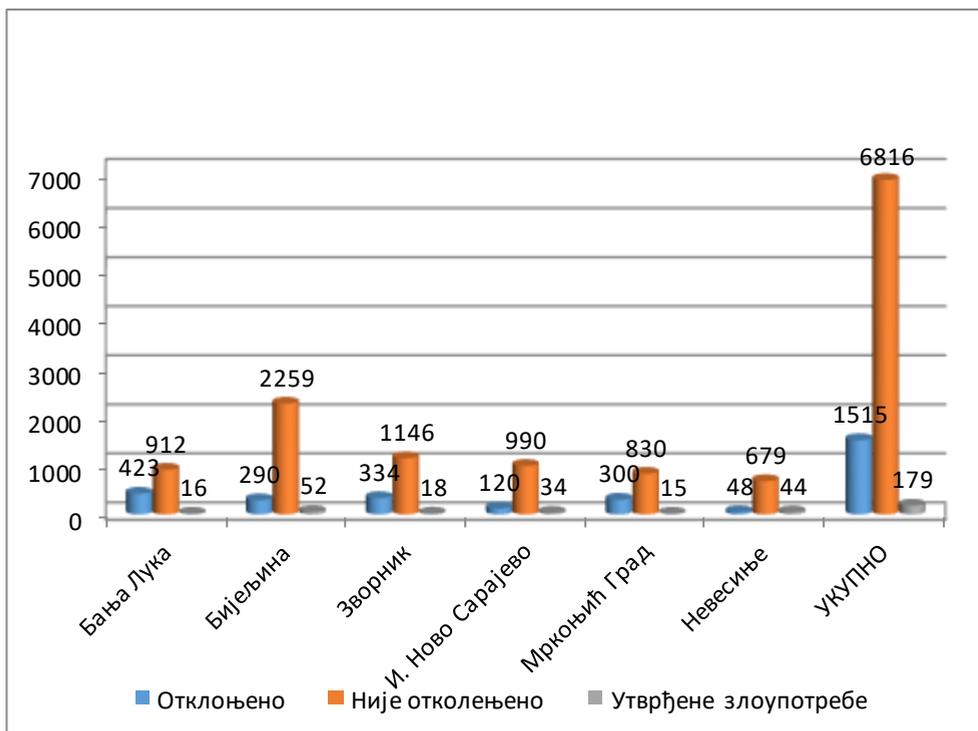
- су због пријетњи адвокатима, одустајали од заступања у поступцима у вези непокретности које су укњижене на друга лица или ФБиХ;

- и поред истека рока за успостављање или замјену ЗК, поједине земљишно-књижне канцеларије, уз помоћ канцеларија за пружање правне помоћи, прихватају накнадно достављену документацију, у року од 60 дана од дана сазнања за вођење поступка.¹³

Анализом извјештаја канцеларија, може се закључити да се највећи број захтјева односи на пружање стручне помоћи прије најаве успостављања или замјене ЗК улошка, што показује да су избјегла и расељена лица упозната са постојањем канцеларија, као и да су благовремено затражили стручну помоћ прије најављеног поступка.

<p>Релативно највећи број отклоњених проблема, у поређењу са припадајућим бројем поднесених захтјева, евидентиран је у Канцеларији СПП у Бања Луци 423 или 28,0%, затим Зворнику 334 или 22,0%, Мркоњић Граду 300 или 19,8%, Бијелини 290 или 19,1%, Источном Новом Сарајеву 120 или 7,9%, а најмање у Невесињу 48 или 3,2%.</p>
--

¹³ Подаци из извјештаја канцеларија

Слика 2. Евидентирани проблеми у периоду од 21.05.2018. до 01.11.2022. године

Важно је напоменути да је организован рад са невладиним организацијама у Републици Српској и ФБиХ које су биле заинтересоване за ову проблематику, тако да је дефинисана улога и значај невладиних организација у овом пројекту.

Одржан је већи број састанака са удружењима из ФБиХ и Републике Српске. Договорена је даља сарадња и планиране су припреме за одржавање „Округлог стола” на тему: „Заштите Срба у ФБиХ и спречавање злоупотреба српске имовине и њихове заштите”.

Такође, сарадња са Комесаријатом за избјеглице и миграције Републике Србије је од велике важности. Тим поводом је одржан значајан број састанака у периоду од 2018. до 2022. године, којом приликом је донесено Упутство за подносиоце пријаве права на некретнинама у ФБиХ, које је Комесаријат дистрибуирао у свим општинама Републике Србије и учинио доступним свим

заинтересованим Србима који имају некретнину у ФБиХ, као и Републици Српској.

Треба истаћи добру сарадњу са Одбором за дијаспору и Србе у региону у Скупштини Србије. У склопу те сарадње одржан је већи број сједница, гдје је, између осталог, на Дневном реду била уврштена и тачка „Положај Срба у ФБиХ и заштита права на непокретности и регистрацији имовине”. Такође је било говора о конституисању канцеларије у Београду у којој би се обављали исти послови, као у канцеларијама у Републици Српској.

Посебно је био продуктиван рад са Покрајинским Фондом за пружање помоћи избјеглим, прогнаним и расељеним лицима из Новог Сада. У сарадњи са Фондом конституисана је канцеларија чији рад је усаглашен са радом канцеларија у Републици Српској. У претходном периоду остварени су запажени резултати, што даје основ да и у будућности очекујемо добар учинак.

Значајна улога и сарадња остварена је и са директором Представништва Републике Српске у Србији, са којим су одржани састанци на тему, „Заштита српске имовине у ФБиХ”. Сарадњу са представницима и директором Представништва свакако је потребно наставити, јер се показала веома продуктивном.

ЗАКЉУЧАК

Да би се смањио негативни утицај свих незаконитих радњи и злонамјерно-тенденциозних мјера које подузимају власти у ФБиХ, било је потребно свакако подузети и додатне активности у спрјечавању даљих покушаја одузимања српске земље и заштите власника тих непокретности. Срби у ФБиХ су у незавидном положају, јер су им одузета права загарантована Уставом. Важно је напоменути да је неопходно и од великог значаја упознати јавност у Републици Српској, Републици Србији и дијаспори о потреби да сва лица поријеклом са територије ФБиХ која имају непокретност на тој територији, да приликом објављивања јавног огласа за успоставу или замјену ЗК буду информисана о почетку тог поступка како би пријавили своја права код надлежних судова у ФБиХ, те да би информација дошла до свих заинтересованих лица неопходан је ангажман свих надлежних институција и друштвене заједнице.

Између осталог, подузете су одређене мјере као што је сарадња са свим невладиним организацијама и државним институцијама како у Републици Српској тако и са институцијама у Републици Србији.

Превасходни циљ је благовремено информисање свих Срба који имају непокретности у ФБиХ и њихов долазак на јавна излагања непокретности у појединим катастарским општинама, односно, локалним заједницама, јер нема сумње да постоји ризик да Срби у оваквим процесима изгубе имовину, а да о томе не буду обавијештени. Власти ФБиХ на безброј перфидних начина отимају српску имовину, најчешће заташкавањем информација.

Примјеном Закона у пракси крше се имовинска права грађана и правних лица, јер предвиђа процедуре и посљедице које нису пропорционалне циљу који се жели постићи Законом.

Рад и припрему документације за евидентирање злоупотреба српске имовине треба јавно објављивати, те самим тим треба бити у сталном контакту са медијима како би јавност била информисана. Оштећени Срби који су ушли или ће морати ући у поступак доказивања своје имовине, која је већ узурпирана или отета, на овај начин ће лакше остварити своје право.

Мишљења смо да треба размотрити најбољу могућност како медијски експлоатисати ове податке, како би се постигао највећи ефекат у јавности, а и за оштећене који имају проблеме у очувању имовине и спрјечавању злоупотребе те имовине од власти у ФБиХ. Потребно је осмислити начине како би што већи број заинтересованих Срба дошао до потребних информација које су неопходне за регистрацију имовине у ФБиХ и како би утрошили што мање времена и средстава у тим активностима. Нагласићемо да је посебно битно информисати Србе у Републици Српској и Републици Србији, гдје се налази највећи број Срба који су заинтересовани за ту врсту активности, а што је очигледно из приложеног (да такви случајеви постоје).

Овом приликом је потребно напоменути битну и неопходну сарадњу са свештеницима Српске православне цркве који се налазе на служби у ФБиХ. Имајући у виду њихов утицај и значајну улогу међу повратницима у ФБиХ, неспорно је да и по питању заштите и злоупотребе српске имовине могу дати свој допринос. Ту сарадњу треба дићи на виши ниво, јер прве и најбитније информације добија управо свештенство, а организоване посјете Срба у ФБиХ могле би бити организоване управо преко Српске православне цркве.

Ово је један од примарних задатака свих нас у заштити Срба у ФБиХ, а може се рећи и заштити опстанка саме Републике Српске. Свакако, примарна потреба је заштитити Србе и српску имовину ма гдје она била, а то се може само ако се то сматра примарним

националним и српским интересом и ако се овај проблем буде рјешавао институционално на нивоу двије државе Републике Србије и Републике Српске.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (ЕКЉП) усвојило је Вијеће Европе 04.11.1950. у Риму, а ступила на снагу 03.09.1953. Изворни енглески назив је Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms.
2. Устав Босне и Херцеговине, члан II/3.к) и члан II/3.е)
3. Закон о земљишним књигама Федерације Босне и Херцеговине (*Сл. новине ФБиХ, бр. 58/02, 19/03 и 54/04*).
4. Human rights watch, www.hrw.org, (Приступљено 14.11.2022)

Остоја Барашин¹

ЗНАЧАЈ ЈЕДИНСТВА ПОЛИТИЧКИХ СУБЈЕКТА У ОДБРАНИ ВИТАЛНИХ НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ У ДЕЛТОНСКОЈ СТРУКТУРИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Сажетак: Нема ниједног великог догађаја у историји Босне и Херцеговине који су сва три народа доживјела на једнак начин, било као датум заједничког тријумфа и поноса, било заједничке патње и страдања, него их је, баш сваки, по националном кључу, раздвајао на побједнике и поражене, хероје и мученике, патриоте и издајнике. Национални идентитет Републике Српске битно је и европски идентитет, а њене вриједности су европске вриједности. Одбрана Дејтонског споразума и ових вриједности излази из оквира идеологије и програма политичких партија Републике Српске, независно од положаја у оквиру власти. Ове вриједности се морају одсудно бранити од стране свих политичких актера без обзира да ли су позиција или опозиција, што намеће обавезу свим политичким субјектима да по тим питањима мора постојати консензус. Занемаривање ове обавезе се мора третирати као најтеже дјело против интереса Републике Српске.

Кључне ријечи: Република Српска, Босна и Херцеговина, национални идентитет, витални национални интерес, консензус.

УВОД ИЛИ ПОВОД

Босна и Херцеговина је земља коју је тешко разумјети. Чини се да је свијет тешко разумије, али тешко је разумију и они који у њој живе. Њу не чини један државотворни народ, већ је она држава три народа. Због тога се она често посматра као тројство политика, култура, религија, геополитика и ко зна чега још. Срби и Хрвати су стари народи који претходе Босни и Херцеговини као држави, а Муслимани, данас Бошњаци су настали упоредо са настанком ове државе. Балканска и глобална геополитика се у много чему укрштају у Босни и Херцеговини. Многи интереси на овом малом троугластом простору се преплићу, сукобљавају или подударају. Вијековима се овдје дешавају сукоби. Сукобљавају се народи, културе, религије. Водиле су се овдје и

¹ Проф. др Остоја Барашин, Независни универзитет Бања Лука, ректор Универзитета

борбе против окупатора, агресора или неистомишљеника, али често нисмо били сагласни око тога ко је заиста окупатор, односно агресор. Распад Отоманске империје и њен нестанак са ових простора покренуо је друге борбе.

Крај комунистичке владавине на простору бивше СФРЈ уједно је означио и крај цензуре политичких, научних и културних дјелатности које су у периоду послје Другог свјетског рата биле под строгим контролом власти. Увођење вишепартијског система и либерализација у областима политике, културе и медија довели су до великих промјена у политичком и академском дискурсу. Званичној идеологији братства и јединства први пут након готово пола вијека супротстављене су националне идеје, док је официјална верзија историје Другог свјетског рата као искључиво борбе између партизана и њемачких фашиста суочена са, до тада забрањеном, историјом међуетничких сукоба и геноцида почињеног над српским народом од стране усташа. У овом периоду је, такође, дошло до ревитализације институције Српске православне цркве, потискиване и угњетаване у вријеме комунистичке владавине. Кључни моменат у националној мобилизацији српског народа у БиХ и буђењу његовог националног бића свакако представља стварање Републике Српске, засебног територијално-политичког ентитета насталог као одговор на игнорисање воље Срба у случају одређивања међународног статуса Босне и Херцеговине. Република Српска је формирана 9. јануара 1992. године, када су српски посланици из тадашњег парламента БиХ усвојили нови Устав и тиме ударили темеље Републике Српске.

Грађански рат у Босни и Херцеговини, као и ратови прије њега, још више је учврстио постојеће националне идентитете, стога даље умањујући ионако незнатну могућност стварања било каквог заједничког, „босанског” идентитета. Проспекти стварања свеобухватног „босанског” идентитета уствари подсјећају на пропали покушај комуниста да створе „југословенски” идентитет. Ратни сукоби су дефинитивно ставили тачку на ове покушаје, јачајући национално-религијску компоненту идентитета локалног становништва и продубљујући јаз између различитих етничких заједница. Рат је, такође, утицао на међуетничко повјерење, толеранцију, разумијевање и емпатију у толикој мјери да већина припадника једне националне заједнице у послератном периоду једноставно води потпуно одвојен живот од својих суграђана другачије етничке припадности, без икакве жеље за међусобном комуникацијом. С обзиром на бруталност рата, ова чињеница уопште није изненађујућа. Насиље и страх имају застрашујућу моћ да за неколико тренутака униште осјећања и односе

који су се градили годинама. Повјерење је, уосталом, крхко, у смислу да је потребно дуго времена да се изгради, а изузетно мало да се уништи.

Највећа и најзначајнија промјена произишла из грађанског рата у БиХ је територијална подјела земље по етничком принципу, у оквиру које ентитет Република Српска обухвата 49% територије БиХ. Као што је већ истакнуто, рат који је деведесетих година прошлог вијека захватио БиХ за једну од посљедица управо је имао територијално разграничење три главне националне заједнице у земљи, што је иначе историјски преседан на овој територији. Босна и Херцеговина је тако неповратно изгубила своју „мултиетничност” у територијалном смислу, док су ратне страхоте избрисале чак и трагове постојања било какве културне и друштвене мултиетничке коегзистенције која је евентуално и постојала у предратном периоду. Ова ситуација на терену и политичка реалност, међутим, не наилази на разумијевање међународне заједнице која упорно „затвара очи” пред непремостивим баријерама које се налазе на путу каквог-таквог нормалног функционисања БиХ.

Политичке (националне) и културне (вјерске) подјеле су препознатљива обиљежја у Босни и Херцеговини, што представља озбиљан проблем за стварање грађанског (цивилног) друштва за дужи временски период. Наша историја била је војна и дипломатска, а не економска и културна. Овдје се без пријатеља мора, али без непријатеља не може, јер се унутрашњи или спољашњи непријатељ користи као интегративни фактор. Национални хероји и национални идентитет у Босни и Херцеговини увијек су у првом плану, док се демократски компромиси занемарују, што није посљедица само унутрашњих подјела, него и политике великих сила (отоманске, венецијанске, хабсбуршке) које су се држале принципа „divide et impera” (подијели па владај). Основна обиљежја политичке културе у Босни и Херцеговини су провинцијализам, патријархални менталитет и неповјерења према другом и другачијем. Низак образовни ниво становништва у Босни и Херцеговини је сталан пратилац, без обзира на политичке промјене.

Етничко и културно чишћење у БиХ постали су јасно видљиви убрзо након потписивања Дејтонског мировног споразума. Резултат рата била је територијална, културна и религијска подјела земље која у овој форми никада раније није постојала у савременој историји Босне и Херцеговине. Република Српска, ентитет српског народа у БиХ, у међувремену је постао готово потпуно „српски”, док је муслиманско-хрватска федерација остала мултиетничка углавном само на папиру. У реалности, поред чињенице да су Срби готово у потпуности нестали са ове територије, Бошњаци и Хрвати су такође повукли јасне линије

разграничења међу собом. Мултиетнички карактер босанско-херцеговачког друштва, у оној мјери у којој је постојао прије рата, је изгубљен, а његови „меки”, секуларни идентитети, негде на пола пута између југословенског и комунистичког, замијењени су „тврдим”, националним и националистичким, још више ојачаним новом територијалном подјелом. За српски народ у Босни и Херцеговини рат и његови резултати означили су једну од највећих прекретница у историји Срба на овом простору, стварањем одвојеног територијално-политичког ентитета, Републике Српске, међународно признатог на Дејтонској мировној конференцији. Стварањем и признањем Републике Српске ефективно је отворен пут ка успостављању институционалног оквира за јачање улоге свих фактора значајних за афирмацију српског националног идентитета, што, суштински, и јесте био циљ Срба када су, 1992. године, створили овај свој национални простор.

Данас, односе у БиХ карактерише неограничена употреба силе међународних представника чија концентрација нема примјера у ближој политичкој историји после пада колонијализма. Не постоји примјер да је на неком мјесту било толико ароганције међународних фактора као што је у примјени Дејтонског мировног споразума. На тај начин дошло је до афирмације антиправа у БиХ. Прва линија одбране Дејтонског споразума требало је да буде Високи представник, као тумач Анекса 10, међутим, он се претворио у институцију која је произвела ново право наметањем закона. Дакле, постао је креатор, умјесто тумач закона. Таквим понашањем Високог представника, БиХ је добила преко 300 нежељених закона који су омогућили креирање новог политичког система и нових политичких односа који су сложену стварност у БиХ учинили још сложенијом. Посматрано с тог становишта, потпуно је очигледно да се ради, не само о ревизији принципа Дејтонског споразума, већ и принципа на којима је БиХ уопште могућа као држава. Блиска прошлост и садашњост непобитно доказују да она није могућа као унитарна држава без спољног утицаја који би обезбиједио унутрашњу превласт ослоњену на државотворни статус Бошњака, који себе сматрају природним носиоцем државности Босне и Херцеговине.

У Босни и Херцеговини је на сцени реалност националних идентитета и снажна подјела условљена трагичним, ближим и даљим, историјском догађајима због чега је апсолутно немогуће њену будућност темељити на идеалитету позиције човјека као грађанина. Зато је важно слиједити поуке које су определијелиле креаторе Дејтонског споразума, као акта који је зауставио рат и успоставио мир и дефинисао равноправну државотворност три конститутивна народа, као базични и трајни

принцип који обезбјеђује стабилну перспективу постојања Босне и Херцеговине као државе. Република Српска је постала нова чињеница, настала као гаранција одбране конститутивности српског народа међународним мировним споразумом креираним у Дејтону. Из тог се може, недвосмислено, закључити да Република Српска није резултат ратом освојене конститутивности у БиХ, већ као резултат изнуђене ратне одбране тог статуса.

Инсистирање на измјенама Дејтонског споразума у правцу јачања централне власти и у смјеру укидања надлежности ентитета представља довођење у питање демократије и воље народа Републике Српске. Она је самоодржива, не само економски, већ и због јасног пута који изражава вољу народа који живи у њој. Демократски темељи националног идентитета Републике Српске су изражени у њеним настојањима да се оствари равноправност и миран суживот у БиХ, заснован на начелима слободе и једнакости. Протекли догађаји обиљежени насилним покушајима прекрајања Дејтонског мировног споразума, праћени неразумним одлукама Уставног суда БиХ које на директан начин наносе штету Републици Српској, деградирају њену уставну позицију у државној заједници са осталим народима.

УСТАВНА СТРУКТУРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ И ПОЗИЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Босна и Херцеговина је државна заједница сложене унутрашње државне структуре, са два равноправна ентитета и три конститутивна народа. Оваква унутрашња структура Босне и Херцеговине резултат је компромиса трију народа (Срба, Хрвата и Бошњака) и њихових легитимних интереса да путем сложене државне заједнице изразе облик своје унутрашње државности. Изградња друштвено-политичког оквира Босне и Херцеговине као сложене државне заједнице, прихватљива је за све њене народе, претпоставља прихватање европског обрасца живљења, гдје сваки колективитет (народ, ентитет) има могућност да се самостално развија. Она је етнички фрагментирана заједница, чијем конституисању је претходио етнички сукоб. На њега су утицали класа, култура, институционалне структуре као и вањски чиниоци. Етничка непријатељства израсла су из споја неповјерења међу културама и разлика у моћи.

У Босни и Херцеговини, као последица рата, присутан је одређени степен мржње међу различитим етничким заједницама. Мржња као интегрирајући чинилац народа показује се као ограничавајући за развој демократије. Мржња према другом народу може хомогенизовати један

народ, али га она истовремено двоструко хендикепира за демократске процесе. Босна и Херцеговина као држава у транзицији проживљава тешке тренутке. Једна од основних карактеристика грађанских/етничких сукоба јесте то да „током рата сложени идентитети ишчезавају и доминантан постаје онај који је најзначајнији у односу на сукоб” (Хантингтон, 2000:296). У случају грађанског рата у БиХ дошло је до јачања националних, културних и религијских идентитета на све три стране, односно код све три главне етничке групе, а истовремено ишчезавања заједничког југословенског идентитета и оне „босанске компоненте” која је одређен број Срба и Хрвата у БиХ прије рата везивала за Босну и Херцеговину као југословенску и њихову завичајну републику. Оног момента када су се Муслимани и Хрвати определијелили за независност БиХ упркос противљењу Срба, а међународна заједница признала нову државу, та држава и њој лојални грађани постали су непријатељи српског народа који је желио да остане у Југославији. Након признавања услиједио је крвави међуетнички рат у коме је свака страна гинула за своје националне циљеве – Муслимани за јединствену Босну и Херцеговину, Хрвати за Херцег-Босну, а Срби за Републику Српску. Након три и по године насиља и хаоса, убијања, етничког чишћења, рушења и паљења, крваво су покидане све везе између босанско-херцеговачких народа, али и између огромне већине Срба и Хрвата са једне, и саме Босне и Херцеговине са друге стране. То што су и једни и други након завршетка рата приморани да живе у држави против које су се борили ни на један начин не мијења ову чињеницу. Лојалност Срба према Републици Српској, за коју су се борили и претрпјели велике жртве, а чије институције једине у БиХ штите српски национални интерес и поштују њихова људска права, је неподјељена. Са друге стране, огромна већина српског народа више не осјећа лојалност према, сада „званичној”, држави БиХ, под чијом су заставом мучени и убијани српски цивили, паљена српска села, а њихови становници тјерани у избјеглиштво.

Национални идентитет српског народа у Републици Српској и Босни и Херцеговини створен је и обликован под утицајем бурне историје овог региона, коју су махом чинили ратови, устанци и окупације, генерисани споља, а затим прихватани, помагани и одржавани изнутра. У том вишевијековном крвавом хаосу, из различитих етничких маса откидани су дијелови и стварани посебни национални корпуси. Кључне и најзначајније карактеристике које су их учиниле народима, у највећој мјери су представљале и основне разлике у односу на дојучерашње сународнике, што се, у босанско-херцеговачком случају, углавном односи на религију и културне специфичности које из ње произилазе.

Како истиче Мирјана Касаповић: „У БиХ очито није изграђен заједнички политички идентитет свих националних заједница. Нема заједничког доживљаја повијести ни заједничке религије или јединствене културе које би могле бити његово извориште као што је то у националним државама. Нема ни великих догађаја у повијести који би могли повезивати припаднике различитих етничких или културних заједница и били извориште заједничког политичког идентитета као у неким вишенационалним државама. Нема ни једнога великога догађаја у повијести Босне и Херцеговине које три главне вјерске и етничке групе доживљавају једнако, а који би могао бити врело заједничког поноса” (Касаповић, 2005:199).

Случај Босне много тога открива. „Седамнаест година након закључења Дејтонског споразума који је довео до краја рата у Босни, земљом и даље влада Канцеларија високог представника УН (ОХР). Упркос одржаним изборима, у БиХ није било садржајне демократије; ОХР користи своју моћ да смијени предсједника, премијере, суце, градоначелнике и друге изабране функционере. Може доносити законе и креирати нове институције не осврћући се на жеље босанског народа. Велики дио административних способности босанске владе налази се прије у рукама међународних стручњака него домаћих државних службеника.” (Фукујама,2005:123.).

Управо тако, и Фукујама је схватио да је Босна и Херцеговина несумњиво куриозитет у међународној пракси по много чему, а посебно по свом унутрашњем правном поретку. Настала на темељу Дејтонског споразума, егзистира на мишићима високих представника, неизвјесно докле. Прошлост ове земље је била бурна, садашњост је у рукама високог представника и међународне заједнице, будућност је толико извјесна да готово сви млади људи своју перспективу траже изван ових граница. Толико моћи у једном човјеку, уз то страни држављанин, без икакве одговорности свијет није запамтио. Високи представник у овој земљи буквално има право на све. Нема те области живота на које господин високи не може утицати. Једино на шта до сада није уопште остварио утицај је животни стандард грађана. Његови вербални иступи су препуни бриге за будућност БиХ и њених грађана, а у практичном дјеловању његов једини резултат је потпуно нефункционална земља. Све и једна реформисана БиХ институција је још увијек далеко од дефинисане јој функције. Све су оптерећене унутрашњим противрјечностима насталим на основу међунационалне нетрпељивости и настојања појединих националних представника да остваре апсолутну контролу над свим процесима у земљи.

ОБЛИЦИ И НОСИОЦИ УГРОЖАВАЊА ПОЗИЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ - МНОГО ГРАБЉИВАЦА НА МАЛОМ ПРОСТОРУ

Само постојање Републике Српске представља једно од најконтроверзнијих питања у савременој балканској политици. Иако је Република Српска званично прихваћена од стране међународне заједнице која је, истини за вољу, имала визију неке врсте етно-територијалне подјеле Босне и Херцеговине током највећег дијела трајања грађанског рата деведесетих, њена власт и институције изложене су сталним притисцима и нападима, како муслиманских и хрватских, тако и страних званичника. Овакав однос власти у Сарајеву и међународне заједнице према Републици Српској ни у ком случају не доприноси смиривању тензија у оквиру БиХ. Мирјана Касаповић сугерише да се приврженост заједничкој држави може развијати само ако она омогућује пуни развој националних идентитета, односно посебних идентитетних заједница које у њој живе. Бошњаци, Хрвати и Срби могу бити босански патриоти или домољуби само ако босанска држава ничим не доводи у питање њихове националне идентитете и латентно их не сумњичи као потенцијалне рушитеље државе.

У Босни и Херцеговини данас, међутим, тешко да се могу наћи значајнији примјери покушаја мирољубиве коегзистенције и међусобног поштовања и уважавања различитих националних и политичких интереса. Са друге стране, притисци и напади на Републику Српску изражени су кроз све могуће друштвене, политичке, економске, културне и медијске форме. Циљ је јасан, што више ослабити позицију Републике Српске и српског народа, и да се на све могуће начине спријечи и подрије њен развој и дугорочна стабилност. Двоструки аршини међународне заједнице, који су били тако очигледни и за вријеме трајања рата, наставили су се, само у другом облику, и након потписивања Дејтонског мировног споразума, иако је њиме та иста заједница озваничила постојање Републике Српске.

Наиме, од самог потписивања мировног споразума практично се ради на њеном укидању и то тако да преношењем надлежности на заједничке органе укине саму себе. То се углавном остварује путем притисака, пријетњи и уцјена. „Република Српска је *enfant terrible* у Босни и Херцеговини коју стално треба кажњавати”. (Кунић, 2005:152). Како примјећује Милијан Поповић: „Једва да се осушило мастило на потписима учесника Мировне конференције у Дејтону и у Паризу 1995, а већ су кренуле силе, како унутрашње тако и међународне, да се изврши ревизија Дејтонског устава. То се радило на разне начине и употребом различитих средстава, али упорно и континуирано. При том

су углавном коришћене две главне полуге, Уставни суд Босне и Херцеговине и установа високог представника међународне заједнице”. (Поповић, 2005:211).

Отворен анимозитет који већина Срба у Републици Српској несумњиво осјећа према званичној држави Босни и Херцеговини резултат је како самог рата, тако и више других (послијератних) фактора којима је заједничко то да свесрдно утичу на (даље) отуђење и окретање српске заједнице од институција и идеје БиХ. Иако власти у Сарајеву и међународни званичници официјално заступају концепт грађанске државе која (би требало да) има једнак однос према свим својим становницима, без обзира на њихову националну и вјерску припадност, њихове изјаве, активности, поступци и политика садрже све, само не то. Сасвим супротно, напади из Федерације на Републику Српску ни мало не губе на интензитету и поред чињенице да је од завршетка рата прошло већ двије и по деценије, док међународна заједница само декларативно подржава „мањи” ентитет, с обзиром на то да су њене активности углавном усмјерене ка урушавању институција и одузимању надлежности РС. У таквим околностима разумљив је став и отпор српског народа према наметнутом „заједништву.”

Континуиран је процес јачања државних институција преношењем надлежности ентитета на институције БиХ, који се иначе спроводи произвољно, по нахођењу високог представника и међународних институција, а без икаквог правно утемељеног основа. То траје већ двадесет и пет година и у овом периоду знатно је нарушен политичко-правни капацитет Републике Српске. Изнуђено је доношење многих законских прописа на нивоу Босне и Херцеговине под маском економских и евроатлантских интеграција, често са једним јединим циљем – слабљење политичко-правног субјективитета Републике Српске. Како наглашава Петар Кунјић: „Дејтонски споразум се узима за једнократну употребу (за успостављање мира), а Уставу Босне и Херцеговине даје се номиналан, а не нормативни карактер. Сваки застој у спровођењу реформи квалификује се као опструкција европских интеграција, и по правилу проналази се *жртвени јарац*, а то је Република Српска”. (Исто:147).

Поред уставних промјена и константног подривања и урушавања институција Републике Српске, дискриминација Републике Српске се спроводи и на много других, различитих начина. Наиме, само на примјеру званичних података о странијој донаторској помоћи видљива је директна дискриминација Републике Српске у односу на муслиманско-хрватску федерацију од стране међународних институција. Упркос чињеници да се Република Српска простире на 49% територије БиХ,

„након конституисања Босне и Херцеговине као државе са два ентитета наступа период отклањања посљедица ратних разарања и за то је обезбјеђена међународна донаторска помоћ у износу од 5.3 милијарде долара, са омјером улагања 60% за Федерацију БиХ, 24% за заједничке интегралне међуентитетске инфраструктурне пројекте и свега 16% за Републику Српску. При томе, Република Српска је свој дио помоћи, реално троструко мањи, примила са скоро двије године закашњења у односу на ФБиХ”.

Образовни систем је још једна сфера на коју међународна заједница врши континуирани агресиван утицај у циљу централизације босанско-херцеговачког друштва. Образовни систем иначе представља један од стубова сваког друштва којим се обликују и усмјеравају свијест и ставови нових генерација о свим значајним питањима, па тако и националном. образовање, непобитно, има битну улогу у формирању система вриједности и обликовању националног идентитета. Распад Југославије и успостављање новог друштвеног система утицали су и на промјене образовног система у Републици Српској, који је био под знатним утицајем социјалистичке идеологије предратне СФРЈ у свим њеним бившим републикама, па тако и у БиХ и Републици Српској. У току рата школе у Републици Српској радиле су по програму и уџбеницима из Србије, да би онда Дејтонским мировним споразумом, па затим Уставом БиХ и Уставом Републике Српске, сфера образовања (законска регулатива, финансирање, уређење образовног система, наставни планови и програми, организација и реализација образовних процеса и др.) дефинисана као функција ентитета, односно кантона у Федерацији БиХ. Та основна премиса била је битна конституента успостављања мира у Босни и Херцеговини. (Бранковић, 2005:428).

„Не мијењајући радикално циљеве образовања нити структурне компоненте система, надлежни органи Републике Српске извршили су промјене у наставним плановима (преименовање неких предмета и увођење вјеронауке у школе) и наставним програмима из националне групе предмета (књижевност, историја, географија), те основали већи број школа и факултета. Тако је успостављен нови образовни систем Републике Српске” (Исто). Програми из националне групе предмета осмишљени су, између осталог, како им и сам назив каже, тако да се њима развија и његује свијест о традицији и култури сопственог народа – ћирилично писмо, православље, српска књижевност и историја. С обзиром на антагонистичке односе између локалних националних заједница у БиХ и тежак и комплексан међународни и унутрашњи положај Републике Српске, избалансирана и објективна историја региона и српског народа у њему је једини начин да српска дјеца

стекну свијест о мјесту и улози свог народа у историји Босне и Херцеговине.

Систем образовања у Републици Српској, као и сви други друштвени системи, налази се под сталним притисцима међународне заједнице која упорно покушава да потисне његову националну компоненту, односно да је измијени из српске у „босанску”. У праву је Драго Бранковић када истиче да „Постепено, али и континуирано у БиХ изграђује се схватање о неопходности радикалних реформи образовања у свим његовим дијеловима – од предшколског васпитања до докторских студија. Све те реформе, како и представници међународних институција захтијевају, треба провести према европским стандардима. То постаје скоро једини аргумент за радикалне промјене. Али, и сам термин *европски стандард* недовољно је прецизиран, па се под захтјевом за примјену европских стандарда уврштавају и оне промјене које с тим немају никакве везе”. (Исто, 2005:431).

Није тешко препознати о каквим промјенама се овдје ради и шта им је крајњи циљ. Наиме „суштину тих промјена чине покушаји да се постепено, различитим поступцима и формама, у првој фази уједначи образовни систем Републике Српске и Федерације, а у другој фази (скоро у свим елементима) успостави јединствен образовни систем у БиХ”. Међутим, „у Републици Српској постоји широко распрострањено схватање да треба примјењивати европске димензије образовања, али не и изграђивати јединствен, како се често одређује, унитаран образовни систем. Стога нема опште сагласности за промјене којима се ствара јединствен образовни систем у БиХ у оквиру ентитетских институција Републике Српске”. (Исто).

Однос званичног Сарајева и међународних званичника у БиХ према Републици Српској, међутим, не доприноси ни смиривању тензија нити интеграцији босанско-херцеговачког друштва, али зато има кохезиван ефекат на народ и институције Републике Српске. Главни утицај бројних напада на локално српско становништво и његове политичке представнике представља јачање политичког јединства српске („наше”) групе суочене са „другом” (у овом случају посматраном као неком врстом уније између Муслимана, Хрвата и одређених чинилаца у међународној заједници). Невезано за њихове евентуалне унутрашње размирице, све српске политичке партије у Републици Српској и Босни и Херцеговини морају се ујединити у одбрани српског ентитета чије се институције виде као једини сигуран начин одбране и заштите српских националних интереса. Национална политика представља окосницу програма свих странака без обзира на њихову идеолошку позадину и

опредјељење. На сличан начин функционише и размишља и биначко тијело, односно становништво Републике Српске. Упркос многобројним свакодневним проблемима друштвене, економске или неке друге природе, интерес, добробити, у крајњој линији, опстанак Републике Српске налази се на врху листе приоритета већине становника српске националности.

Чињеница је да су Срби, као конститутивни народ који чини 90 одсто становништва Републике Српске, још почетком 90-их на плебисциту одбили БиХ као самосталну државу. Као и да су је, касније, захваљујући потписима на Караџића у Лисабону и Милошевића у Дејтону, прећутно прихватили као шири оквир Републике Српске. Али, ревизија и слова и духа Дејтонског споразума од стране самих његових твораца, те асиметрично третирање Косова и Метохије и Републике Српске од стране те међународне заједнице, довеле су до потпуног неповјерења према сваком посредовању Брисела и Вашингтона у изградњи функционалније Босне и Херцеговине. А бјесомучно понављање из Сарајева да је „Република Српска геноцидна креатура”, да су „српски политички представници злочинци и фашисти”, да је „српски народ агресорски” и слично, учинило је Србима, и иначе нежељену, државну заједницу са Бошњацима, потпуно неприхватљивом.”

Допуне Кривичног закона БиХ које је наметнуо одлазећи Високи представник у Босни и Херцеговини, Валентин Инцко, званично су објављене у Службеном листу БиХ 27. јула 2021. године, чиме су створене правне претпоставке да ће „негирање геноцида и величање ратних злочинаца бити кажњиво од наредног дана, 28. јула”. Али, не само то, ово је означило и улазак у најдубљу кризу у БиХ послје потписивања Дејтонског споразума. За прекршиоце Кривичног закона овим се допунама предвиђа казна затвора у трајању од три мјесеца до пет година. Скупштина Републике Српске је поводом наметања овог Закона донијела одлуку о одбацивању овог Закона на територији Републике Српске, као и одлуку о блокади свих институција БиХ. Политички представници из Републике Српске у свим институцијама су напустили исте и фактички блокирали њихов рад. Актима Високог представника и Републике Српске питање геноцида је из правосудних институција и праксе премјештено у политички дискурс. Постало је то прворазредно политичко питање које је на политичку сцену у БиХ поново вратило ратну реторику. Почела је расправа о дисолуцији БиХ, пријетња ратом и оружјем, покретање оптужница за негирање геноцида и тако даље. Цијела политичка сцена у БиХ је добила физиономију претконфликтног стања, али поновно питање разумјевања геноцида

као најтежег облика ратног злочина. Наметнуло се и питање да ли је означавање ратног злочина над Муслиманима у Сребреници довело до потпуне релативизације појма геноцида и могућности да се геноцидом значи сваки злочин који је у политичком интересу неких групација. Сва правна акта УН којима се дефинише карактер геноцида и правни поступак у гоњењу починилаца истог су потиснута у страну, а политички аргументи су замијенили правне. Ова ситуација је наметнула и питање како је могуће да се злочин над једним бројем Муслимана у Сребреници прогласи геноцидом, а у исто вријеме злочин над приближно истим бројем Срба није добио судски епилог ни на било којој правосудној институцији у БиХ. Тај злочин је остао без казне и квалификације карактера злочина, и поред чињенице да се знају починиоци и број жртава. Овим је учињен и злочин над правом и правдом. Интерес жртава је замијењен политичким интересом. То је разлог да се, још једном, окренемо питању разумијевања појма геноцида и његовим посљедицама.

ОЧУВАЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И ЊЕНИХ НАДЛЕЖНОСТИ - ПРИОРИТЕТ ИЗНАД СВЕГА

Изразита бруталност грађанских ратова оставља дубоке посљедице дуго након што само насиље престане, а једна од највећих посљедица је, свакако, далеко јачи осјећај националног идентитета у односу на онај који је постојао прије избијања сукоба. То се најбоље потврђује на примјеру Републике Српске у којој је рат у значајној мјери обликовао и ојачао идентитет српског народа, нераскидиво га везавши за новостворени ентитет и истовремено га у потпуности одвајајући од било какве идеје „Босне и Херцеговине” или припадности истој.

Дејтонски мировни споразум је међународни документ који се мора досљедно спровести. Он пружа реалан оквир за изградњу Босне и Херцеговине као сложене заједнице два равноправна ентитета и три конститутивна народа. Срби, Хрвати и Бошњаци су кроз вијекове у Босни и Херцеговини заједно живјели и нико нема права да је данас ексклузивно својата. У имплементацији Дејтонског споразума постигнути су значајни резултати, прије свега у јачању мира, обнови и стварању претпоставки за нормалан живот. Поштовање и заштита људских права, јачање демократских институција власти, јачање политичке културе, дијалога, толеранције, демократије, изградња правне државе и подизање одговорности у обављању јавних функција треба да буду приоритети у Босни и Херцеговини.

Босна и Херцеговина ће бити модерна држава онда када ефикасно организује реалне људске интересе и култивише интересни хаос и ирационално сукобљавање интереса преведе у хармонију. Основу модерне, правне, демократске и цивилизоване Босне и Херцеговине треба да чине стриктна правила понашања и свијест грађана да се она морају поштовати. Зато је потребна универзална мудрост у организацији и вођењу Босне и Херцеговине као државе. Како би стабилност Босне и Херцеговине била на вишем нивоу, потребно је смањити репресију и јачати васпитну улогу државе.

Основне функције и циљеви Босне и Херцеговине као државе треба да буду јачање моћи заједнице, јачање слободе појединца у заједници и смањивање репресије и јачање васпитне улоге државе. Аристотел је често истицао „да је мотив законитости општа, а мотив незаконитости индивидуална корист”, исто тако као што Платон за добре државе узима оне у којима се влада по законима, а за лоше у којима се влада мимо закона. Функција Босне и Херцеговине као државе треба да омогући коегзистенцију појединих интереса, посредством правила која треба да предупреду, смање и ублаже сукобе. Социјална контрола, контрола појединаца, група и друштва у цјелини је неопходна. Босна и Херцеговина као модерна држава треба да осигура својим грађанима максимално могућу слободу, зајамчени минимум правде и једнакости, те одређени степен опште социјалне сигурности. Она треба да минимизира принуду, а максимизира сагласност, у датим друштвено-историјским условима.

Различите теорије и дефиниције су сагласне да идентитет на „макро нивоу” представља нужан предуслов друштвеног поретка и стабилности у свакој врсти заједнице, док на микро нивоу отвара питање „Ко смо?”. У том смислу, данас се национални идентитет поново враћа у жижу свјетског интересовања. Пробуђени из сопственог мита о либералном капитализму као „крају историје” праћеног замагљеним ликом „свјетског грађанина”, западни интелектуални и политички кругови почели су не само да говоре о новом „повратку историји”, већ и да поново промишљају национално питање. У том духу, у Француској је прије неколико година отворена дебата о националном идентитету, која је мобилисала велики дио француске јавности. Дебате у Енглеској, као и у сусједним земљама попут Румуније и Мађарске познате су у широј јавности, као и многа истраживања расположења јавног мњења и грађана у западним земљама. Савремена Европа креће се у правцу преиспитивања политичких и вриједносних праваца. Доба постлиберализације, обиљежено све дубљим и видљивијим промјенама у односима

политичке и друштвене моћи, на нов начин отворило је питање националног идентитета. Али, национални идентитет, уствари, није ни сишао са дневног реда у протекле двије деценије, он је само био ексклузивно резервисан за одређене народе. Тако су, сасвим парадигматично, идеје о глобализацији, демократији - о некој квази демократији која се може и коју треба „експортирати”, затим идеје о плурализму, толеранцији, хуманитарним интервенцијама, ратовима за слободу и демократију (од Србије до Републике Српске, до Ирака и Авганистана) – имале за циљ да прикрију остварење америчког националног интереса, који се интелектуално, медијски и политички покушао представити као универзални интерес човјечанства. У ту сврху требало је створити имагинарног либерално-индивидуалистички оријентисаног „грађанина свијета”, који би, полусвјесно прихватајући наметнуту идеологију материјализма и конзумеризма, типичну за потрошачко друштво, изгубио политички и вриједносни компас, постајући скоро савршен објект манипулације и доминације. Тако се и идентитетско и културно у „добу слике” и у „добу појаве” обликовало путем псеудофирмације индивидуалности специфичног неопрагматичног материјализма.

Свијет 21. вијека је свијет у настајању, то је рађање новог свијета и нових вриједности. Биполарни свијет је нестао, једнополарни је неодржив, а мултиполарни је у настајању, на жалост, кроз крваве сукобе. Границе између цивилизација постале су прве линије сукоба. То је свијет који свједочи да политика не постоји без идентитета, а да идентитет не постоји без вриједности. Чувена Бизмаркова формула о „политици као умјетности могућег” свој израз налази у овом односу, који свједочи да свођење политике на технику и вјештину испражњену од садржаја – некакву трансисторијску, трансдемократску, трансидентитетску произвољну праксу води у политички и вриједносни солипсизам. Јер само *solusipse* нема идентитет, будући да идентитет управо и увијек упућује на другог, на заједницу и на тај начин унутар себе увијек подразумева стварни плурализам.

То је смисао у којем је заједнички идентитет предуслов напретка заједнице, друштва и државе и у којем се национални идентитет и држава узајамно прожимају. Да политика без идентитета нема будућност и да политичка заједница без идентитета, у строгом смислу, не постоји као политичка, данас најбоље, и сасвим убједљиво, показује случај Европске уније. Европска унија, као највећи мировни пројекат у историји и трансационални савез, свакако, не може се потцијенити. Али, оно што се с развојем европске идеје показало јесте да економски, па чак и политички развој европских земаља у правцу интеграције, није

по себи довољан да би се на основу њега развио заједнички идентитет. Са друге стране, а опет у сличном смислу утврђивања политичког идентитета, у европским круговима поново се покреће дебата да ли ће се као фундаментална вриједност Европе узети просвјетитељство или хришћанство. Данас су недоумице у том погледу враћене скоро на почетак. Два принципа, међутим, нарочито на терену политичке стварности, уопште не морају бити у нужној колизији, управо у смислу у којем ум и вјера имају другачије сфере дјеловања и важности, које могу бити у сагласности, прије свега када је ријеч о теми Европе као „културне и духовне реалности”.

Можда и није чудо што се све ово сасвим транспарентно приказује управо у стварности Републике Српске данас. Зато национални идентитет Републике Српске има будућност. Жива стварност Републике Српске, која изражава вољу њеног народа, јесте грађанска и српска опција, штавише српска опција у овом случају јесте грађанска опција и обратно. То је темељ њене унутрашње снаге и вриједносног система, темељ њене непорециве реалности, као и путоказ њене будућности. То је и главни разлог инсистирања на измјени Дејтонског споразума у правцу јачања централизоване власти и смјеру укидања надлежности ентитета, док се у другим дијеловима свијета врши децентрализација. То, ван сваке сумње, доводи у питање демократију и вољу народа Републике Српске.

Дејтонски мировни споразум је међународни документ који се мора досљедно спровести. Он пружа реалан оквир за изградњу Босне и Херцеговине као сложене заједнице два равноправна ентитета и три конститутивна народа. Срби, Хрвати и Бошњаци су кроз вијекове у Босни и Херцеговини заједно живјели и нико нема права да је данас ексклузивно својата. У имплементацији Дејтонског споразума постигнути су значајни резултати, прије свега у јачању мира, обнови и стварању претпоставки за нормалан живот. Поштовање и заштита људских права, јачање демократских институција власти, јачање политичке културе, дијалога, толеранције, демократије, изградња правне државе и подизање одговорности у обављању јавних функција требају бити приоритети у Босни и Херцеговини. Демократске промјене у окружењу и економска транзиција ће допринијети даљем смањењу национализма и помоћи у даљој примјени цивилног дијела дејтонског споразума и развоју нових социјалних вриједности. Интеграциони процеси су важни за Босну и Херцеговину уколико не жели да остане и да буде земља сиромаштва, политичке ирелевантности и даљег пропадања.

За српски народ у БиХ, сасвим логично, опстанак Републике Српске представља највећу гаранцију очувања његовог националног идентитета, поштовања његових људских права и, коначно, једину гаранцију опстанка Срба у Босни и Херцеговини. Република Српска и њене институције су, према томе, савремени чувари и заштитници интереса, права, културе и традиције српског народа у БиХ, који је поново, као и кроз најдужи дио своје историје, изложен великим притисцима да се одрекне своје националне свијести и прихвати неку врсту хибридног идентитета који би одговарао интересима оних међународних сила које тренутно доминирају овим просторима. Сценарио одрицања (од свог) и прихватања (наметнутог), који је више пута прављен у „националним радионицама” великих сила, никада, међутим, није реализован у стварном животу. Притисци који долазе из званичног Сарајева и међународне заједнице не доприносе хомогенизацији босанско-херцеговачког друштва генерално, већ само хомогенизацији српског народа у Републици Српској, који је сада вјероватно даље од Босне и Херцеговине него што је то икада био у њеној новијој историји. Очигледно је да се српски национални идентитет, створен и обликован вјековима тешке и крваве историје у којима су Срби поднијели огромне жртве и више пута били у опасности од потпуног затирања, показао отпоран на све покушаје пријетњи и уцјена, напада и дискриминације.

ЗАКЉУЧАК

Национални идентитет Републике Српске битно је европски идентитет, а њене вриједности европске вриједности. Идентитет Републике Српске саприпадан је и саобразан у исти мах и најбољој просвјетитељској европској традицији, као и хришћанској европској традицији, баш као што је, и не мање важно, такође идентитет који одговара „принципу реалности”. Тако се и са прагматичног становишта (оног што се на Западу најчешће назива *reality check*) у потпуности показује као савремен и стваран. Политички, историјски и културни фактори формирања српског националног идентитета у Републици Српској у потпуности су компатибилни како са европским старогрчким одређењем идентитета (код Платона и Аристотела, гдје се појам идентитета везује за заједничко поријекло припадника једне политичке заједнице и за осјећања пријатељства и љубави међу грађанима који тај идентитет дијеле), тако и са проширеним појмом историјског идентитета на темељу којег су се појавила савремена одређења и идеја да се „политика најприје, нарочито у прелазним раздобљима, састоји од дефинисања идентитета”. Супротно томе, на сцени је јаловост,

нереалност и неевропски карактер фундаментално нерационалног покушаја да се ни из чега створи некакав „идентитет БиХ у транзицији”, некакав транзициони идентитет „Босанаца”, који би потом требало да прерасте у перманентни и пређе из варијабле у константу, уништавајући плурализам, мултикултурализам и демократију. Такав покушај је од почетка осуђен на неуспјех. Основни разлог зашто је БиХ нефункционална и неодржива држава, зашто је то држава без будућности, лежи у чињеници да је ријеч о политичкој заједници без идентитета, о држави која нема ниједан заједнички датум. Срби у Републици Српској нису „Босанци” и никада то неће ни бити, а то је и у супротности са европским духом, којег карактерише различитост и плурализам у културном, духовном и обичајном смислу и контексту.

Пред нама је у Босни и Херцеговини веома важан и тежак задатак. Ми се морамо учити дијалогу и толеранцији, јер све наше невоље проистичу из чињенице што ми не умијемо да комуницирамо једни са другима. Само васпитањем и образовањем за дијалог и толеранцију може се стећи свијест да су други човјек и наша култура наша допуна, а не наш пакао. Ко није трпелив, не може бити савремен човјек: још није дорастао до човјекове висине! Да би то постигао, он мора да послуша различите гласове времена и различите начине говора, јер само тако има могућност и да упоређује, бира и ствара. Један, уистину, дијалошки начин мишљења и живљења имао би за последицу да међу мислиоцима не би било догматика, међу вјерницима не би било фанатика, а међу политичарима не би било тирана.

Иако Република Српска није држава, она посједује велики број државних атрибута укључујући владу, парламент и више институција којима је циљ заштита и јачање политичке и економске позиције ентитета, као и права и културе српског народа. Теоријски посматрано, модерна држава има капацитет да преобликује начин на који друштво посматра себе путем законске регулативе и моралног убјеђења, као и контроле образовног система. Управо у овој тачки је најјаснија подударност између интереса државе и етничке групе. Најважнија брига етничке групе је њен опстанак и културна репродукција. Држава на исти начин брине о осигурању континуиране, репродуковане подршке институцијама система. Ово двоје се састају у сфери образовања, гдје се махом и врши ова репродукција. Невезано за међународни легитимитет, или недостатак истог, неспорна је чињеница да је Република Српска за српски народ који живи у њој његова држава, много више него што је то Босна и Херцеговина.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Барашин, О. (2021.), *Противрјечности босанскохерцеговачке стварности*, Независни универзитет Бања Лука, Бања Лука
2. Бранковић, Д. (2005.), *Образовање - Десет година послје Дејтона*", у Република Српска - Десет година Дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука
3. Касаповић, М. (2005.), *Босна и Херцеговина-подијељено друштво и нестабилна држава*, Политичка култура, Загреб
4. Кунјић, П. (2005.), *Деформација Дејтонског мировног споразума ка унитарној Босни и Херцеговини*, у Република Српска-Десет година Дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука
5. Поповић, М. (2005.), *Од конфедерализма ка регионализму*, у Република Српска - Десет година Дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука
6. Фукујама, Ф. (2005.), *Изградња државе*, ИЗВОРИ, Загреб

ИНИЦИЈАТИВЕ ЗА РЕГИОНАЛНУ САРАДЊУ НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ: СЛУЧАЈ „МИНИ ШЕНГЕНА”

Сажетак: У овом раду ћемо анализирати идеју „мини Шенгена” као облика економског, привредног и трговинског повезивања земаља Западног Балкана (Босне и Херцеговине, Србије, Црне Горе, Албаније и Северне Македоније), као и перспективе њене реализације у пракси у будућности. Реч је о иницијативи о којој се говори већ неколико година уназад, а коју је формално предложио председник Србије Александар Вучић 2019. године. Најпре ћемо дати кратак осврт на историјат регионалне сарадње на простору Западног Балкана са акцентом на ЦЕФТА споразуму, а затим ћемо пружити увид у перспективу и динамику приступања земаља Западног Балкана у Европску унију. Образложићемо због чега се иницијатива „мини Шенгена” јавља као својеврсни супститут за губитак пуноправног чланства ових земаља у Европској унији. Анализираћемо сам појам и полазне основе иницијативе „мини Шенгена” на основу доступних предлога и изјава релевантних политичких и привредних актера на посматраном простору. Објаснићемо какве реакције је изазвала дата иницијатива у свакој од посматраних држава, али и у Европској унији и свету. Размотрићемо потенцијалне предности реализације иницијативе, али и објективне препреке и изазове који пред њом стоје. Посебно ћемо се осврнути на погодности и проблеме које би спровођење ове иницијативе донело Србији, узимајући у обзир различите сценарије – од могуће економске и политичке доминације Србије као највеће земље и економије, до страха од снажног муслиманског фактора унутар „мини Шенгена” и стварања предуслова за настанак тзв. Велике Албаније. У закључку ћемо сажето елаборирати основне резултате истраживања, са фокусом на предикцију исхода иницијативе. У раду ћемо користити методу анализе, компаративну методу и методу студије случаја.

Кључне речи: „мини Шенген”, регионална сарадња, Западни Балкан, Србија, Европска унија.

¹ Др Рајко Петровић, Институт за европске студије, Трг Николе Пашића 11, Београд, rajkopetrovic993@gmail.com

УВОД

Под тзв. Западним Балканом подразумевамо балканске земље које још увек нису чланице Европске уније.² Сам назив нема историјско утемељење, већ је реч о политичком термину насталом у 21. веку, пре свега у контексту сарадње Европске уније са земљама тог простора. Те земље су Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија³, Северна Македонија и Албанија. Реч је о простору од преко 200.000 km² на коме живи нешто више од 17 милиона становника. Употреба термина Западни Балкан одувек је имала и своју симболичку функцију – најпре се покушао избећи пејоративни назив Балкан кроз употребу „политички коректног” термина југоисточна Европа, али се касније одустало од њега и термин „Балкан” са префиксом „Западни” поново је постао део европског политичког вокабулара.⁴ Историјски гледано, реч је о простору који је у последњих неколико векова имао исту или сличну политичку судбину – од тога да је био део некадашњег Османлијског царства, до тога да је тај простор (сем Албаније) био интегрисан у јединствену југословенску државу током већег дела 20. века. Доминантан народ на овом простору чине Срби, којих има око 7,5 милиона и већински су народ на простору Републике Српске и Србије, уз значајан удео у становништву Црне Горе. Две доминантне религије, а тиме културне зоне су православна хришћанска и исламска, где православца има око осам милиона, а муслиманског живља око четири милиона.

У економском смислу, посматране земље спадају у тзв. земље у развоју, које се, посматрано по релевантним економским параметрима попут БДП-а, налазе међу најсиромашнијим и најнеразвијенијим европским земљама. У погледу спољне политике, реч је о земљама посвећеним добијању пуноправног чланства у Европској унији. Србија, Албанија, Северна Македонија и Црна Гора имају статус кандидата, док Босна и Херцеговина још чека на одобрење истог, односно спада у категорију држава потенцијалних кандидата. Када је реч о чланству у војним савезима, Црна Гора, Северна Македонија и Албанија су

² Премда је Турска делом смештена и на Балканско полуострво и није чланица Европске уније, она се не сматра земљом Западног Балкана.

³ Аутор ће, у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација, Косово и Метохију третирати као саставни део територије Републике Србије.

⁴ Сенка Д. Павловић, „Западни Балкан: разна имена за разне намене”, *Политика*, 15.06.2010, Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/138701/Zapadni-Balkan-razna-imena-za-razne-pamene> (Приступљено 30.6.2020)

чланице НАТО, Босна и Херцеговина има усвојен акциони план за чланство у НАТО, док Србија са најмоћнијом светском војном алијансом има потписан Индивидуални акциони план партнерства.

ИСТОРИЈАТ РЕГИОНАЛНЕ САРАДЊЕ НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ

Све земље Западног Балкана, изузев Албаније, провеле су већи део 20. века у заједничкој јужнословенској држави, што је представљало својеврсни врхунац регионалне сарадње. Распад Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1991. године донео је са собом бројне изазове – од ратова који су вођени 1990-их година, преко тешке економске кризе, до неславног статуса европске периферије за цео регион. Свака од новонасталих држава имала је своје проблеме, али и мање-више идентичне стратегије у оквиру отпочињања процеса приступања Европској унији. Све земље Западног Балкана, укључујући и Албанију, започеле су упоредо и процесе разградње комунистичког наслеђа и демократизације државе, као и либерализације привредног система. Временом су се јавиле различите иницијативе за сарадњу између земаља на простору ширег региона југоисточне Европе, од којих су најзначајније Процес сарадње у југоисточној Европи, ЦЕФТА, Пакт за стабилност у југоисточној Европи, Савет за регионалну сарадњу, али и шире иницијативе за сарадњу у којима су учествовале земље Западног Балкана попут Организације за црноморску економску сарадњу, Централноевропске иницијативе, Процеса дунавске сарадње и Јадранско-јонске иницијативе.⁵ Разлози за подстицање различитих облика политичких и економских иницијатива били су (и остали) бројни – потреба за приближавањем Европској унији, укључивање у друге облике европских интеграција, реално постојећа упућеност суседних земаља једних на друге, ограниченост националних тржишта, неопходност развоја инфраструктуре, потреба за коришћењем заједничких ресурса, притисак из Европе и света на земље балканског простора да успоставе међусобну сарадњу у различитим областима итд.⁶

Процес сарадње у Југоисточној Европи започет је 1996. године са циљем унапређења међусобне сарадње и дијалога земаља у региону у различитим областима, а пре свега у области безбедности. Једна од

⁵ Duško Lopandić i Jasminka Kronja, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2010, str. 18-19.

⁶ Ibidem, str. 22.

основних идеја ове иницијативе била је што квалитетнија припрема земаља региона за улазак у Европску унију у догледној будућности. Србија се прикључила Процесу сарадње на самиту у Скопљу октобра 2000. године. Поред пет земаља Западног Балкана, у раду учествују још и Бугарска, Хрватска, Словенија, Молдавија, Румунија и Турска.⁷ Ова иницијатива покренута је под утицајем Сједињених Америчких Држава, Русије, Аустрије, Италије и Швајцарске. Никада се није успела развити у организацију која би константно окупљала највише лидере земаља чланица. Њен фокус је, пре свега, био усмерен ка питањима безбедности, економској обнови и развоју, те демократизацији и јачању људских права у посматраним земљама.⁸

ЦЕФТА (Централноевропски уговор о слободној трговини) представља иницијативу трговинске сарадње на простору југоисточне и средње Европе започету 1992. године. Споразум су најпре потписале земље тзв. Вишеградске групе⁹ у Кракову, да би му се потом придружиле Словенија (1996), Румунија (1997), Бугарска (1998), Хрватска (2003) и Македонија (2006). Земље које су ушле у Европску унију су у међувремену иступиле (укључујући и Хрватску), док су 2006. године на Самиту земаља југоисточне Европе нови ЦЕФТА Споразум потписале Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора, УНМИК (у име Косова и Метохије), Албанија, Молдавија и Македонија, која је једина остала од старих чланица. Суштинско обележје ЦЕФТА-е јесте да је реч о споразуму који дефинише јединствену зону слободне трговине на територији земаља потписница.¹⁰ Споразум је прописао нулти царински режим за све индустријске производе, док је исти режим уведен и за око 90% пољопривредних производа. Спровођење у дело ове иницијативе послало је јасну поруку страним инвеститорима да је ипак могуће улагати у простор Западног Балкана. Споразум је омогућио ширење тржишта за све производе, трговину под истим условима за све произвођаче, отварање простора за инвестиције, али и олакшано свеукупно пословање са неким земљама и групацијама које нису део ЦЕФТА споразума – попут земаља ЕУ и ЕФТА (Швајцарска,

⁷ „Процес сарадње у југоисточној Европи (ПСуЈИЕ)”, Министарство спољних послова Републике Србије, Доступно на: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/seecp?lang=sr> (Приступљено 4.7.2020)

⁸ Dalibor Kekić, „Jadransko-jonska inicijativa”, *Međunarodni problemi*, Vol. LV, br. 3-4, 2003, str. 415.

⁹ У то време, то су биле Пољска, Чехословачка и Мађарска.

¹⁰ „Zakon o potvrđivanju sporazuma o izmeni i pristupanju Sporazumu o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi – CEFTA 2006”, *Bukurešt*, 19. decembar 2006.

Лихтенштајн, Норвешка и Исланд). Новом ЦЕФТА-ом из 2006. године регулисане су и области инвестиција, заштитних мера, нетарифних баријера, решавања спорова итд.¹¹ Вредност робног извоза ЦЕФТА од 2006. године бележи стални раст. Просечна годишња вредност извоза је у периоду након 2006. године удвостручена у односу на период пре 2006. године. ЦЕФТА од те године бележи позитивну динамику када је реч о покривености увоза извозом, као и просечан годишњи раст по стопи од 5,5%.¹²

НЕИЗВЕСНА ЕВРОПСКА ПЕРСПЕКТИВА ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА?

Потреба за новом регионалном иницијативом попут „мини Шенгена” намеће се као нужност у постојећим политичким и економским околностима у којима се земље Западног Балкана налазе. Већ деценијама те земље су у процесу приступања у Европску унију, који се налази у различитој фази од земље до земље. У сваком случају, главно обележје свих је идентично – крајња неизвесност стицања пуноправног чланства у Унији. На Солунском самиту Европске уније и земаља Западног Балкана 2003. године послата је порука да ове земље имају реалну перспективу за добијање чланства у ЕУ. Само једна од тадашњих учесница са Балкана, Хрватска, је 2013. године постала чланица, док су остале земље, упркос одређеним економским и политичким помацима, остале у запећку. Процес приступања је успорен не само објективним недостацима које земље Западног Балкана показују у области међусобних спољнополитичких и економских односа, или због њихових слабих унутрашњих реформи, већ и због чињенице да је, након уласка Хрватске, добар део грађана у различитим ЕУ земљама показивао противљење даљем проширењу. Стога је још од 2014. године чланство земаља Западног Балкана у ЕУ доведено у питање.¹³ Светска економска криза из 2008. године, која је дубоко погодила европску економију, утицала је на то да тема проширења ЕУ постане другоразредна. Простор Украјине је од избијања тамошњих сукоба 2014. године постао важнији за званични

¹¹ Jelena Simić, Dejan Đurić i Mila Mihajlović, „CEFTA i izvozna orijentacija zemalja Zapadnog Balkana”, *Škola biznisa*, Broj 3/2011, str. 53-54.

¹² Предраг Бјелић и Радмила Драгутиновић Митровић, *Унапређење позиције Србије у оквиру ЦЕФТА 2006*, Фондација за развој економске науке, Београд, 2018, стр. 21-22.

¹³ Јована Миловановић, „Западни Балкан у Европској унији – изазови и ризици у процесу приступања”, *Војно дело*, бр. 1/2017, стр. 42-43.

Брисел, али и најмоћније чланице ЕУ понаособ. Избегличка криза 2015-2016. године показала је да ЕУ види западнобалкански простор као свог чувара од дешавања на подручју Блиског истока. Иако земље Западног Балкана немају никакво право гласа у Унији, итекако су биле погођене њеним одлукама током овог кризног периода. Пријем Румуније и Бугарске у ЕУ 2007. године није се показао довољно успешним потезом, јер је реч о земљама које очигледно нису успеле да до краја спроведу демократизацију, а што се, примера ради, види у високој стопи корупције на свим нивоима власти и недовољно ефикасној борби против организованог криминала. Грађанима и политичким елитама у земљама Западног Балкана европске интеграције такође су постале све мање привлачне – како због економске кризе која је средства из ЕУ фондова учинила теже доступним, тако и због појаве већег интересовања других геополитичких такмаца за овај простор.¹⁴

У Стратегији о кредибилној перспективи Западног Балкана коју је сачинила Европска комисија 2018. године поручено је да ће Србија и Црна Гора бити једине земље Западног Балкана које ће добити јасан календарски рок о евентуалном приступању у Европску унију до 2025. године, док иста није предвидела датуме за европске интеграције Босне и Херцеговине, Албаније, Северне Македоније и тзв. Косова. Тим документом Србија и Црна Гора су означене као лидери у региону и предвиђено је да ће оне за седам година, односно до 2025. године, постати чланице Европске уније. Стратегија је земље Западног Балкана означила као „заробљене државе“, а политичку елиту у региону проказала као блиску криминалним структурама. Наведени су и други објективни недостаци у земљама датог региона, попут медија који се налазе под политичком контролом, уплитања јавног и приватног интереса, корупције у свим нивоима владе и администрације и сл.¹⁵

Крајем 2019. године истекао је мандат шефице дипломатије ЕУ Федерике Могерини (Federica Mogherini) која је чинила значајне напоре да се Западни Балкан што више приближи Унији. Могеринијева је инсистирала на томе да је ЕУ мировни пројекат који ће бити завршен тек када Западни Балкан постане део ЕУ. Проширење ЕУ је у том периоду, међутим, постало неизвесније него икада. Многе оцене су говориле да је перспектива приступања Западног Балкана у ЕУ у том

¹⁴ Ибидем, стр. 44-45.

¹⁵ Gjeraqina Tuhina, „Nova strategija EU: Samo Srbija i Crna Gora dobijaju rokove“, *Radio Slobodna Evropa*, 5. februar 2018, Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nova-verzija-eu-balkan/29018577.html> (Pristupljeno 10.07.2020)

периоду била на најнижој лествици у последњих 20 година. Преговори са Северном Македонијом и Албанијом нису били отворени због, пре свега, противљења председника Француске Емануела Макрона (Emmanuel Macron).¹⁶

У Извештају Европског парламента о Западном Балкану из јуна 2020. године најављено је, међутим, да је циљ проширења ЕУ у наредним годинама да земље Западног Балкана добију пуноправно чланство. Премда се у Извештају земље Западног Балкана позивају на већи ангажман у борби против корупције и јачање добросуседских односа, наведено је да је проширење ЕУ њен најснажнији инструмент за јачање политичке стабилности, безбедности, поштовања људских права и економског просперитета у целој Европи, укључују и Западни Балкан. Оливер Вархеји (Olivér Várhelyi), комесар за проширење ЕУ, нагласио је да је Западни Балкан, као „срце Европе“, један од најважнијих приоритета ЕУ у наредном периоду. Он је поручио да је донета одлука о отварању преговора са Албанијом и Северном Македонијом, али и спремљен финансијски пакет помоћи земљама Западног Балкана у износу од 3,3 милијарде евра.¹⁷

Немачка канцеларка Ангела Меркел (Angela Merkel), кључна политичка фигура Европске уније, изјавила је у јулу 2020. године да земљама Западног Балкана треба пружити перспективу уласка у Европску унију, напоменувши да ће Немачка током њеног председавања ЕУ (друга половина 2020. године) радити на напретку целог Западног Балкана, са фокусом на покретању преговора са Северном Македонијом, па и са Албанијом у крајњем случају.¹⁸

МИНИ ШЕНГЕН: ПОЈАМ И ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Европска унија је крајем 2019. године одбила да најави почетак преговора са Северном Македонијом и Албанијом, што је ставило под

¹⁶ „Zapadni Balkan posle Federike Mogerini, ima li nade za skori pristup EU”, *RTS*, 29.10.2019, Dostupno na: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3715676/zapadni-balkan-posle-federike-mogerini-ima-li-nade-za-skori-pristup-eu.html> (Pristupljeno 10.7.2020)

¹⁷ „Европски парламент: Пуноправно чланство земаља Западног Балкана циљ проширења”, *PTB*, 18.6.2020, Dostupno na: https://www.rtv.rs/sr_ci/politika/evropski-parlament-punopravno-clanstvo-zemalja-zapadnog-balkana-cilj-prosirenja_1136451.html (Pristupljeno 10.7.2020)

¹⁸ „Merkel: Zemljama Zapadnog Balkana dati perspektivu članstva u EU”, *Danas*, 8.7.2020, Dostupno na: <https://www.danas.rs/svet/merkel-zemljama-zapadnog-balkana-dati-perspektivu-clanstva-u-eu/> (Pristupljeno 10.7.2020)

знак питања евроинтеграционе процесе у овим земљама, али и на Западном Балкану у целини. У политичким круговима у региону, али и ЕУ, то је изазвало различите реакције. Било је јасно да регион мора наставити у правцу свеукупних реформи, али и међусобног повезивања како на економском тако и на политичком плану. Најзначајнију иницијативу повезивања такве врсте покренуо је још 2017. године председник Србије Александар Вучић, предлажући укидање трговинских баријера између Србије, Северне Македоније и Албаније. У суштини, реч је о предлогу стварања, у догледно време, шире царинске уније на простору целог Западног Балкана. Вучић је покренуо ову иницијативу сматрајући да је будућност Западног Балкана унутар ЕУ, а да је чвршће економско повезивање региона добар корак на том путу. Ова иницијатива имала је, пре свега, економски карактер, без претерано јасне политичке компоненте. Неки стручњаци, попут економисте Милана Ђулибрка, сматрали су у том тренутку да је иницијатива покренута из неког другог центра моћи, а не из Београда.¹⁹ Годинама уназад, још од 2015. године, председник Србије промовише идеју стварања неке врсте Вишеградске групе на Западном Балкану. Ту иницијативу је у то време подржавао и некадашњи комесар за проширење ЕУ Јоханес Хан (Johannes Hahn). Вучић је временом искристалисао јасан предлог званичног Београда – уређивање простора Западног Балкана као заједничког тржишта и јединствене инвестиционе дестинације, на коме би се успоставиле поједностављене процедуре и хармонизовани прописи. Стручна јавност и медији су, у међувремену, такву иницијативу назвали „мини Шенген“.²⁰

„Мини Шенген“ би омогућио слободно кретање људи, робе, услуга и капитала на јединственом западнобалканском тржишту. Акцент се, пре свега, ставља на то да би грађани земаља Западног Балкана имали право да се преселе и запосле у било коју од посматраних земаља. Олакшано путовање људи унутар граница Западног Балкана свакако би допринело олакшаном пословању, али и зближавању нових, младих и предузимљивих генерација које су биле релативно изоловане једне од других након завршетка ратова 1990-их. Посебно је важно истаћи да је „мини Шенген“ осмишљен као идеја и за

¹⁹ Ivica Petrović, „Solidna ideja na dugom štapu“, *Deutsche Welle*, 25.04.2017, Dostupno na: <https://www.dw.com/sr/solidna-ideja-na-dugom-štapu/a-38565429> (Pristupljeno 11.7.2020)

²⁰ Boris Georgievski, „Balkanski 'mini Šengen': Polurešenje bez šanse za uspeh“, *Deutsche Welle*, 1.10.2019, Dostupno na: <https://www.dw.com/sr/balkanski-mini-šengen-polurešenje-bez-šanse-za-uspeh/a-50652659> (Pristupljeno 11.7.2020)

превазилажење постојећих проблема на нивоу билатералних економских односа.²¹

Слика 1. Државе које би чиниле „мини Шенген“ означене сивом бојом

Извор: <http://www.pecat.co.rs/2019/10/mali-sengen-za-veliku-albaniju/>
(Пристапљено 14.7.2020)

Након дводневног састанка, председник Србије Александар Вучић, премијер Албаније Еди Рама (Edi Rama) и премијер Северне Македоније Зоран Заев заједно су 10. октобра 2019. године представили јавности на Балкану и у Европи заједничку „Декларацију о успостављању зоне „малог Шенгена“. Јасно је да им је узор у давању имена „мали Шенген“ био „велики Шенген“ који обухвата 26 земаља. Три регионална лидера најавила су да ће до 2021. године елиминисати између својих држава граничну контролу и друге ванцаринске баријере, како би се успоставио слободан проток људи, робе и капитала. Лидери су такође изразили наду да ће и представници Босне и Херцеговине, Црне Горе и тзв. Косова прихватити основне принципе Декларације, односно придружити се изградњи „мини Шенгена“. За Едија Раму, успостављање зоне „мини Шенгена“ заправо представља реализацију

²¹ Ivana Jovanović, „Mini Šengen: Od ekonomije do pomirenja“, Dostupno na: <http://www.emins.org/mini-sengen-od-ekonomije-do-pomirenja/> (Pristupljeno 11.7.2020)

Акционог плана за формирање регионалне економске стабилности усвојеног током тршћанског састанка Берлинског процеса 2017. године.²²

РЕАКЦИЈЕ НА ИНИЦИЈАТИВУ „МИНИ ШЕНГЕН”

Реакције на стварање зоне „мини Шенген” биле су различите како у региону тако и свету. Иса Мустафа (Isa Mustafa), лидер Демократског савеза Косова, међу првима се успротивио овој иницијативи. Према његовом мишљењу, политика залагања за „мини Шенген” одвлачи земље Западног Балкана од евроинтеграционих процеса, односно ставља их у скровиште Евроазије и доминацију Русије. За Мустафу, иза идеје о стварању западнобалканске царинске уније крије се покушај стварања нове Југославије под покровитељством Србије, која би овог пута била без Словеније и Хрватске, а са Албанијом у свом саставу. Он тзв. Косово види у будућности као део јединственог европског тржишта и као учесника у Шенгенском споразуму. Мустафа је изразио посебну бојазан када је реч о губитку суверенитета тзв. Косова, јер се оно једино не граничи са неком државом чланицом ЕУ, па би јединственом политиком земаља чланица „мини Шенгена” руководиле друге земље, пре свих Србија схваћена као „хегемон”. Уз то, Мустафа је упозорио да би Србија била та која би прикупила највише средстава од пореза, царина, акциза, чак и у име тзв. Косова, јер га она није признала.²³ Косовска јавност је генерално врло негативно реаговала на иницијативу, посебно на то што је Еди Рама један од иницијатора исте. Иницијативу је критиковао и председник тзв. Косова Хашим Тачи (Hashim Thaçi), који је и одбио да присуствује на самиту у Охриду посвећеном „мини Шенгену”. Тачи је нагласио да је Косово привржено свом путу ка ЕУ и НАТО и да не жели да замени своје евроатлантске интеграције било каквим регионалним иницијативама. Албин Курти (Albin Kurti), лидер Самоопредељења, изразио је негодовање према стварању „мини Шенгена” уз опаску да се ту ради о „четвртој Југославији”. Бурим Рамадани (Burim Ramadani), заменик министра одбране Косова из редова партије Алијанса за будућност Косова, идеју стварања „мини

²² „Зоран Чворовић: Мали Шенген за 'Велику Албанију’”, *Стање ствари*, 19. октобар 2019, Доступно на: <https://stanjestvari.com/2019/10/19/mali-sengen-za-veliku-albaniju/> (Приступљено 14.7.2020)

²³ „Мустафа се противи 'мини шенгену’”, *РТС*, 10.11.2019, Доступно на: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3732210/mustafa-se-protivi-mini-sengenu.html> (Приступљено 15.7.2020)

Шенгена” назвао је „проруском замком”. Саљи Бериша (Sali Ram Berisha), бивши премијер Албаније, оценио је да овај пројекат има за циљ изолацију Косова, његово економско слабљење и, у коначници, слабљење позиције Косова у контексту крајњег споразума са Србијом.²⁴

Реакције из Босне и Херцеговине на иницијативу „мини Шенген” биле су различите. Денис Звиздић, председавајући Савета министара БиХ, изјавио је крајем 2019. године да његова земља није учествовала у дефинисању те иницијативе и да, сходно томе, нема дефинисан став о истој. Иако је истакао да је потребно радити на економској сарадњи у региону (из које може проистећи и политичка сарадња), Звиздић је подвукао да евроинтеграције остају примарни циљ БиХ и да никакве регионалне интеграције не могу бити супститут томе. Нелогично би било, судећи по Звиздићу, брисати границе у региону у коме поједине границе нису ни дефинисане.²⁵ Жељко Комшић, члан Председништва БиХ из редова хрватског народа, један је од заговорника иницијативе „мини Шенген”. Комшић истиче да би та иницијатива донела неколико предности – лакши прелазак људи преко граница (посебно између БиХ и Косова), стварање заједничког економског простора, али и увод у коначно решавање неких отворених проблема између држава на простору Западног Балкана. Он, такође, сматра да је „мини Шенген” потреба самог региона, али и да ЕУ захтева да односи између посматраних земаља иду у том правцу.²⁶ За Милорада Додика, члана Председништва БиХ из редова српског народа, успостављање „мини Шенгена” је од великог значаја, како за боље политичко разумевање у региону тако и за бољу економску сарадњу у њему. Са друге стране, он сматра да је крајње опредељење Републике Српске и БиХ стицање пуноправног чланства у ЕУ, баш као и осталих држава Западног Балкана.²⁷ Додик је, међутим, нешто раније изражавао

²⁴ „Profesor traži da se Edi Rama proglasi nepoželjnim na Kosovu zbog Mini Šengena”, *NI*, 10.11.2019, Dostupno na: <http://rs.n1info.com/Vesti/a542775/Profesor-trazi-da-se-Edi-Rama-proglasi-nepozeljnim-na-Kosovu-zbog-Mini-Sengena.html> (Pristupljeno 15.7.2020)

²⁵ „Zvizdić: BiH nema definisan stav o mini šengenu”, *Radio Slobodna Evropa*, 10.11.2019, Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30262605.html> (Pristupljeno 15.7.2020)

²⁶ Aleksandra Nenadović, „Komšić: Regionalni Šengen za bolji život građana regiona”, *Voice of America*, 7.10.2019, Dostupno na: <https://www.glasamerike.net/a/komšić-regionalni-šengen-za-bolji-život-građana-regiona/5114012.html> (Pristupljeno 15.7.2020)

²⁷ „Dodik: evropske integracije – spoljnopolitički cilj Srpske, BiH i zemalja Zapadnog Balkana”, *Info Srpska*, 5.5.2020, Dostupno na: <https://infosrpska.ba/dodik-evropske->

сумњичавост према иницијативи, пре свега због тога што би „мини Шенген” подразумевао сарадњу између држава, а Република Српска је ентитет. Са друге стране, Мирко Шаровић, министар спољне трговине и економских односа БиХ и члан Српске демократске странке²⁸, подржао је иницијативу.²⁹

Званична Подгорица реаговала је резервисано на иницијативу о стварању „мини Шенгена”. Драгица Секулић, министарка економије у Влади Црне Горе, напоменула је да ће та земља детаљно анализирати могуће бенефите такве интеграције за њену привреду и грађане, те како се она уклапа у процес интеграције Црне Горе у Европску унију. Зоран Пажин, потпредседник Владе Црне Горе, изразио је сумњу у квалитет и сврху такве интеграције. Он не види како би такво повезивање допринело интеграцији Западног Балкана у Европску унију, те сматра да би стварање „мини Шенгена” само расуло време, снагу и енергију посматраних држава. Славен Радуновић, председник Одбора за европске интеграције Скупштине Црне Горе, види такву иницијативу као позитивну. Он сматра да је Црна Гора још увек далеко од приступања у ЕУ и да оваква иницијатива не може да штети евроинтеграцијама. Напротив, он истиче да би Црној Гори била од користи либерализација економских односа са Србијом, која јој је убедљиво највећи спољнотрговински партнер.³⁰ Мило Ђукановић, председник Црне Горе, иако је учествовао на Регионалном самиту Западног Балкана у Тирани 20.12.2019. године посвећеном иницијативи „мини Шенген”, заузео је опрезан став по питању исте. Ђукановић сматра да Балканска унија не може бити замена за ЕУ, као и да Црна Гора никада неће променити свој курс евроинтеграција. Са друге стране, поздравио је сваку врсту регионалне сарадње која је комплементарна евроинтеграцијама и досада потписаним споразумима.

integracije-spoljnopoliticki-cilj-srpske-bih-i-zemalja-zapadnog-balkana/ (Pristupljeno 15.7.2020)

²⁸ Реч је о главној опозиционој партији у Републици Српској.

²⁹ Tamara Nikčević, „Aleksandar Popov: U malom Schengenu nema Dodika i RS-a”, *Oslobođenje*, 30.12.2019, Dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/dosjei/dani/aleksandar-popov-u-malom-schengenu-nema-dodika-i-rs-a-508099> (Pristupljeno 15.7.2020)

³⁰ Veliša Kadić, „Zvanična Podgorica rezervisana: Crna Gora čeka odluku državnog vrha o malom šengenu”, *Večernje novosti*, 13.11.2019, Dostupno na: <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:829859-Zvanicna-Podgorica-rezervisana-Crna-Gora-ceka-odluku-drzavnog-vrha-o-malom-sengenu> (Pristupljeno 15.7.2020)

Закључио је да је иницијатива „мини Шенген” добра прилика да се повећа поверење и оствари сарадња на корист свих.³¹

На поменутом Самиту у Тирани председници Србије, Албаније и Северне Македоније постигли су конкретне договоре о сарадњи између тих држава. То се, пре свега, односи на већу узајамну сарадњу између органа и служби за ванредне ситуације и заједничко деловање полицијских и ватрогасних јединица у случају пожара, земљотреса, поплава и других природних катастрофа. Договорено је и стварање јединствене датотеке, где би српски, албански и северномакедонски системи били умрежени. Тиме би сви неопходни капацитети били доступни свима и реакције у кризним ситуацијама биле би далеко брже. Након одржавања самита председник Вучић је најавио да ће у скорије време бити конкретизован договор да се у све три земље може путовати само са личном картом. Договорено је и јединствено тржиште рада и креиран софтвер за њега, како би се лакше привукле инвестиције.³²

Ричард Гренел (Richard Grenell), изасланик председника Сједињених Америчких Држава за преговоре између Србије и Косова, поздравио је иницијативу „мини Шенгена” и поручио да учешће у истој треба да узму све земље Западног Балкана (укључујући и Косово), како би она имала изгледа за успех. Он је потврдио опредељеност Трампове (Donald Trump) администрације за помоћ економском развоју региона, где би слободно кретање људи и робе свакако било у функцији побољшања регионалних економских прилика и отварања нових радних места за младе.³³ Еди Рама је након састанка са немачком канцеларком Ангелом Меркел у јануару 2020. године изјавио да она подржава балкански „мини Шенген”. Она је на састанку са председником Албаније изразила задовољство што су већ три земље прихватиле иницијативу, али и очекивање да ће им се остале ускоро прикључити. Са друге стране, порука званичног Берлина је да цели

31, „Đukanović: Balkanska unija ne može da zamijeni EU”, CdM, 21.12.2019, Dostupno na: <https://www.cdm.me/politika/dukanovic-balkanska-unija-ne-moze-da-zamijeni-eu/> (Pristupljeno 16.7.2020)

32 „Vučić u Tirani: Postignuti dogovori, u Beogradu istorijski susret”, RTV, 20.12.2019, Dostupno na: http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/vucic-u-tirani-na-samitu-o-malom-sengenu_1077622.html (Pristupljeno 16.7.2020)

33 „Grenel pozdravio inicijativu za 'Mini-Sengen' i pozvao Kosovo da se priključi”, *Danas*, 15.11.2019, Dostupno na: <https://www.danas.rs/politika/grenel-pozdravio-inicijativu-za-mini-sengen-i-pozvao-kosovo-da-se-prikljuci/> (Pristupljeno 16.7.2020)

регион Западног Балкана у коначници види као део ЕУ, те стога упоредо подржава евроинтеграционе процесе истих.³⁴

ПРЕДНОСТИ И ИЗАЗОВИ УСПОСТАВЉАЊА „МИНИ ШЕНГЕНА”: ОД РАЗВОЈА ЕКОНОМИЈЕ ДО УПИТНОГ СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Јасно је да би стварање „мини Шенгена” са собом донело бројне потенцијалне предности, али и недостатке. Уколико ова иницијатива заиста заживи у пракси, реално је очекивати да ће обухватити читав простор Западног Балкана, без изузетака. Опредељеност Србије и Албаније (као доминантних држава у региону) и администрација у Вашингтону и Берлину за „мини Шенген” у пуном формату говори у прилог томе. За очекивати би било да иницијатива донесе бројне економске погодности. Створило би се јединствено тржиште од 17 милиона потрошача. Радна снага и капитал имали би слободан проток на простору од око 200.000 km², без оптерећујућих царина, такси, али и гужви на граничним прелазима. Компаније би могле да лагодно изађу из својих националних оквира и прошире пословање по читавом простору Западног Балкана. Погодност би могла бити и нека врста аранжмана који би подразумевао да Србија и Северна Македонија, као земље које немају излаз на море, добију на коришћење одређене црногорске или албанске луке. Са друге стране, Србија би, у замену за то, могла понудити на коришћење део обрадивог земљишта у Војводини. Претпоставка је да би у случају формирања „мини Шенгена државе чланице временом биле принуђене да створе заједничку спољноекономску политику, како би лакше регулисале улаз и излаз капитала, робе, услуга и радне снаге ван Западног Балкана. Очекивано је да би ново, веће тржиште привукло више страних инвестиција и да би многе стране компаније отвориле своје филијале на истом. То би значило већи прилив новца и отварање нових радних места, што би могло да смањи и успори одлив радне снаге у развијене земље Западне Европе. Размена знања, искустава и професионалних вештина била би природан процес. За очекивати је да би се успоставила тешња сарадња између различитих универзитетских центара широм Западног Балкана, али и привредних комора, предузетника и сл. Исто тако, вероватно би дошло и до пораста броја студената који долазе из других земаља

³⁴ „Rama: Merkel podržava balkanski 'mini Schengen’”, *Al Jazeera Balkans*, 27.1.2020, Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/rama-merkel-podrzava-balkanski-mini-schengen> (Pristupljeno 16.7.2020)

Западног Балкана, али и до размене наставног кадра. Интересовање за српски, албански и македонски језик такође би порасло.

Поучени искуством развоја Европске заједнице, касније Европске уније, можемо рећи да би економске интеграције на простору Западног Балкана временом водиле и ка политичким, безбедносним и другим облицима интеграција. Јасно је да би самити на највишим државним нивоима, попут оних у Новом Саду и Охриду, били учестала појава. Економска сарадња по правилу не трпи политичке препреке, што би значило да би водећи политичари на Западном Балкану били принуђени да заједнички решавају велике и горуће политичке проблеме. У безбедносном смислу, региону прете изазови које са собом носи најезда миграната са Блиског истока, који преко тзв. Западнобалканске руте покушавају да се домогну земаља Западне Европе. Након ударног таласа миграција из 2015. године, у 2018. и 2019. години забележено је повећање уласка миграната у земље у региону. У прва три месеца 2019. године број миграната који пролазе Западнобалканском рутом повећан је за око 15%. Поред стандардне руте Турска – Грчка – Северна Македонија – Србија – Босна и Херцеговина, мигранти се све више крећу и рутом Турска – Грчка – Албанија – Црна Гора. Истраживања говоре у прилог томе да ће Босна и Херцеговина бити посебно на удару ове године, премда већ сада има огромне проблеме по том питању. Земље Западног Балкана овом проблему приступају парцијално, где свака земља окривљује друге за прилив миграната и ради све на томе да их што мањи број прими на своју територију. Насупрот томе, земље у региону требало би да направе свеобухватни план за миграције, који би имао безбедносни и социјални аспект. Претпоставка је да би ЕУ уложила више средстава у борбу ових земаља са изазовима у вези са мигрантима уколико би оне имале заједничке и добро планиране и структурисане пројекте, где би били омогућени транспарентност и праћење новца од европских донација.³⁵ Тренутно је највише миграната у Босни и Херцеговини (преко 7.000) и Србији (6.500), док их је знатно мање у Црној Гори (преко 500), Северној Македонији (400), те на тзв. Косову (150) и у Албанији (140).³⁶

³⁵ Safet Mušić, „Balkanska ruta jedina preostala migrantima”, *Al Jazeera Balkans*, 7. april 2019, Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/balkanska-ruta-jedina-preostala-migrantima> (Pristupljeno 18.7.2020)

³⁶ Nevena Bogdanović, „Balkanska ruta i dalje 'igra života i smrti'”, *Radio Slobodna Evropa*, 5. maj 2020, Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/izbeglice-migranti-balkanska-ruta-koronavirus/30594672.html> (Pristupljeno 18.7.2020)

Кључни изазови за стварање, а потом и функционисање „мини Шенгена” јесу напети политички односи између земаља Западног Балкана и неколико још увек нерешених и оптерећујућих проблема. Највећи изазов, свакако, представља статус Косова и Метохије. Институције у Приштини су пре 12 година прогласиле једнострану независност, коју званични Београд није признао. Преговори о нормализацији односа између Београда и Приштине започети су 2013. године у Бриселу под покровитељством Европске уније. Први конкретан резултат преговора било је потписивање Бриселског споразума од стране председника влада Србије и тзв. Косова Ивице Дачића и Хашима Тачија. Темељ споразума чине две ствари – да Србија и тзв. Косово неће блокирати једно друго на путу ка добијању чланства у ЕУ и да ће бити успостављена Заједница српских општина, као облик аутономије за десет општина са српском већином на том простору.³⁷ За разлику од Србије, која је све обавезе предвиђене споразумом испунила, власт у Приштини ни шест година касније није учинила ништа по питању стварања институција Заједнице српских општина. Преговори између Београда и Приштине изгубили су на интензитету и прекинути су крајем 2018. године. У међувремену, други политички актери, попут САД, Француске и Русије, показали су интересовање да се укључе у решавање косовског проблема. Најављивано компромисно решење никада није ни представљено, а камоли реализовано. Србија се све више окреће Резолуцији 1244 Савета безбедности Уједињених нација као једином прихватљивом оквиру за решавање проблема, док Приштина инсистира на пуној независности и захтева од Београда да и званично призна тзв. косовску независност. Управо то је кључни разлог због кога Приштина у овом тренутку жели да се дистанцира од иницијативе „мини Шенген”, јер страхује да би тиме њен пут ка пуној независности и приступању различитим међународним институцијама био ометен. Штавише, званична Приштина и Тирана имају супротне погледе на иницијативу, што је редак случај раскорака у политикама Албаније и тзв. Косова. Црна Гора, Северна Македонија и Албанија признале су тзв. независност Косова, док то на Западном Балкану једино није учинила Босна и Херцеговина. Разлог је сасвим јасан – српски чланови Председништва БиХ свих ових година, баш као и институције Републике Српске, блокирају могућност такве одлуке. Косово и Метохија има важну геополитичку и стратешку позицију и иницијатива „мини Шенген” не би имала пуни смисао без укључивања овог простора. Са друге стране, оправдано је поставити питање да ли се

³⁷ Nikola Burazer i Igor Marković, „Izazovi stvaranja Zajednice srpskih opština”, *Progovori o pregovorima*, Broj XLIX/2019, Beogradska otvorena škola, str. 3.

може очекивати пристанак Приштине да учествује у иницијативи која је не само потекла из Београда, већ би, сасвим извесно, у њој Београд водио главну реч.

Званично Сарајево могло би очекивати и позитивне и негативне ефекте иницијативе „мини Шенген”. Србија је Босни и Херцеговини један од најзначајнијих економских партнера и продубљивање и олакшавање економских односа са њом било би итекако корисно. За разлику од протока људи који се још одавно одвија олакшано (само уз употребу личних карата), гужве камиона пуних робе на граничним прелазима на Дрини су честа појава, а то би, захваљујући „мини Шенгену” могла бити прошлост. Представници бошњачког народа би у иницијативи могли видети прилику да се повежу са Рашком облашћу и севером Црне Горе (што они називају Санцак), где живи значајан број њихових сународника, а који су историјски и културолошки везани за Сарајево. Са друге стране, званична Бањалука би у „мини Шенгену” могла видети прилику да још више развије своје „специјалне везе и односе” са Србијом, што би, међутим, ишло на штету званичног Сарајева, које у свакој сарадњи Српске и Србије види потенцијалну „великосрпску експанзију”. Не треба занемарити ни хрватски фактор у БиХ, који је политички и економски далеко више везан за Хрватску, али и опредељен за стриктно евроатлантске интеграције.

Албанија је показала огромно интересовање за реализацију иницијативе. Јасно је да је чланство Албаније у ЕУ неизвесно и да простор Западног Балкана за њу представља најзначајније економско тржиште. То је уједно и прилика да се Албанци из Албаније, са Косова и Метохије и из Северне Македоније економски интегришу. Са друге стране, јавио се озбиљан сукоб између Приштине и Тиране, с обзиром на то да Приштина страхује од губитка своје тзв. независности. Питање је да ли ће Албанија бити спремна да жртвује своје политичке односе са тзв. Косовом зарад економског просперитета у региону.

Званично Скопље чврсто подржава иницијативу, а разлози су очигледни – Северна Македонија је економски оријентисана на околне земље са Западног Балкана са којима нема спорних и отворених питања. За разлику од тога, има бројне политичке проблеме са суседном Грчком и Бугарском, који додатно компликују њене евроинтеграционе процесе. Једини објективни изазов за Скопље био би тешње повезивање албанског становништва на Западном Балкану, које би додатно појачало страх од тзв. Велике Албаније.

Црна Гора је, такође, подељена између својих објективних економских интереса да учествује у „мини Шенгену” и најлошијих

политичких односа са Србијом од стицања независности 2006. године. Протести поводом покушаја усвајања новог Закона о верским слободама с краја 2019. и почетка 2020. године актуелизовали су питање статуса Српске православне цркве, али и српског народа у Црној Гори у целини, те заострили односе између званичне Подгорице и Београда.

„МИНИ ШЕНГЕН” И СРБИЈА: ИЗМЕЂУ СРПСКЕ ДОМИНАЦИЈЕ И ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ИСЛАМИЗАЦИЈЕ

За нас најважније питање представља питање позиције Србије, али и српског народа у целини у оквиру „мини Шенгена”. Свакако да би успостављање тешње економске сарадње између земаља Западног Балкана донело са собом како погодности тако и недостатке из перспективе интереса званичног Београда, али и Бањалуке као једног од центара српске политичке моћи на овом простору. Уколико посматрамо не само економске, већ и политичке и безбедносне аспекте стварања „мини Шенгена”, видећемо да сви они у себи имају и позитивне и негативне потенцијале.

Економске предности успостављања „мини Шенгена” за Србију су бројне. Србија би била доминантан економски играч у региону, баш као што је то успела да оствари кроз ЦЕФТА споразум. Српске фирме имале би лакши приступ тржиштима осталих земаља Западног Балкана, српска привреда би недостатак радне снаге у одређеним областима могла надоместити увозом околне радне снаге, била би омогућена лакша економска сарадња између Срба у Србији, Републици Српској и Црној Гори, а читав регион, укључујући Србију, постао би атрактивније место за страна улагања. Судаћи по мишљењу министра за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије Зорану Ђорђевићу, „мини Шенген” неће угрозити радна места у нашој земљи, већ ће, захваљујући јединственом тржишту рада, привући велике инвестиције. Велике инвестиције довеле би природно до стварања малих и средњих предузећа, а недостатак квалификоване радне снаге у Србији далеко лакше би се надоместио, јер би послодавци из Србије могли да без претераних ограничења ангажују раднике из Северне Македоније или Албаније.³⁸ Према мишљењу Милана Ковачевића, стручњака за инвестиције, „мини Шенген” би донео Србији преко

³⁸ „Ministar: Mini Šengen će pospešiti dolazak velikih investicija”, *NI*, 02.01.2020, Dostupno na: <http://rs.n1info.com/Biznis/a557379/Djordjevic-Mini-Sengen-ce-pospesiti-dolazak-velikih-investicija.html> (Pristupljeno 21.7.2020)

потребни слободни проток капитала, али и потпуно нови привредни концепт који би заменио ЦЕФТА споразум у региону.³⁹ Према мишљењу Саше Ђоговића, сарадника Института за тржишна истраживања, „мини Шенген” би за Србију, у економском смислу, значио јефтине производе из региона и мање оптерећујуће папирологије. Страни инвеститори би Србију, Северну Македонију и Албанију видели као јединствено тржиште на коме би био могућ једноставнији проток робе. Стварање царинске уније донело би са собом јефтиније пословање између датих земаља и подстакло поверење у сарадњу на простору оптерећеном бурном прошлошћу. Ђоговић је напоменуо да би узор за „мини Шенген” могао бити ЕФТА споразум о слободној трговини између Исланда, Норвешке, Швајцарске и Лихтенштајна, који је узнатредовао до те мере да ове земље често заједнички продају своју робу на другим тржиштима.⁴⁰

На политичком плану, иницијатива „мини Шенген” ставила би пред Србију бројна отворена питања. Најпре се поставља питање статуса тзв. Косова у оквиру „мини Шенгена”. Власт у Приштини напомиње да ни у ком случају није спремна да се одрекне свог пута ка стицању пуне независности зарад учешћа у овој иницијативи. Штавише, Приштина га види као прикривени план да Србија преузме прво економску, а касније и политичку контролу на територији Космета. Србија би, са друге стране, била спремна да тзв. Косово постане чланица „мини Шенгена” уколико би, баш као у случају ЦЕФТА споразума, поред његовог назива стајала фуснота која би говорила да се тиме не прејудицира правни статус њене јужне покрајине. Део српске јавности зазира од ове иницијативе, сматрајући, сасвим супротно Албанцима са Космета, да она води у јачање идеје тзв. Велике Албаније, али и од потенцијалне исламизације коју читава прича носи са собом. Чињеница је да би планираном финалном верзијом „мини Шенгена” био повезан скоро цео простор тзв. Велике Албаније и да би, у најмању руку, била омогућена његова економска интеграција у складу са економским и трговинским потенцијалима албанског народа. Насупрот томе, питање је да ли се може говорити о исламизацији као процесу који се крије иза паравана економије. Број православаца био би дупло већи, осам милиона наспрам четири милиона муслимана, али се овде пре страхује од пројекције раста броја муслимана у наредним годинама, него од фактичког стања. Нажалост,

³⁹ Marija Janković, „Mali Šengen: Da li se stvara nova Jugoslavija i šta Srbija ima od toga”, *BBC News*, 27. septembar 2019, Dostupno na: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-49850918> (Pristupljeno 21.7.2020)

⁴⁰ Ibidem.

антагонизми између хришћанског и муслиманског живља на Западном Балкану присутни су вековима, а исламски фундаментализам (попут вахабизма) све је присутнији не само у свету, већ и на нашим просторима и представља један од водећих безбедносних изазова.⁴¹ Значајан број муслимана са Балкана (у поређењу са остатком света) узео је учешће у борбама за стварање и очување тзв. Исламске државе на простору Сирије и Ирака. Њихов повратак на простор Космета, западног дела Северне Македоније, тзв. Санцака и Федерације БиХ постао је једна од кључних безбедносних претњи на овом простору. Према подацима из 2016. године, из Албаније је у рат у Сирији и Ираку отишло 136 особа, са тзв. Косова чак 316, из Северне Македоније 135, из Босне и Херцеговине 260, док је из Србије отишло њих 42, а из Црне Горе преко 30.⁴² Део њих се увелико враћа на Западни Балкан и поставља се питање како би се њихово кретање контролисало у ситуацији у којој би прелазак граница између земаља чланица „мини Шенгена“ био знатно олакшан.

Неки сматрају да постоје историјски разлози за оправдану сумњу у успех и корист за Србију од „мини Шенгена“. Тако Мирослав Н. Јовановић, редовни члан Матице српске, изражава страх да ће се Србија упустити у авантуру са земљама које су јој кроз историју „забијале нож у леђа“. Он сматра да, поред лоших политичких искустава у односима са Албанијом и Северном Македонијом, Србија има и лоше економско искуство оличено у косовским царинама у висини од 100% у периоду дужем од годину дана. ЦЕФТА споразум је, наводи Јовановић, увелико мртво слово на папиру, а „мини Шенген“ не види битно другачијим од њега у економском смислу, а сходно томе ни неопходним. Србија јесте економски снажнија од околних земаља, али су тржишта тих земаља мала и Србија у економском натицању са њима не би развијала своју конкурентност. За крај, Јовановић напомиње да Србија треба да заштити своје пољопривредне произвођаче, а не да створи услове да се јефтиније албанско воће и поврће нађе на српским пијацама.⁴³ Ни српска политичка опозиција није одушевљена

⁴¹ Мирослав М. Талијан, Милинко С. Врачар и Драган М. Јевтић, „Исламски фактор на Западном Балкану у геополитичким концепцијама западних сила и исламских центара моћи“, *Војно дело*, 5/2015, стр. 59-61.

⁴² Asya Metodieva, “Balkan Foreign Fighters Are Coming Back: What Should Be Done?”, *Strategic Institute Policy Paper*, 2018, pp. 1-5.

⁴³ Мирослав Н. Јовановић, „'Мини Шенген' као максимална превара“, *Нова српска политичка мисао*, 16. новембар 2019, Доступно на: <http://www.nspm.rs/komentar-dana/mini-sengen-kao-maksi-prevara.html?alphabet=c> (Приступљено 30.7.2020)

иницијативом „мини Шенген”. Тако Вук Јеремић, председник Народне странке и један од вођа опозиционог Савеза за Србију у „мини Шенгену” види стварање јединственог простора у административном смислу који би био погодан за насељавање више стотина хиљада избеглица и миграната који тренутно бораве у Турској. Јеремић не види сврху везивања Србије за Албанију и Северну Македонију, које спадају у мање развијене европске земље, већ у коначници сврху иницијативе види у примању избеглица на простор Западног Балкана и добијању новца за то од ЕУ, од чега би искључиву корист имале владајуће елите.⁴⁴ Српски покрет Двери предвођен Бошком Обрадовићем, такође једна од опозиционих партија, реаговао је на иницијативу „мини Шенген” тзв. Савинданским прогласом, у коме су позвали на стварање „српског мини Шенгена”. Он би подразумевао либерализацију протока људи, робе и капитала између Србије, Републике Српске и Црне Горе, али и повезивање тог простора у областима културе, образовања, науке, екологије итд.⁴⁵

ЗАКЉУЧАК

Иницијатива за стварање „мини Шенгена“ на Западном Балкану једна је од најактуелнијих политичких и економских тема на овом простору. Идеја потекла од председника Србије Александра Вучића наишла је на одобравање у две суседне земље – Албанији и Северној Македонији, са којима је већ потписан споразум који се тиче либерализације међусобних економских односа. Остале земље које је обухватала почетна иницијатива, Босна и Херцеговина и Црна Гора, још увек нису изразиле жељу да се прикључе горе наведеним земљама. Када је реч о тзв. Косову, власт у Приштини за сада изричито одбија да буде део иницијативе, страхујући од губитка позиције „независне” државе. Поруке из Брисела, Берлина и Вашингтона иду у прилог иницијативи – не само да се из ових центара моћи могу чути изјаве да је европска перспектива Западног Балкана још увек неизвесна, већ и поруке охрабрења да ове земље крену путем стварања „мини Шенгена”.

Стварање „мини Шенгена” у предвиђеном обиму носи са собом низ економских, политичких и безбедносних предности и недостатака

⁴⁴ „Jeremić: Srbiji ne treba mini Šengen“, *Jugpress*, 26.12.2019, Dostupno na: <https://jugpress.com/jeremic-srbiji-ne-treba-mini-sengen/> (Pristupljeno 30.7.2020)

⁴⁵ „'Српски мини-шенген' – нови облик интеграције Србије, Републике Српске и Црне Горе”, *Двери*, 28.1.2020, Dostupno na: <https://dveri.rs/2020/01/28/53227/srpski-mini-sengen-novi-oblik-integracije-srbije-republike-srpske-i-crne-gore/> (Pristupljeno 30.7.2020)

за сваку од земаља појединачно, али и за цео регион. У економском смислу, „мини Шенген” би донео слободан проток људи, робе и капитала, постепено елиминисање такси и царинских баријера, те свеукупно стабилнији привредни амбијент и већи потенцијал за привлачење страних инвестиција. Политички гледано, била би то прилика да се лидери земаља Западног Балкана чешће састају, али и да раде на превазилажењу политичких проблема (који су неретко крајње оптерећујући и са историјском позадином) зарад напретка сопствених економија као, објективно посматрано, најкритичнијих сфера сваке од земаља. У безбедносном смислу, „мини Шенген” предвиђа заједничку сарадњу у случају елементарних непогода, које су, с обзиром на климатске промене, све присутније и на нашем простору. али би таква сарадња била свакако увод у могућу сарадњу полицијских и војних снага земаља Западног Балкана. Таква сарадња била би посебно плодотворна у области контроле кретања миграната са Блиског истока.

Изазови и евентуални недостаци које би „мини Шенген” са собом могао донети су бројни. Економски гледано, страх је присутан у свим земљама Западног Балкана, а најчешће је везан за могући губитак радних места услед јефтине конкуренције, као и за пад цене производа (посебно пољопривредних) услед појаве јефтине на њиховом тржишту. За разлику од Србије, остале земље у региону далеко су мања тржишта и имају слабије компаније, тако да је њихов страх од, по природи ствари, економске доминације Србије прилично рационалан. Далеко тежи били би политички изазови. Поставља се питање како решити статус тзв. Косова и његове тежње за стицањем пуне независности у контексту потребе за већим повезивањем целог региона. Из суседних земаља већ су стигле оцене да је „мини Шенген” параван за стварање нове Југославије, а параноични и неутемељени страх од „Велике Србије” увек постане актуелан када се говори о регионалним интеграцијама под покровитељством Србије. Док је улазак Албаније у „мини Шенген” изазвао незапамћену политичку кризу у односима између Тиране и Приштине, у Србији се неретко говори о томе да се иза „мини Шенгена” крије финализација пројекта „Велике Албаније”, где би први корак било признање независности тзв. Косова од стране Србије. Безбедносно гледано, постављају се два кључна питања – како би либерализација преласка људи преко државних граница унутар Западног Балкана утицала на исламисте који на ове просторе још увек пристижу са ратишта Блиског истока и како би то утицало на кретање миграната из Турске ка Западној Европи, сада већ добро познатом Западнобалканском рутом. У сваком случају, за очекивати је да ће ова иницијатива динамизирати економске и политичке односе на Западном Балкану, али и дати једну нову

димензију заједничком путу посматраних земаља ка добијању пуноправног чланства у Европској унији.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бјелић, Предраг и Драгутиновић Митровић, Радмила, *Унапређење позиције Србије у оквиру ЦЕФТА 2006*, Фондација за развој економске науке, Београд, 2018.
2. Bogdanović, Nevena, „Balkanska ruta i dalje 'igra života i smrti'”, *Radio Slobodna Evropa*, 5. мај 2020, Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/izbeglice-migranti-balkanska-ruta-koronavirus/30594672.html> (Pristupljeno 18.7.2020)
3. Burazer, Nikola i Marković, Igor, „Izazovi stvaranja Zajednice srpskih opština”, *Progovori o pregovorima*, Broj XLIX/2019, Beogradska otvorena škola, str. 3-7.
4. „Dodik: evropske integracije – spoljnopolički cilj Srpske, BiH i zemalja Zapadnog Balkana”, *Info Srpska*, 05.05.2020, Доступно на: <https://infosrpska.ba/dodik-evropske-integracije-spoljnopolički-cilj-srpske-bih-i-zemalja-zapadnog-balkana/> (Pristupljeno 15.7.2020)
5. „Đukanović: Balkanska unija ne može da zamijeni EU”, *CdM*, 21.12.2019, Доступно на: <https://www.cdm.me/politika/dukanovic-balkanska-unija-ne-moze-da-zamijeni-eu/> (Pristupljeno 16.7.2020)
6. Georgievski, Boris, „Balkanski 'mini Šengen': Polurešenje bez šanse za uspeh”, *Deutsche Welle*, 01.10.2019, Доступно на: <https://www.dw.com/sr/balkanski-mini-šengen-polurešenje-bez-šanse-za-uspeh/a-50652659> (Pristupljeno 11.7.2020)
7. „Grenel pozdravio inicijativu za 'Mini-Šengen' i pozvao Kosovo da se priključi”, *Danas*, 15.11.2019, Доступно на: <https://www.danas.rs/politika/grenel-pozdravio-inicijativu-za-mini-sengen-i-pozvao-kosovo-da-se-prikljucci/> (Pristupljeno 16.7.2020)
8. „Европски парламент: Пуноправно чланство земаља Западног Балкана циљ проширења”, *РТВ*, 18. јун 2020, Доступно на: https://www.rtv.rs/sr_ci/politika/evropski-parlament-punopravno-clanstvo-zemalja-zapadnog-balkana-cilj-prosirenja_1136451.html (Приступљено 10.7.2020)
9. Janković, Marija, „Mali Šengen: Da li se stvara nova Jugoslavija i šta Srbija ima od toga”, *BBC News*, 27. septembar 2019, Доступно на:

<https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-49850918> (Pristupljeno 21.7.2020)

10. „Jeremić: Srbiji ne treba mini Šengen”, *Jugpress*, 26.12.2019, Dostupno na: <https://jugpress.com/jeremic-srbiji-ne-treba-mini-sengen/> (Pristupljeno 30.7.2020)
11. Jovanović, Ivana. „Mini Šengen: Od ekonomije do pomirenja”, Dostupno na: <http://www.emins.org/mini-sengen-od-ekonomije-dopomirenja/> (Pristupljeno 11.7.2020)
12. Јовановић, Мирослав Н., „'Мини Шенген' као макси превара”, *Нова српска политичка мисао*, 16. новембар 2019, Доступно на: <http://www.nspm.rs/komentar-dana/mini-sengen-ka-omaksi-prevara.html?alphabet=c> (Пристапљено 30.7.2020)
13. Kadić, Veliša, „Zvanična Podgorica rezervisana: Crna Gora čeka odluku državnog vrha o malom šengenu”, *Večernje novosti*, 13.11.2019, Dostupno na: <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:829859-Zvanicna-Podgorica-rezervisana-Crna-Gora-ceka-odluku-drzavnog-vrha-o-malom-sengenu> (Pristupljeno 15.7.2020)
14. Kekić, Dalibor, „Jadransko-jonska inicijativa”, *Međunarodni problemi*, Vol. LV, br. 3-4, 2003, str. 413-433.
15. Lopandić, Duško i Kronja, Jasminka, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2010.
16. „Merkel: Zemljama Zapadnog Balkana dati perspektivu članstva u EU”, *Danas*, 08. jul 2020, Dostupno na: <https://www.danas.rs/svet/merkel-zemljama-zapadnog-balkana-dati-perspektivu-clanstva-u-eu/> (Pristupljeno 10.07.2020)
17. Metodieva, Asya, “Balkan Foreign Fighters Are Coming Back: What Should Be Done?”, *Strategic Institute Policy Paper*, 2018, pp. 1-25.
18. Миловановић, Јована, „Западни Балкан у Европској унији – изазови и ризици у процесу приступања”, *Војно дело*, бр. 1/2017, стр. 42-53.
19. „Ministar: Mini Šengen će pospešiti dolazak velikih investicija”, *NI*, 02.01.2020, Dostupno na: <http://rs.n1info.com/Biznis/a557379/Djordjevic-Mini-Sengen-ce-pospesiti-dolazak-velikih-investicija.html> (Pristupljeno 21.7.2020)
20. „Мустафа се противи 'мини шенгену“”, *PTC*, 10.11.2019, Доступно на: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3732210/mustafa-se-protivi-mini-sengenu.html> (Пристапљено 15.7.2020)

21. Mušić, Safet, „Balkanska ruta jedina preostala migrantima”, *Al Jazeera Balkans*, 7. april 2019, Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/balkanska-ruta-jedina-preostala-migrantima> (Pristupljeno 18.7.2020)
22. Nenadović, Aleksandra, „Komšić: Regionalni Šengen za bolji život građana regiona”, *Voice of America*, 7.10.2019, Dostupno na: <https://www.glasamerike.net/a/komšić-regionalni-šengen-za-bolji-život-građana-regiona/5114012.html> (Pristupljeno 15.7.2020)
23. Nikčević, Tamara, „Aleksandar Popov: U malom Schengenu nema Dodika i RS-a”, *Oslobođenje*, 30.12.2019, Dostupno na: <https://www.oslobođenje.ba/dosjei/dani/aleksandar-popov-u-malom-schengenu-nema-dodika-i-rs-a-508099> (Pristupljeno 15.7.2020)
24. Павловић, Сенка Д., „Западни Балкан: разна имена за разне намене”, *Политика*, 15.06.2010, Dostupno na: <http://www.politika.rs/scc/clanak/138701/Zapadni-Balkan-razna-imenaza-razne-namene> (Pristupljeno 30.6.2020)
25. Petrović, Ivica. „Solidna ideja na dugom štapu”, *Deutsche Welle*, 25.04.2017, Dostupno na: <https://www.dw.com/sr/solidna-ideja-na-dugom-štapu/a-38565429> (Pristupljeno 11.7.2020)
26. „Profesor traži da se Edi Rama proglasi nepoželjnim na Kosovu zbog Mini Šengena”, *NI*, 10.11.2019, Dostupno na: <http://rs.n1info.com/Vesti/a542775/Profesor-trazi-da-se-Edi-Rama-proglasi-nepozeljnim-na-Kosovu-zbog-Mini-Sengena.html> (Pristupljeno 15.7.2020)
27. „Процес сарадње у југоисточној Европи (ПСуЈИЕ)”, Министарство спољних послова Републике Србије, Dostupno na: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/seecp?lang=сyr> (Pristupljeno 4.7.2020)
28. „Rama: Merkel podržava balkanski 'mini Schengen'”, *Al Jazeera Balkans*, 27.01.2020, Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/rama-merkel-podrzava-balkanski-mini-schengen> (Pristupljeno 16.7.2020)
29. Simić, Jelena; Đurić, Dejan i Mihajlović, Mila, „CEFTA i izvozna orijentacija zemalja Zapadnog Balkana”, *Škola biznisa*, Broj 3/2011, str. 52-59.
30. „'Српски мини-шенген' – нови облик интеграције Србије, Републике Српске и Црне Горе”, *Двери*, 28.1.2020, Dostupno na: <https://dveri.rs/2020/01/28/53227/srpski-mini-sengen-novi-oblik->

31. Талијан, Мирослав М.; Врачар, Милинко С. и Јевтић, Драган М. „Исламски фактор на Западном Балкану у геополитичким концепцијама западних сила и исламских центара моћи”, *Војно дело*, 5/2015, стр. 57-88.
32. Тухина, Гјераџина, „Nova strategija EU: Samo Srbija i Crna Gora dobijaju rokove”, *Radio Slobodna Evropa*, 5. februar 2018, Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nova-verzija-eu-balkan/29018577.html> (Pristupljeno 10.7.2020)
33. „Vučić u Tirani: Postignuti dogovori, u Beogradu istorijski susret”, *RTV*, 20.12.2019, Dostupno na: http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/vucic-u-tirani-na-samitu-o-malom-sengenu_1077622.html (Pristupljeno 16.7.2020)
34. „Zakon o potvrđivanju sporazuma o izmeni i pristupanju Sporazumu o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi – CEFTA 2006”, Bukurešt, 19. decembar 2006.
35. „Zapadni Balkan posle Federike Mogerini, ima li nade za skori pristup EU”, *RTS*, 29.10.2019, Dostupno na: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3715676/zapadni-balkan-posle-federike-mogerini-ima-li-nade-za-skori-pristup-eu.html> (Pristupljeno 10.7.2020)
36. „Zvizdić: BiH nema definisan stav o mini šengenu”, *Radio Slobodna Evropa*, 10.11.2019, Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30262605.html> (Pristupljeno 15.7.2020)
37. „Зоран Чворовић: Мали Шенген за 'Велику Албанију'”, *Стање ствари*, 19. октобар 2019, Доступно на: <https://stanjestvari.com/2019/10/19/mali-sengen-za-veliku-albaniju/> (Приступљено 14.7.2020)

ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ И ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ БЕЛОРУСИЈЕ

Сажетак: У светлу најновијих геополитичких потреса на истоку Европе, потребно је сагледати положај и улогу једне посебно интересантне државе – Белорусије. О геополитичком положају Белорусије написани су бројни текстови, обрађени су и осветљени разни битни чиниоци друштвеног и економског развоја ове земље, али је приметно да је наша научна и стручна јавност остала ускраћена за минимум сазнања о њеном образовном систему. С обзиром на то да је образовање једна од битних развојних полуга савременог друштва, аутор сматра примереним да се и образовни систем Белорусије представи на одговарајући начин. За квалитетну анализу образовног система ове земље, неопходно је анализирати и њен друштвено-економски развој. образовање је актуелна тема јер савремено друштво јесте друштво знања, па су, стога, знање и компетенције основне претпоставке његовог развоја. Зато је неопходно да се у свим друштвима знање и образовање препознају као битне полуге развоја, те да се за њих издваја значајан део јавних средстава, да се оствари присна повезаност образовних институција, нарочито високообразовних, с тржиштем рада, као и сарадња различитих друштвених субјеката (образовне институције, привредни субјекти, социјални партнери и сл.). Предмет истраживања у раду је анализа друштвено-економског развоја и образовног система Белорусије, као и условљеност друштвено-економског развоја и образовног система поменуте земље. Посебна пажња посвећује се периоду развоја Белорусије од 2010. до 2018. године. Анализа раста БДП Белорусије у том временском периоду, раста БНД *per capita*, кретање стопе незапослености (посебно високообразованог становништва) као и корелација између економског развоја и образовног система Белорусије. Истраживање је базирано на статистичким подацима Светске банке, Националног Комитета за статистику Белорусије, УНЕСКО Института за статистику и осталим релевантним подацима. Циљ рада је доћи до закључка да ли, и у којој мери, постоји условљеност друштвено-економског развоја и образовног система Републике Белорусије.

¹ М.Сс. Адела Чековић, асистент на Департману за економске науке Интернационалног универзитета у Новом Пазару, Нови Пазар, контакт: adela@uninp.edu.rs

Кључне речи: *Белорусија, образовање и развој, друштвено-економски развој, образовни систем.*

ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ БЕЛОРУСИЈЕ

До распада бившег Совјетског Савеза 1991. године, Белорусија је била једна од индустријски најразвијенијих чланица. У бившем Совјетском Савезу Белорусија је била добро развијен центар за прераду сировина индустријских предузећа која су опремљена савременим и иновативним технологијама. Имала је зрео пољопривредни сектор и један од највиших животних стандарда међу совјетским републикама.²

Након стицања независности, готово све бивше совјетске републике су упале у економске потешкоће. Уместо тржишног капитализма Белорусија је увела тржишни социјализам, државно уређење у ком влада контролише кретање цена и степен инфлације.

Тржиште је либерализовано тек 2008. године са циљем привлачења иностраних инвестиција. Те мере белоруске владе, као и Унија са Русијом, помогли су Белорусији да економски доста безболно преживи ту почетну фазу транзиције.³ Белорусија је од УН-а означена као брзорастућа привреда: процентуални раст бруто домаћег производа у 2004. години износио је чак 11,45% (друго место у Заједници независних држава - ЗНД), а у 2005. години раст бруто домаћег производа (БДП) износио је 9,4%.

На основу тих показатеља, Белорусија је забележила већи раст од суседних земаља чланица ЕУ (Пољске, Литваније и Летоније).⁴ Раст БДП у 2010. години износио је 7,7%, што је рапидан раст у односу на претходну годину: 2009. године је процентуални раст БДП износио око 0,2%.⁵

Као што се може приметити према подацима из Табеле 1, од 2010. до 2013. године био је присутан опадајући тренд раста БДП Белорусије. Спољни дуг Белорусије је у том периоду значајно порастао.

² G. Borisova, T. Kuusela, *Review of education sector developments in Belarus*, ETF, 2009, str. 10.

³ TUT.BY: Independent Belarus media website, <https://news.tut.by/economics/233885.html>

⁴ Op. cit.

⁵ World Bank Data, <https://data.worldbank.org/indicator>

Табела 1: Раст БДП Белорусије за период од 2010. до 2018. године у %

ГОДИНА	РАСТ БДП У %
2010	7,79
2011	5,37
2012	1,68
2013	1,003
2014	1,72
2015	-3,83
2016	-2,52
2017	2,53
2018	3,05

Извор: Према подацима Светске банке, <https://data.worldbank.org/>

Према званичним подацима, 01.01.2011. године њен спољни дуг је премасио 28 милијарди америчких долара (отприлике 52% БДП), што значи повећање од скоро 30% у односу на почетак 2010. године. Цене робе у Белорусији су у овом периоду порасле више него што је то био случај, на пример, у Литванији, Украјини или Русији.⁶

У 2014. години БДП Белорусије износио је 1,72% и чинило се да опадајући тренд коначно престаје и почиње нова узлазна путања раста. Међутим, то није био случај. Насупрот томе, бележи се рапидан пад БДП Белорусије у 2015. години у износу од -3,83%. Наредних година, раст БДП Белорусије благо креће растућим трендом.

Бруто национални доходак (БНД)⁷ Белорусије тј. његов годишњи тренд раста у процентима, представљен је у Табели 2.

На основу података из Табеле 2, може се уочити опадајући тренд годишњег раста БНД *per capita* у процентима (%) од 2010. до 2014. године. У периоду од 2010. до 2018. године, највиша стопа раста

⁶ Centre for Eastern Studies, доступно на: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2011-04-06/verge-crisis-mounting-economic-problems-belarus>

⁷ *Gross National Income, GNI*

БНД *per capita* Белорусије забележена је у 2010. години, што је, ако упоредимо стопу раста БДП из Табеле 1 било и очекивано.

Табела 2: Раст БНД *per capita* Белорусије у %

ГОДИНА	РАСТ БНД <i>PER CAPITA</i> У %
2010	8,22
2011	5,23
2012	1,51
2013	-0,37
2014	<u>2,14</u>
2015	-5,29
2016	-2,75
2017	3,41
2018	3,002

Извор: Према подацима Светске банке, <https://data.worldbank.org/>

Тренд раста БНД *per capita* свакако је пратио тренд раста БДП током свих година обухваћених анализом, осим у 2013. години, када је забележена позитивна стопа раста БДП од 1,003%, а истовремено негативна стопа раста БНД *per capita* од -0,37%. То свакако говори да је Белорусија, поред транзиционог периода и кризних момената кроз који је пролазила, ипак, с пуним правом означена као брзорастућа привреда од стране УН.

У Табели 3 приказани су подаци о укупној стопи незапослености (% од укупне радне снаге), стопи незапослености високообразованог становништва Белорусије, као и стопи незапослености најниже квалификоване радне снаге.

Влада Републике Белорусије спровела је мере макроекономске политике пуне запослености, па се стопа запослености креће око 80%. Политика пуне запослености утицала је на ниске стопе незапослености

укупно способне радне снаге у Белорусији, чак и у кризним годинама (2015/16) незапосленост је била испод 6%.⁸

Табела 3: Стопа незапослености укупне, високообразоване и најниже квалификоване радне снаге у Белорусији

Година	% укупно незапослене радне снаге	% незапослених високообразоване радне снаге од укупног броја високообразованих	% незапослености радне снаге са основним образовањем од укупног броја радне снаге са основним образовањем
2010	6,06		
2011	6,07		
2012	6,04		
2013	5,93		
2014	5,89		
2015	5,91		
2016	5,84	4 (од 100%)	13 (од 100%)
2017	5,65		
2018	5,71		

Извор: Према подацима Светске банке, <https://data.worldbank.org/>

Процент незапослености високообразоване радне снаге од укупног броја високообразованих 2016. године је био 4%. Исте године, проценат незапослености радне снаге са основним образовањем од укупног броја радне снаге са основним образовањем био је 13%. Дакле, проценат незапослености високообразоване радне снаге је троструко нижи од процента незапослених са основним образовањем, што говори да је Белорусија земља у којој млади, високообразовани људи имају посла.

⁸ *Education, training and employment developments*, BELARUS Country Fiche 2016, str. 9,11, ETF

ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ БЕЛОРУСИЈЕ

Образовни систем Републике Белорусије развија се у складу са светским трендовима, испуњава захтеве иновативне економије и представља главни извор за обуку висококвалификованих стручњака.⁹

Формално, образовни систем Белорусије заснован је на Уставу Белорусије и низу закона. Они укључују: закон о образовању; закон о стручном образовању; закон о специјалном образовању-образовању особа са посебним потребама у психолошком и физичком развоју; итд. У недостатку поделе власти, највиши степен одлучивања - одговорност за формулисање државне политике има председник и његова администрација с једне, и савет министара с друге стране.

Образовни систем у Белорусији може се сматрати „националним образовним системом”. Национални карактер система образовања заснива се пре свега на високо централизованим механизмима управљања и контроле образовних установа, на свим нивоима, од стране државе. У оквиру тако централизованог модела доношења одлука, школска управа у Белорусији има троструку структуру која обухвата национални, регионални и градски ниво. Одмах после националног нивоа, сваки од седам белоруских региона има своје одељење (департмант) за предшколско и школско образовање. образовање у Белорусији је бесплатно на свим нивоима осим високог образовања.¹⁰

Предшколско образовање

Према закону о образовању из 1991. године, главни циљ предшколског образовања јесте подстицај дететове природне жеље да учи о свету око себе. Иако водећа улога припада породици, очекује се да предшколске установе допринесу моралном и психичком развоју деце и пруже им приступ белоруском језику, култури и народним традицијама. Јаслице обданишта, која представљају почетну фазу предшколског образовања, задовољавају потребе одојчади старости од шест месеци до три године. Вртићи воде бригу о деци од три до шест година старости и припремају их за упис у основну школу. Традиционалне предшколске установе укључују полудневне (6h); целодневне (12h) и 24-часовне наставне садржаје.

⁹ Embassy of the Republic of Belarus in the United Arab Emirates, доступно на: https://uae.mfa.gov.by/en/visit_Belarus/education_Belarus/https://uae.mfa.gov.by/en/visit_Belarus/education_Belarus/

¹⁰ W. Horner, H. Dobert, B. Von Kopp, W. Mitter, *The Education System of Europe*, str. 91, 92.

Законом је прописано да државни органи, предузећа, друштвене организације и појединци пружају материјалну, педагошку и психолошку подршку предшколским установама. У стварности, деведесетих година прошлог века смањено је финансирање предшколског образовања, а финансијска ситуација у предшколским установама значајно се погоршала. Број предшколских установа смањено се са 4.988 у 1992. години (485.000 деце) на 4.500 у 1997. години (434.000 деце), а та тенденција се наставља и наредних година.¹¹

Табела 4: Главни показатељи образовања у Белорусији
-почетак школске године

	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Број предшколских установа	4 099	4 081	4 064	4 027	3 972	3 951	3 879	3 812	3 803
Број уписане деце (у хиљ.)	384.0	387.4	398.0	407.0	410.6	409.8	418.1	426.3	435,1

Извор: National Statistical Committee of the Republic of Belarus
(Национални статистички комитет Републике Белорусије),
<https://www.belstat.gov.by/>

У Табели бр. 4 представљени су показатељи образовања који иду у прилог горњој констатацији. Наиме, из године у годину смањивао се број предшколских установа, док се број уписане деце истовремено повећавао, па је у 2010. години број предшколских установа износио 4.099, број уписане деце 384.000; да би се у 2017/18. години број предшколских установа смањено на 3.812, а број уписане деце повећао на 426.300.

Основно образовање

Образовање у Белорусији је бесплатно и обавезно за ученике основне школе (6-15 година старости). Од шесте до десете године

¹¹Belarus: Preprimary & Primary Education, доступно на: <https://education.stateuniversity.com/pages/142/Belarus-PREPRIMARY-PRIMARY-EDUCATION.html>

старости деца похађају основну школу, где стичу основно знање у писмености и рачунању. Након што стекну основу у писмености и заврше четворогодишње школовање, деца се уписују у тзв. *Basic Secondary school* – основну средњу школу. Основно средње образовање траје наредних пет година – од 10. до 15. године старости.

По завршетку основног средњег образовања, ученици стичу диплому завршеног основног образовања. Дакле, основно образовање у Белорусији траје укупно девет година. Такође, настава је академски утемељена и универзална у целој земљи.¹²

Бруто коефицијент уписа (БКУ) у процентима за основно образовање је опадао од 2010. до 2013. године, да би у 2014. години био забележен његов благи пораст: 104.37 у 2010, 102.13 у 2011, 99.81 у 2012, 98.21 у 2013. и 98.30 у 2014. години. Наредних година забележен је благо растући тренд, све до 2018. године. Па тако, у 2017. години је забележен БКУ у основне школе од 101.97, да би у 2018. години опао на 100.5%.¹³

Бруто коефицијент уписа¹⁴ представља укупан број уписаних у предшколско образовање, без обзира на старосну доб деце, изражен је у проценту од укупног броја становника званичног узраста предшколског образовања. Бруто коефицијент уписа може премашити 100% због укључивања прераслих и малолетних ученика због раног или касног уписа у школу или понављања разреда.

Средње образовање

Матуранти основних школа могу започети своје средњошколско образовање у облику комбинованог стручног и општег образовања у струковно-техничким школама или средњим стручним школама (видети Табелу 5). Међутим, уколико желе само да наставе са општим средњошколским образовањем, могу да упишу гимназију.

На крају средњошколског образовања, ученици полажу завршни тест и уколико освоје довољно бодова, добијају диплому завршеног средњег образовања.¹⁵

¹²Education system in Belarus, доступно на: <https://www.scholaro.com/pro/countries/Belarus/Education-System>

¹³ Op.cit.

¹⁴ *Gross enrollment ratio, GER*

¹⁵ International Bureau of Education UNESCO, доступно на: <http://www.ibe.unesco.org/>

Табела 5: Врсте средњих школа у Белорусији

Врста образовања	Врста школе	Године старости ученика	Трајање школовања
Средње	Гимназија, Лусеум, Колеџ	15–17	2
Средње	Струковно-техничка школа	15–19	4
Средње	Средње стручне школе (економска, медиц.)	15–18	1-3

Извор: Према подацима Education System in Belarus, <https://www.scholaro.com/>

Бруто коефицијент уписа у средње школе у Белорусији, представљен је у Табели 6 и имао је различит тренд кретања током година.

Табела 6: Тренд кретања бруто коефицијента уписа у средње школе током година у %, Белорусија

Година	Бруто коефицијент уписа у %, средње образовање
2010	108.23
2011	107.39
2012	107.21
2013	105.43
2014	105.52
2015	105.47
2016	104.79
2017	103.51
2018	102.44

Извор: Према подацима Светске банке, <https://data.worldbank.org/>

Подаци из Табеле 6 јасно говоре о константном опадајућем тренду вредности БКУ током година. У 2010. години БКУ је 108.23%, да би у 2013. години износио 105.43%, што је за 2,8% нижи коефицијент уписа деце у средње школе. Тек се у 2014. години бележи благи пораст БКУ, који је износио 105.52%. Међутим, наредних година

се наставља опадајући тренд БКУ, па се чак и у 2018. години у односу на 2017. годину бележи нижи БКУ за 1,07%.

Високо образовање

Белоруски систем високог образовања обухвата образовне, истраживачке и управљачке институције које користе јединствене званичне стандарде и прописе у процесима наставе, управљања, оцењивања и истраживања. Високо образовање је под надзором Министарства просвете, које је одговорно за акредитацију и лиценцирање високошколских установа и развој и имплементацију образовних стандарда. Министарство образовања Републике Белорусије је оно које надгледа вођење садашњих образовних система.¹⁶ Систем високог образовања у Белорусији обухвата три нивоа студија: први степен студија (основне студије у одређеној области), други степен студија (мастер академске студије) и докторске студије (трећи степен студија). Студијска година подељена је у два термина (семестра), а сваки се завршава испитом. Провера знања врши се у виду бодовања и испита. По завршетку студија, студент добија уверење о завршеним студијама и диплому.¹⁷ Белорусија има квалитетан и добро развијен образовни систем. Отприлике, 99,6% Белоруса и око 99,8% младих су писмени, а ово је један од највиших нивоа писмености у свету. У 2005. години осам белоруских универзитета су се пласирали у Топ 4000 универзитета.¹⁸

Белорусија се придружила Болоњском процесу у мају 2015. године. У Белорусији постоји неколико врста високообразовних институција: „класични” универзитети, специјалистички универзитети и академије, институти. Белоруски систем високог образовања узима у обзир глобалне трендове. Студенти имају могућност избора редовног или ванредног студирања, као и студирања у виду вечерњих часова. Сви дипломци добијају универзитетске дипломе. Студенти који изаберу редовно студирање, имају могућност добијања стипендије уколико постигну високу просечну оцену, а након што дипломирају, имају обезбеђен први посао.¹⁹ Највећи и један од најконкурентнијих

¹⁶ BSUIR – Belarusian system of higher education, <https://www.bsuir.by/en/belarusian-system-of-higher-education>

¹⁷ Department of International relations, Belarusian State University, <https://ums.bsu.by/en/>

¹⁸ Ranking Web of Universities, <https://www.webometrics.info/en/europe/belarus>

¹⁹ Education in the Republic of Belarus, Higher education, http://president.gov.by/en/university_en/

истраживачких универзитета у земљи је белоруски државни универзитет, смештен у Минску, основан 1921. године.

Табела 7: Главни показатељи образовања у Белорусији
- почетак школске године²⁰

	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Број високообразовних институција	55	55	54	54	54	52	51	51	51
Број уписаних студената (у хиљада)	442,9	445,6	428,4	395,3	362,9	336,4	313,2	284,3	268,1

Извор: National Statistical Committee of the Republic of Belarus (Национални статистички комитет Републике Белорусије),
<https://www.belstat.gov.by/>

Универзитет уписује око 31.000 студената годишње, а око 2.000 ових студената долазе из других земаља. Универзитет има 16 факултета и четири образовна института.²¹ Број високообразовних институција смањивао се током година, што је приказано у Табели 7. Такође, подаци о броју уписаних студената показују опадајући тренд, осим у 2011. години када је забележен исти број високообразовних институција (55), као и пораст броја уписаних студената са 442,9 хиљада на 445,6 хиљада уписаних студената. Наредних година, број високообразовних институција се смањивао, као и број укупно уписаних студената.

Број уписаних студената на факултете у 2010/11. години је износио 442,9 хиљада студената. Наредне школске године тај број се повећао на 445,6 хиљада студената. Наредних година број уписаних

²⁰ National Statistical Committee of the Republic of Belarus (Национални статистички комитет Републике Белорусије), доступно на: <https://www.belstat.gov.by/>

²¹International education: An Encyclopedia of Contemporary Issues and Systems, New York, 2013:793

студената се смањивао, делом због миграција а делом и због смањења стопе наталитета у Белорусији.

УСЛОВЉЕНОСТ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА И ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА БЕЛОРУСИЈЕ

За разумевање утицаја система образовања на привредне и друштвене токове веома је значајно утврдити интеракцију образовања, знања и технолошког прогреса у процесу привредног и друштвеног раста и развоја. Утицај образовања на привредни развој изражава се посредно, кроз степен комплементарности у оквиру технолошког прогреса у ширем смислу, кроз резидуал, тј. квалитативне промене у инпутима као што су образовање, здравство, боља организација рада...²²

Анализе показују да свако повећање просечног образовног нивоа за једну годину диже макроекономску продуктивност за директних 6,2% просечно за Европску унију и накнадно око 3,1% дугорочно, кроз допринос бржем технолошком развоју. Такође, допринос образовања огледа се и у смањењу незапослености у земљи, што доприноси решавању сложеног економског, социјалног и политичког проблема. То указује да постоји изражена корелација између нивоа образовања и нивоа запослености, па је стопа запослености највећа код људи са високим образовањем.²³ Пример за наведену корелацију наведен је и у Табели 3 - стопа незапослености укупне, високообразоване и најниже квалификоване радне снаге у Белорусији, где подаци говоре да је проценат незапослености високообразоване радне снаге троструко нижи (4%) од процента незапослених са основним образовањем (13%).

Улагање у образовање

Улагање у образовање, посебно високо образовање, значајан је предуслов за квалитетно функционисање образовног система у земљи. Влада Белорусије издваја одређена средства за образовање, што је приказано у Табели 8.

²² П. Јовановић, С. Шеховић, *Образовање – развојна шанса Србије*, 2009:36

²³ П. Јовановић, С. Шеховић, Д. Миљковић, *Методe за утврђивање утицаја образовања на раст и развој друштва*

Табела 8: издаци Владе Белорусије за образовање²⁴

Године	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
% од БДП	5,1	4,68	4,96	5,01	4,82	4,79	4,95	4,82	-
% од укупних издатака Владе	11,78	11,63	12,75	12,27	12,41	11,46	12,16	12,28	-
Издаци Владе по студенту у хиљ. \$									
Високо образовање	2317. 75	2253. 07	2540. 96	2712. 53	2822. 63	2933. 54	3084. 71	3404. 23	-

Извор: Према подацима UNESCO Institute for Statistics (УНЕСКО Завод за статистику), <http://uis.unesco.org/>

Подаци из Табеле 8 показују износе средстава које је белоруска влада издвајала за образовање током посматраних година. Подаци су представљени процентуално - проценат од БДП Белорусије, проценат од укупних издатака владе Белорусије, као и владино издвајање за високо образовање у хиљадама долара. Године 2010. забележен је највиши проценат издвајања за образовање у износу од 5,1%, а подаци о расту БДП Белорусије у Табели 1 показују, такође, највишу стопу раста БДП у истој години у износу од 7,79%. Подаци о издацима владе за високо образовање по студенту из Табеле 8, показују растући тренд улагања у високо образовање Белорусије из године у годину. При томе, изузетак је само 2011. година када су средства за високо образовање по студенту смањена на 2.253,07 \$ са 2.317,75 \$ у 2010. години. Свих наредних година забележено је повећање улагања у високо образовање, па су тако у 2016. и 2017. години издвојена највећа средства за високо образовање по студенту у износу од 3.084,71 \$ у 2016. години и 3.404,23 \$ у 2017. години. Уколико се упореде стопе раста БДП Белорусије из Табеле 1, евидентно је да је негативна стопа раста из 2016. године од -2,52% већ идуће године анулирана, па је забележена позитивна стопа раста БДП од 2,53% већ у 2017. години. Издвајање већих средстава за високо образовање свакако је имало утицаја на привредни и друштвени раст и развој, па је веће улагање у образовање предуслов за квалитетнији образовни систем, а квалитетнији образовни систем, повратно, генерише друштвено-економски раст и развој земље.

²⁴ UNESCO Institute for Statistic, доступно на: <http://uis.unesco.org/>

Због значаја образовања у процесу привредног и друштвеног развоја, финансирање образовања је прворазредни економски, али и политички проблем.²⁵

Расподела БДП Белорусије по привредним секторима и структура запослености

Уколико се узме у обзир да је Влада Републике Белорусије спровела мере макроекономске политике пуне запослености, па се стопа запослености креће око 80%, онда има смисла сагледати структуру запослености и утврдити да ли је и у којој мери раст БДП Белорусије генерисан образованом радном снагом и који привредни сектор је највећи покретач привредног раста. Политика пуне запослености утицала је на ниске стопе незапослености укупно способне радне снаге у Белорусији, чак и у кризним годинама (2015/16) незапосленост била је испод 6%.²⁶ Расподела БДП Белорусије приказана је у Табели 9.

Табела 9: Расподела БДП Белорусије по привредним секторима у %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
БДП	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Пољопривреда	8,67	8	8,13	6,81	7,3	6,28	6,9	7,57	6,4
Индустрија	36,98	36,09	36,28	35,9	35,38	32,69	30,96	31,55	31,49
Услуге	42,4	44,13	43,29	45,42	45,65	47,74	48,52	47,63	47,72

Извор: Према подацима STATISTA, International»Belarus,
<https://www.statista.com/>

Подаци о расподели БДП Белорусије по секторима јасно показују водећу улогу сектора услуга у стварању БДП. Учешће услуга у БДП Белорусије константно бележи растући тренд из године у годину. Са друге стране, сектор пољопривреде бележи најмање учешће у БДП Белорусије, док је индустрија на другом месту по значају и учешћу у БДП, одмах после услужног сектора који има водећу улогу од 2010. до 2018. године, са учешћем у БДП са преко 40%. У Табели 10 приказани су подаци о структури запослености према привредним секторима у Белорусији.

²⁵ P. Jovanović, *Uvod u ekonomiku obrazovanja*, 2010:154

²⁶ Op.cit.

Табела 10: Структура запослености у Белорусији према привредним секторима

<i>Године</i>	Запосленост у пољопривреди (% од укупне запослености)	Запосленост у индустрији (% од укупне запослености)	Запосленост у услужном сектору (% од укупне запослености)
Укупна запосленост %	100	100	100
2010	10,17	31,39	58,43
2011	10,09	31,2	58,70
2012	9,99	31,21	58,80
2013	9,87	31,32	58,81
2014	9,77	31,30	58,93
2015	9,69	31,07	59,23
2016	9,73	31,53	58,74
2017	10,69	30,77	58,54
2018	10,58	30,76	58,66

Извор: Према подацима Светске банке, <https://data.worldbank.org/>

Највећи проценат запослености у пољопривреди забележен је 2017. године, а исте године је забележено повећање учешћа пољопривреде у БДП са 6,9 на 7,57%. Од наведена три сектора, запосленост у пољопривреди је најнижа у укупној запослености Белорусије, и углавном се кретала од 10,17% и 10,09% у прве две посматране године, па се наредних година снизила на испод 10%, да би се у последње две године поново вратила на преко 10% учешћа у укупној запослености Белорусије. Сектор индустрије и услужни сектор свакако запошљавају око 90% преосталог радно способног становништва Белорусије, па су и најважнији чиниоци раста БДП. Као што се види и у Табели 9, индустрија и услужни сектор имају највеће учешће у БДП Белорусије, па је и запосленост образоване радне снаге и највећа у овим привредним секторима. Запосленост у услужном сектору има највећи проценат у укупној запослености Белорусије, који константно расте из године у годину, што је и имало за последицу водећу улогу услужног сектора у стварању вредности БДП.

ЗАКЉУЧАК

Условљеност друштвено-економског развоја образовним системом Белорусије је евидентна поређењем података о расту бруто националног дохотка *per capita* (БНД) и бруто коефицијенту уписа (БКУ). Поређење података о БКУ у средње школе и података о стопи раста БНД, доводи до закључка да тренд раста БНД *per capita* не одудара од тренда раста БКУ, осим у последње две године, у посматраном периоду. Опадајући тренд раста БНД *per capita* поклапа се са константним опадањем БКУ од 2010. до 2014. године. Наиме, у 2014. години забележено је повећање БНД *per capita* и пораст БКУ у средње школе. Од 2015. до 2018. године настављено је опадање БКУ у средње школе, док је БНД *per capita* опадао такође, осим у 2017. години, када је забележена позитивна стопа раста од 3,41%.

Процент незапослености високообразоване радне снаге је троструко нижи од процента незапослених са основним образовањем, око само 4% од укупног броја високообразованих у 2016. години, што говори да је Белорусија земља у којој млади, високообразовани људи имају посла. Уколико се узме у обзир политика пуне запослености белоруске владе и запосленост изнад 80%, онда је јасно да високообразовано становништво активно учествује у стварању вредности БДП. Индустрија и услужни сектор имају највеће учешће у стварању вредности БДП Белорусије, па је и запосленост образоване радне снаге и највећа у овим привредним секторима.

Белорусија има квалитетан и добро развијен образовни систем. Отприлике, 99,6% Белоруса и око 99,8% младих су писмени, а ово је један од највиших нивоа писмености у свету. Стипендирани студенти који су своје студије завршили у року са високом просечном оценом, добијају обезбеђен први посао у струци. Значај образовања за друштвено-економски раст и развој земље је чињеница коју су схватили одговорни субјекти белоруске владе, па се средства у облику издатака владе за високо образовање по студенту повећавају из године у годину. Такође, допринос образовања огледа се и у смањењу незапослености у земљи (и у најкризнијим годинама незапосленост у Белорусији била је испод 6%), што доприноси решавању сложеног економског, социјалног и политичког проблема. То указује да постоји изражена корелација између нивоа образовања и нивоа запослености, па је стопа запослености (стопа запослености у Белорусији је преко 80%) највећа код људи са високим образовањем.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Borisova, G., Kuusela, T., Review of education sector developments in Belarus, ETF, 2009.
2. Јовановић, П., *Увод у економику образовања*, Државни универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, 2010.
3. Јовановић, П., Шеховић, С., *Образовање - развојна шанса Србије*, Народна библиотека „Доситеј Обрадовић” Нови Пазар, 2009.
4. Horner, W., Dobert, H., Von Kopp, B., Mitter, W., *The Education System of Europe*, 2009.
5. Јовановић, П., Шеховић, С., Миљковић, Д., *Методe за утврђивање утицаја образовања на раст и развој друштва*, Научне публикације Државног универзитета у Новом Пазару
6. TUT.BY: Independent Belarus media website, доступно на: <https://news.tut.by/economics/233885.html>, (Приступљено: 29.11.2019.)
7. World Bank Data, доступно на: <https://data.worldbank.org/indicator>, (Приступљено: 30.11.2019.)
8. Education, training and employment developments, BELARUS Country Fiche 2016, ETF, доступно на: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/7F5D62282C53860DC12580E600523ED0_Belarus%202016.pdf, (Приступљено: 04.10.2022.)
9. Embassy of the Republic of Belarus in the United Arab Emirates, доступно на: https://uae.mfa.gov.by/en/visit_Belarus/education_Belarus/ (Приступљено: 03.10.2022.)
10. Belarus: Preprimary & Primary Education, доступно на: <https://education.stateuniversity.com/pages/142/Belarus-PREPRIMARY-PRIMARY-EDUCATION.html>, (Приступљено: 03.01.2020.)
11. Education system in Belarus, доступно на: <https://www.scholaro.com/pro/countries/Belarus/Education-System> (Приступљено: 11.12.2019.)
12. International Bureau of Education UNESCO, доступно на: <http://www.ibe.unesco.org/>, (Приступљено: 19.12.2019)

13. BSUIR – Belarusian system of higher education, доступно на: <https://www.bsuir.by/en/belarusian-system-of-higher-education>, (Приступљено: 05.10.2022.)
14. Department of International relations, Belarusian State University, доступно на: <https://ums.bsu.by/en/>, (Приступљено: 22.12.2019.)
15. Ranking Web of Universities, доступно на: <https://www.webometrics.info/en/europe/belarus>, (Приступљено: 01.01.2020.)
16. Education in the Republic of Belarus, Higher education, доступно на: http://president.gov.by/en/university_en/ (Приступљено: 24.12.2019.)
17. Internation education: An Encyclopedia of Contemporary Issues and Systems, New York, 2013:793, доступно на: <https://books.google.rs>, (Приступљено: 29.12.2019.)
18. National Statistical Committee of the Republic of Belarus (Национални статистички комитет Републике Белорусије), доступно на: <http://www.belstat.gov.by/en/ofitsialnaya-statistika/Demographic-and-social-statistics/>, (Приступљено: 30.11.2019.)
19. UNESCO Institute for Statistic, доступно на: <http://uis.unesco.org/>, (Приступљено: 02.01.2020.)
20. Education Statistics - All Indicators, доступно на: <https://databank.worldbank.org/source/education-statistics-%5e-all-indicators>, (Приступљено: 07.12.2019.)
21. Centre for Eastern Studies, доступно на: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2011-04-06/verge-crisis-mounting-economic-problems-belarus>, (Приступљено: 06.10.2022.)

SUMMARY

PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE NATO EXPANSION TO THE EAST

Božidar Forca

Summary: NATO was formed by ten European and two North American countries in 1949, with the aim of maintaining peace and security in the Euro-Atlantic area, as stated in the Washington Treaty. However, the real goals of NATO formation were stated by the first Secretary General of the Alliance, British General Lord Ismay, as follows: 1) Germany under control, 2) Russians outside Europe and 3) Americans to Europe. This paper is a theoretical contribution to the review of NATO expansion to the east, from two aspects. First, to illustrate Lord Ismai's claims about the goals of forming NATO. Secondly, to show that NATO has survived as a lever of US power, and not as a true security forum, which was formed as a defense alliance in accordance with Article 51 of the UN Charter. The basic hypothesis in the research is: The meaning and goals of NATO's expansion to the east are a direct expression of the US efforts to rule the world by using all means, especially force. The general conclusion of the paper is: If philosophy is a search for the meaning of life and being, and science is a search for truth, then the meaning and goals of NATO expansion to the east can be found neither in philosophy nor in science, but in practical action and selfish interest for governing the world by the most powerful country – the United States.

Keywords: *UN Charter, Washington Treaty, NATO, USA, East, meaning, goals.*

ACTIONS OF THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE GREAT BRITAIN REGARDING THE SECURITY SITUATION IN EUROPE

Mitar Kovač

Summary: The end of the Cold War, the collapse of the Warsaw Pact in July 1991 and the collapse of the USSR, strategists in the West, especially in the United States and Great Britain, saw as a great victory and did everything to preserve the NATO, justifying the meaning and essence of its survival in different ways. How to explain rationally that after 31 years since the disappearance of the Warsaw Pact, there is a NATO and what is its meaning in the modern world? With the growth of the economic power of the West, NATO has become an even more aggressive military-political organization, used by alienated centers of power in the West, in search of cheap resources and new markets, through the process of violent globalization. America continues to strive, together with Britain, to keep the European Union under its control, to militarize it in order to become an obedient subsystem of the NATO. In that sense, extensive measures have been taken for strategic control of the leading EU countries, primarily Germany and France. Hence, there are Germany's increasingly belligerent statements regarding the strengthening of military capabilities and the coordination of the unanimity of EU member states, as well as other countries that are in the process of joining. In addition to the pressure on neutral countries in Europe to become members of the NATO, primarily on Finland and Sweden, the pressure on Serbia and BiH to impose sanctions on the Russian Federation and become part of the so-called democratic world has been continued. From a distant "observation post", the USA and Great Britain are pushing Europe and Russia into the war with the intention of extending it as long as possible and building "deep" trenches that will prevent further normal cooperation in Europe and enable raising the "steel curtain" in divided Europe from the Baltic to the Black Sea. The division of Europe would be a great disaster with unforeseen consequences. The solution is to remove the so-called iron curtains and enable normal cooperation and development in the entire Eurasian space, beyond the disruptive influence of the United States and Great Britain. Threats to security in Europe are strongly reflected in the

Republic of Serbia, Republika Srpska, Montenegro and vital Serbian national interests. The authorities have a great responsibility not to put Serbia and the Serbian people on the side of the countries that are carrying out a hybrid aggression against the Russian Federation, through the Ukrainian crisis, which was designed and managed by the United States and Great Britain.

Keywords: *USA, Great Britain, security, Europe, security situation.*

HISTORICAL ASSUMPTIONS AND CONTEMPORARY EXTENT OF EUROPEAN-WESTERN RUSSOPHOBIA IN THE LIGHT OF WAR IN THE FORMER UKRAINE

Časlav D. Koprivica

Summary: In order to understand actual geopolitical moves and orientations regarding relationship between the West and Russia, it is necessary to shed light on cross-cultural predispositions for the perception of others, from which the preferences for a certain way of strategic action towards them arise. In case of relationship between Europe, i.e. the West and Russia, if it is viewed as part of the ongoing crisis in the former Ukraine, the historically deep-rooted Russophobia is the basis for understanding the creation of the former Soviet republic as a geopolitical bridgehead for advancing towards Russia, as well as, on the other hand, the total propaganda war against Russia that the West started on February 24, 2022 should be interpreted precisely within the framework of the centuries-old tradition of European anti-Russian xenophobia.

Key words: *Russia, West, Russophobia, geopolitics, cultural mentality, political psychology.*

MEDIA ASPECTS OF HYBRID WAR IN CASE OF UKRAINIAN CRISIS

Slobodan Reljić

Summary: In Ukraine, the media were used as weapons in a way that has already been tested and practiced in the Yugoslav conflict, the Iraq war, Libya, Syria ... There, the media have been completely transformed into weapons of disinformation. The human need for Truth is ignored to the extreme. The success of that method, when on the other side was a large and organized power like Russia, was incomparably weaker. The effectiveness is significant only in the West, where it primarily served to fuel hysterical Russophobia. In the media sphere, it is just a continuation of the process of changing the role of the media in society, from something that served to liberate the individual in the means of establishing totalitarianism.

Keywords: *Hollywood truth, manipulation, misinformation, fake news, screenplay*

DID RUSSIA COMMIT AGGRESSION AGAINST UKRAINE?

Aleksandar Pavić

Summary: If, as many prominent experts claim, the current conflict in Ukraine is actually a global and not a local conflict, then it needs to be adequately defined. By the standards established after the Second World War, the greatest crime is a crime against peace, from which all other crimes that occur in the war that followed stem. Therefore, it is important to define aggression and aggressor as best as possible, because this will be a key factor in determining position of each actor on the international scene in relation to this conflict. The basic questions that require answers, that is, precise definitions, are: who committed a crime against peace, who is on the right side of war and history, whether and who should be sided with, what are the final goals of defined aggression? If the Russian special operation in Ukraine is placed in the proper historical context, the conclusion is that Russia did not commit aggression against Ukraine, but that NATO and its leading member states committed a crime against peace.

Key words: *aggression, crime against peace, right side of war and history, Russian special operation in Ukraine.*

**ATTITUDE OF REGIONAL POWERS
AND NEIGHBORING COUNTRIES TOWARDS BOSNIA AND
HERZEGOVINA IN THE FRAMEWORK
OF THE CURRENT CRISIS**

Dragan Petrović

Summary: The Ukrainian crisis has wider repercussions on the European continent, including the Balkans. In the long term, the resolution of the Ukrainian crisis will be of great importance for maintenance and development of multipolar world, as well as the situation in the world, Europe and the region. Observed in the short term, the Serbian factor will find itself in a specific position: on the one hand, the interest of the great powers will be somewhat removed from the focus of Balkan politics. On the other hand, there will be persistent pressures to shape the situation in the region according to geopolitical interests of the great powers. This especially applies to Atlanticists and the EU influences, which are not in favor of the Serbian factor on the most important geopolitical issues. The positions of Republika Srpska as a state-forming entity within Bosnia and Herzegovina, as well as Kosovo and Metohija, the southern Serbian province that tends to be turned into an independent state by the western centers of power, are important here. In Montenegro, the Montenegrin concept is weakening, but on the other hand, a new dominant concept has not yet been established. Serbia and Republika Srpska, should, even in the current international circumstances, strive for their cultural connection and increase of mutual economic cooperation.

Key words: *Ukrainian crisis, Russia, Western powers, Serbia, Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina, Montenegro.*

PROTECTION OF SERBIAN PROPERTY AND PROPERTY RIGHTS OF SERBS IN THE PROCEDURE OF REGISTRATION OF REAL ESTATE IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND ABUSE OF THOSE RIGHTS

Radovan Grajić

Summary: Human rights of Serbs in the Federation of Bosnia and Herzegovina, who are in an unenviable position, are evidently violated and unimplemented, due to the fact that there is no protection for them and that their rights guaranteed by the Constitution have been taken away in terms of immovable property. Bearing in mind the problems encountered by Serbs in the Federation of Bosnia and Herzegovina regarding the registration of their property in the Land Register and the so-called harmonization of data that is carried out in the Federation of Bosnia and Herzegovina, as well as all irregularities, and the discriminatory attitude towards Serbs and the bizarre Law on Land Registers of the Federation of Bosnia and Herzegovina, it was inevitable that with the active participation of the Government of the Republika Srpska, they would give guidelines and try to protect the Serbian interests of all Serbs, wherever they are, in order to preserve basic human rights, among other things - the right to property. Namely, the system of more efficient land administration as a whole, and primarily the part related to records and rights to real estate, are the basic rights of every human being, with the primary interest of ensuring legal and any other security.

Key words: *rights of Serbs, real estate, protection of Serbian property, Land Registry of the Federation of Bosnia and Herzegovina.*

SIGNIFICANCE OF THE UNITY OF POLITICAL SUBJECTS IN DEFENCE OF THE VITAL NATIONAL INTERESTS OF THE REPUBLIKA SRPSKA IN THE DAYTON STRUCTURE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Ostoja Barašin

Summary: There is not a single major event in the history of Bosnia and Herzegovina that all three nations experienced in the same way, either as a date of common triumph and pride, or of common suffering, but each of them, according to the national key, separated them into winners and losers,

heroes and martyrs, patriots and traitors. The national identity of the Republika Srpska is also an important European identity, and its values are European values. The defence of the Dayton Agreement and these values goes beyond the ideology and programs of the Republika Srpska political parties, regardless of their position within the government. These values must be decisively defended by all political actors, regardless of whether they are a position or an opposition, which imposes an obligation on all political subjects that there must be a consensus on these issues. Neglecting this obligation must be treated as the most serious crime against the interests of the Republika Srpska.

Key words: *Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina, national identity, vital national interest, consensus.*

REGIONAL COOPERATION INITIATIVES IN THE WESTERN BALKANS: THE “MINI SCHENGEN” CASE

Rajko Petrović

Summary: In this paper we will analyse the idea of “Mini Schengen” as a form of economic and trade integration of the Western Balkan countries (Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro, Albania and Northern Macedonia), as well as prospects for its implementation in practice in the future. This is an initiative that has been talked about for several years, and which was formally proposed by the President of Serbia, Aleksandar Vučić, in 2019. We will first give a brief overview of the history of regional cooperation in the Western Balkans with an emphasis on the CEFTA Agreement, and then we will provide insight into the perspective and dynamics of the accession of the Western Balkan countries to the European Union. We will explain why the “Mini Schengen” initiative appears as a kind of substitute for the loss of full membership of these countries in the European Union. We will analyse the concept and starting points of the “Mini Schengen” initiative on the basis of available proposals and statements of relevant political and economic actors in the observed area. We will explain the reactions provoked by this initiative in each of the observed countries, but also in the European Union and the world. We will consider the potential advantages of implementing the initiative, but also the objective obstacles and challenges facing it. We will pay special attention to the benefits and problems that the implementation of this initiative would bring to Serbia, taking into account different scenarios - from possible

economic and political domination of Serbia as the largest country and economy, to fear of a strong Muslim factor within the “Mini Schengen” and creating preconditions for the emergence of the so-called Greater Albania. In conclusion, we will summarize the basic results of the research, with a focus on predicting the outcome of the initiative. In this paper, we will use the method of analysis, comparative method and case study method.

Keywords: *“Mini Schengen”, regional cooperation, Western Balkans, Serbia, European Union.*

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT AND EDUCATION SYSTEM OF BELARUS

Adela Čeković

Summary: In the light of the latest geopolitical upheavals in Eastern Europe, it is necessary to observe the position and role of one particularly interesting country - Belarus. Numerous texts have been written about the geopolitical position of Belarus, various important factors of the social and economic development of this country have been discussed and illuminated, but it is noticeable that our scientific and professional public has been deprived of a minimum of knowledge about its educational system. As education is one of the important development levers of modern society, the author considers it appropriate to present the educational system of Belarus in an appropriate way. For a qualitative analysis of the educational system of this country, it is necessary to analyze its socio-economic development. Education is a current topic because modern society is a society of knowledge, and therefore, knowledge and competence are the basic prerequisites for its development. That is why it is necessary that in all social knowledge and education they are recognized as important levers of development, and that a significant part of public funds be allocated for them, that educational institutions, especially higher education institutions, be closely connected with the labour market, as well as the cooperation of various social subjects (educational institutions, business entities, social partners, etc.). The subject of research in the paper is the analysis of socio-economic development and the educational system of Belarus, as well as the conditionality of socio-economic development and the educational system of the mentioned country. Special attention is paid to the period of development of Belarus from 2010 to 2018. Analysis of GDP growth in Belarus during

that time period, GNI *per capita* growth, unemployment rate trends (especially among the highly educated population), as well as the correlation between economic development and the educational system of Belarus. The research is based on statistical data from the World Bank, the National Committee for Statistics of Belarus, the UNESCO Institute for Statistics and other relevant data. The aim of the work is to come to a conclusion whether, and to what extent, there is a conditionality of socio-economic development and the educational system of the Republic of Belarus.

Key words: *Belarus, education and development, socio-economic development, education system.*

РЕЗЮМЕ

СМЫСЛ И ЦЕЛИ РАСШИРЕНИЯ НАТО НА ВОСТОК

Божидар Форца

Сюжет: НАТО было образовано десятью европейскими и двумя североамериканскими странами в 1949 году с целью поддержания мира и безопасности в евроатлантическом пространстве, как указано в Вашингтонском соглашении. Однако фактические цели формирования НАТО были изложены первым генеральным секретарем Альянса британским генералом Лордом Исмаем следующим образом: 1) Германия под контролем, 2) Русские за пределами Европы и 3) Американцы в Европу. Данная работа является теоретическим вкладом в обзор расширения НАТО на Восток с двумя аспектами. Во-первых, чтобы проиллюстрировать утверждения Лорда Исмаея о целях формирования НАТО. Во-вторых, чтобы показать, что НАТО сохранился как рычаг силы США, а не как настоящий форум безопасности, который был сформирован как оборонительный альянс в соответствии со статьей 51 Устава ООН. Основная гипотеза исследования заключается в следующем: смысл и цели расширения НАТО на Восток являются непосредственным выражением стремления США править миром, применяя все средства, особенно силу. Общий вывод работы таков: если философия – это поиск смысла жизни и бытия, а наука – поиск истины, то смысл и цели расширения НАТО на Восток можно найти не в философии или науке, а в практическом поступке и корыстных интересах управления миром самой могущественной страной – США.

Ключевые слова: *Устав ООН, Вашингтонское соглашение, НАТО, США, Восток, смысл, цели.*

ДЕЙСТВИЯ США И ВЕЛИКОБРИТАНИИ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ БЕЗОПАСНОСТИ В ЕВРОПЕ

Митар Ковач

Сюжет: Окончание Холодной войны, распад Варшавского договора в июле 1991 года и распад СССР стратеги на Западе, прежде всего в США и Великобритании, восприняли как великую победу и сделали все, чтобы сохранить НАТО, по-разному оправдывая в международной общественности смысл и суть его выживания. Как рационально объяснить, что через 31 год после исчезновения Варшавского договора существует НАТО и в чем его смысл в современном мире? С ростом экономической мощи Запада, НАТО стало еще более агрессивной военно-политической организацией, используемой отчужденными центрами силы на Западе в поисках дешевых ресурсов и новых рынков в процессе насильственной глобализации. Америка продолжает стремиться вместе с Великобританией держать Европейский союз под своим контролем, милитаризовать его, чтобы он стал послушной подсистемой НАТО. В этом смысле были приняты обширные меры стратегического контроля со стороны ведущих стран ЕС, в первую очередь Германии и Франции. Отсюда все более воинственные заявления Германии об укреплении военного потенциала и координации целеустремленности государств-членов ЕС, а также других стран, находящихся в процессе присоединения. Помимо давления на нейтральные государства в Европе с целью стать членами НАТО, в первую очередь на Финляндию и Швецию, продолжается давление на Сербию и Боснию и Герцеговину с целью введения санкций против Российской Федерации и становления ее частью так называемого демократического мира. С дальнего „наблюдательного пункта” США и Великобритания подталкивают Европу и Россию к войне с намерением, чтобы она продолжалась как можно дольше и были построены „глубокие” траншеи, которые помешали бы дальнейшему нормальному сотрудничеству в Европе и позволили бы поднять „железный занавес” в разделенной Европе, от Балтики до Черного моря. Раздел Европы был бы большим несчастьем с неожиданными последствиями. Решение заключается в удалении этого тзв. „железного занавеса“ и обеспечение нормального сотрудничества и развития на всем евразийском пространстве, помимо разрушительного влияния США и Великобритании. Угроза безопасности в Европе сильно отражается на Республику Сербию, Республику Сербскую, Черногорию и жизненно важных сербских национальных интересах. Нужна большая ответственность властей,

чтобы не ставить Сербию и сербский народ на сторону государств, которые осуществляют гибридную агрессию против Российской Федерации через украинский кризис, спроектированный и управляемый США и Великобританией.

Ключевые слова: *США, Великобритания, безопасность, Европа, состояние безопасности.*

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОЛОЖЕНИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ МАСШТАБЫ ЕВРОПЕЙСКО-ЗАПАДНОЙ РУСОФОБИИ В СВЕТЕ ВОЙНЫ НА БЫВШЕЙ УКРАИНЕ

Часлав Д. Копривица

Сюжет: Чтобы понять актуальные геополитические шаги и направления в отношениях между Западом и России, необходимо обратить внимание на межкультурные предрасположенности к восприятию других, из чего вытекают склонности к определенному направлению стратегических действий по отношению к ним. В случае отношений между Европой, то есть Западом и Россией, если рассматривать их как часть продолжающегося кризиса на бывшей Украине, исторически глубоко укоренившаяся русофобия является основой для понимания того, как сделать бывшую советскую республику геополитическим плацдармом для наступления на Россию, как и, с другой стороны, именно в рамках многовековой традиции европейской антироссийской ксенофобии следует толковать тотальную пропагандистскую войну против России, начатую Западом 24. февраля 2022. года.

Ключевые слова: *Россия, Запад, русофобия, геополитика, культурный менталитет, политическая психология.*

МЕДИЙНЫЕ АСПЕКТЫ ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ В СЛУЧАЕ УКРАИНСКОГО КРИЗИСА

Слободан Релич

Сюжет: На Украине СМИ использовались в качестве оружия способом, который уже был опробован и отрепетирован в югославском конфликте, войне в Ираке, Ливии, Сирии... Именно здесь средства массовой коммуникации полностью превратились в оружие дезинформации. Человеческая потребность в истине игнорируется до предела. Успех этого метода, когда, с другой стороны, такая большая и организованная держава, как Россия, была несравненно слабее. Эффективность значительна только на Западе, где это, прежде всего, послужило разжиганию истерической русофобии. В медийной сфере это просто продолжение процесса изменения роли СМИ в обществе от чего-то, что служило освобождению личности, к средствам установления тоталитаризма.

Ключевые слова: *Голливудская правда, манипуляции, дезинформация, фейковые новости, сценарий.*

ОСУЩЕСТВИЛА ЛИ РОССИЯ АГРЕССИЮ ПРОТИВ УКРАИНЫ?

Александр Павич

Сюжет: Если, как утверждают многие видные эксперты, нынешний конфликт на Украине на самом деле является глобальным, а не локальным конфликтом, то необходимо его адекватно определить. Если это делается по стандартам, установленным после Второй мировой войны, величайшим преступлением является преступление против мира, из которого вытекают все другие преступления, которые происходят в последовавшем за этим военном конфликте. Поэтому важно как можно лучше определить агрессию и агрессора, поскольку это будет ключевым фактором в определении каждого участника на международной арене в соответствии с этим конфликтом. Основные вопросы, требующие ответов, то есть точное определение: кто совершил преступление против мира, кто на правильной стороне войны и истории, стоит ли и на кого следует встать, каковы конечные цели

определенной агрессии? Если российская спецоперация на Украине будет помещена в надлежащий исторический контекст, то будет сделан вывод, что Россия не совершала агрессии против Украины, а НАТО и ее ведущие государства-члены совершили преступление против мира.

Ключевые слова: *агрессия, преступление против мира, истинная сторона войны и истории, российская спецоперация на Украине.*

ОТНОШЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНЫХ СИЛ И СОСЕДНИХ ГОСУДАРСТВ К БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЕ В РАМКАХ НЫНЕШНЕГО КРИЗИСА

Драган Петрович

Сюжет: Украинский кризис имеет более широкий резонанс на европейском континенте, в том числе на Балканах. В долгосрочной перспективе, разрешение украинского кризиса будет иметь большое значение для поддержания и развития многополярного мира, а также ситуации в мире, Европе и регионе. В краткосрочной перспективе, сербский фактор окажется в определенном положении: с одной стороны, интерес великих держав будет несколько смещен от фокуса балканской политики, а с другой стороны, останется постоянное давление, чтобы ситуация в регионе формировалась в соответствии с геополитическими интересами великих держав. Особенно это касается атлантистского влияния и влияния ЕС, которые не в пользу сербского фактора по важнейшим геополитическим вопросам. Здесь важно положение Республики Сербской как государственного образования в Боснии и Герцеговине, а также Косово и Метохии, южной сербской провинции, которую западные центры власти стремятся превратить в независимое государство. В Черногории наблюдается ослабление монтенегринской концепции, но, с другой стороны, новая доминирующая концепция еще не установлена. Сербия и Республика Сербская в нынешних международных обстоятельствах должны стремиться к своей культурной связи и расширению экономического сотрудничества друг с другом.

Ключевые слова: *украинский кризис, Россия, западные державы, Сербия, Республика Сербская, Босния и Герцеговина, Черногория.*

ЗАЩИТА СЕРБСКОЙ СОБСТВЕННОСТИ И ИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ СЕРБОВ В ПРОЦЕССЕ РЕГИСТРАЦИИ НЕДВИЖИМОСТИ В ФЕДЕРАЦИИ БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ И ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯ ЭТИМИ ПРАВАМИ

Радован Грайич

Сюжет: Человеческие права сербов в Федерации Боснии и Герцеговине, которые находятся в незавидном положении, явно нарушены и не подлежат исполнению по той причине, что их защита отсутствует, а также лишены прав на собственность, которые гарантированы Конституцией. Принимая во внимание проблемы, с которыми сталкиваются сербы в Федерации Боснии и Герцеговины из-за внесения своей собственности в Земельную книгу и тзв. «Гармонизацию данных», проводимых в Федерации Боснии и Герцеговины, а также всех нарушений, дискриминационного отношения к сербам и странного Закона О Земельной книге Федерации Боснии и Герцеговины, было неизбежно, что при активном участии Правительства Республики Сербской будут даны указания и попытки защитить сербские интересы всех сербов, где бы они ни находились, чтобы сохранить основные права человека, в том числе право на собственность. А именно, система более эффективного земельного управления в целом и, прежде всего, часть, связанная с записями и правами на недвижимость, являются основными правами каждого человека с основным интересом к обеспечению правовой и любой другой безопасности.

Ключевые слова: *права сербов, недвижимость, защита сербской собственности, Земельные книги Федерации Боснии и Герцеговины.*

ЗНАЧЕНИЕ ЕДИНСТВА ПОЛИТИЧЕСКИХ СУБЪЕКТОВ В ЗАЩИТЕ ЖИЗНЕННО ВАЖНЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ РЕСПУБЛИКИ СЕРБСКОЙ В ДЕЙТОНСКОЙ СТРУКТУРЕ БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ

Остоя Барашин

Сюжет: Нет ни одного великого события в истории Боснии и Герцеговины, которое все три народа пережили бы одинаково, будь то

дата общего триумфа и гордости, или общие страдания и индивидуальные страдания, но каждый народ (по национальной принадлежности) разделил их на победителей и побежденных, героев и мучеников, патриотов и предателей. Национальная идентичность Республики Сербской- это европейская идентичность, а ее ценности-европейские ценности. Защита Дейтонского соглашения и этих ценностей выходит за рамки идеологии и программ политических партий Республики Сербской, независимо от позиции в правительстве. Эти ценности должны быть рассеянно защищены всеми политическими субъектами, независимо от того, являются ли они властью или оппозицией, что налагает обязательство на все политические образования, что по этим вопросам должен быть консенсус. Пренебрежение этим обязательством должно рассматриваться как самое серьезное действие против интересов Республики Сербской.

Ключевые слова: *Республика Сербская, Босния и Герцеговина, национальная идентичность, ключевые национальные интересы, консенсус.*

ИНИЦИАТИВЫ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА НА ЗАПАДНЫХ БАЛКАНАХ: СЛУЧАЙ „МИНИ-ШЕНГЕН“

Райко Петрович

Сюжет: В этой статье мы проанализируем идею «мини-Шенген» как форму экономической и торговой связи между странами Западных Балкан (Босния и Герцеговина, Сербия, Черногория, Албания и Северная Македония), а также перспективы ее реализации в будущем. Это инициатива, о которой говорилось несколько лет назад и которая была официально предложена президентом Сербии Александром Вучичем в 2019 году. Сначала мы кратко рассмотрим историю регионального сотрудничества на территории Западных Балкан с акцентом на соглашение СЕФТА, а затем дадим представление о перспективах и динамике вступления стран Западных Балкан в Европейский союз. Мы объясним, почему инициатива «мини-Шенген» возникает как своего рода замена утрате полноправного членства этих стран в Европейском союзе. Мы проанализируем само понятие и исходные основы инициативы «мини-Шенген» на основе имеющихся предложений и заявлений соответствующих политических и

экономических субъектов в наблюдаемом пространстве. Мы объясним, какую реакцию вызвала данная инициатива в каждой из наблюдаемых стран, а также в Европейском союзе и мире. Мы рассмотрим потенциальные преимущества реализации инициативы, а также объективные препятствия и проблемы, стоящие перед ней. В частности, мы рассмотрим преимущества и проблемы, которые реализация этой инициативы принесет Сербии, принимая во внимание различные сценарии – от возможного экономического и политического господства Сербии как крупнейшей страны и экономики до страха перед сильным мусульманским фактором в «мини-Шенгене» и созданию предпосылок для возникновения так называемой Великой Албании. В заключении мы кратко изложим основные результаты исследования с акцентом на прогнозирование результатов инициативы. В статье мы будем использовать метод анализа, сравнительный метод и метод тематического исследования.

Ключевые слова: *„мини-Шенген“, региональное сотрудничество, Западные Балканы, Сербия, Европейский союз.*

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ И СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ БЕЛАРУСИ

Адела Чекович

Сюжет: В свете последних геополитических потрясений на востоке Европы необходимо посмотреть на положение и роль одного особенно интересного государства- Беларуси. О геополитическом положении Беларуси были написаны многочисленные тексты, освещены и различные важные факторы социально-экономического развития этой страны, но примечательно, что наша научная и профессиональная общественность по-прежнему была лишена минимальных знаний о ее системе образования. Учитывая, что образование является одним из важнейших рычагов развития современного общества, автор считает целесообразным, чтобы система образования Беларуси также была представлена соответствующим образом. Для качественного анализа системы образования этой страны необходимо также проанализировать ее социально- экономическое развитие. Образование - актуальная тема, потому что современное общество-это общество знаний, и, следовательно, знания и компетенции являются основными предпосылками его развития. Поэтому необходимо, чтобы во всех

обществах знаний и образование были признаны важными рычагами развития, и чтобы значительная часть государственных средств была выделена на них, чтобы была достигнута тесная связь учебных заведений (особенно высших учебных заведений) с рынком труда, а также сотрудничество различных социальных субъектов (образовательных учреждений, хозяйствующих субъектов, социальных партнеров итд.). Предметом исследования в работе является анализ социально-экономического развития и системы образования Беларуси, а также обусловленность социально-экономического развития и системы образования указанной страны. Особое внимание уделяется периоду развития Беларуси с 2010 года до 2018 года. Анализ роста ВВП Беларуси за этот период времени, роста ВНД на душу населения, движения уровня безработицы (особенно высокообразованного населения), а также корреляция между экономическим развитием и системой образования Беларуси. Исследование основано на статистических данных Всемирного банка, Национального комитета статистики Беларуси, Института статистики ЮНЕСКО и других соответствующих данных. Цель работы- прийти к выводу, есть ли и в какой степени обусловленность социально-экономического развития и системы образования Республики Беларусь.

Ключевые слова: *Беларусь, образование и развитие, социально-экономическое развитие, система образования.*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327.56

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ : научно-теоријски часопис / главни и одговорни уредник Митар Ковач. - Год. 7, бр. 2 (2022).- Београд : Евроазијски безбедносни форум, 2021- (Београд : Dis Public). - 25 cm

Полугодишње.

ISSN 2466-4448 = Безбедносни форум

COBISS.SR-ID 223673868

